

resurrectio per multa argumenta monstrata est, quibus et nos firmiter solidamur.

VERS. 12. — *Duobus ex his.* (BEDA.) Hoc Lucas apertius (*Luc. xxiv*): *Oculi eorum*, etc. Post cognoverunt eum in fractione panis. Et sicut Lucas ait: *Surgentes eadem hora reversi sunt in Hierusalem*, etc.

Ambulantibus. (HIER.) Fides hic laborat agens activam vitam, illic contemplativa, etc., *usque ad oblitus carnis suæ postulat in ista vita quod post illam speramus in futura.*

VERS. 14. — *Novissime*, etc. (BEDA.) Quadragesimo die, quando erat jam ab eis recessurus in cœlum, hoc eis maxime, etc., *usque ad: Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium.*

Duritiam cordis, etc. (HIER.) Ut succedat cor carneum charitate plenum: hinc quod catervæ martyrum mortem hujus sæculi libenter affectant, quia norunt pro temporali interitu perpetuo se esse victuros.

VERS. 15. — *Omni creaturæ.* Omni nationi gentium. Ante enim dictum erat: *In viam gentium ne abieritis* (*Matth. x*): ut scilicet apostolorum prius a Judæa repulsa prædicatio, tunc gentibus in adjutorium fieret.

(HIER.) Omni generi humano, quod habet aliquid commune omni creaturæ, angelis, pecoribus, lignis, lapidibus, igni et aquæ, calido et frigido, humido et arido, quia minor mundus homo dicitur.

VERS. 16. — *Qui crediderit*, etc. Per alios parvuli credunt, sicut ex aliis ea quæ in baptismo eis remittuntur, peccata extraxerunt

VERS. 17. — *Signa autem*, etc. Nunquid si signa

non faciamus, non credimus? Sed hæc in exordio necessaria fuerunt, ut fides miraculis nutrireretur, fide autem Ecclesiæ jam confirmata non sunt necessaria. *Dæmonia ejicient*, etc. Hoc hodie spiritualiter facit Ecclesia, cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponit, et malignos spiritus expellit. *Linguis loquentur novis.* Hoc fit dum fideles veteris vitæ sæcularia verba relinquunt, et sancta mysteria insonant, et Dei laudes et potentiam quantum valent extollunt.

VERS. 18. — *Si mortiferum*, etc. Dum pestiferas persuasiones audiunt, nec ad operationes usque perducunt, quod inde eis non nocet si mortiferum bibunt. *Super ægros manus*, etc. Dum proximos in bono opere confirmatos roborant exemplo bonæ operationis, super ægros manus imponunt, et bene habebunt. Hæc miracula tanto majora, quanto spiritualia; per hoc enim animæ suscitantur, non corpora.

VERS. 19. — *In cœlum.* (AUG.) Nota quod aliquando cœlos pluraliter et aliquando cœlum singulariter, etc., *usque ad* ubi fidelium credulitas plus actibus quam locutionibus eruditur.

Et sedet a dextris. (BEDA.) Et nunc omnia judicans, in fine omnium Judex venturus est. Stephanus autem vidit eum stantem, quia in certamine habuit eum adjutorem.

VERS. 20. — *Illi autem*, etc. (BEDA.) Nota quod Marcus Evangelium suum quanto inchoavit tardius, tanto, etc., *usque ad* quo apostoli idem Evangelium verbum per totum orbem seminaverunt.

EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

PROLOGUS B. HIERONYMI.

(*Vide inter ejus opera.*)

PROŒMIUM LUCÆ IN EVANGELIUM SUUM.

VERS. 1. — *Quoniam quidem*, etc. (BEDA.) Lucas de omnibus quæ fecit Jesus et docuit, etc., *usque ad* magis ordinarent narrationem quam historiæ texerent veritatem.

VERS. 3. — *Omnia.* (ID.) Non omnia quæ assecutus, sed de omnibus quæ ad fidem legentium confirmandam credit idonea. Ex consulto enim multa præterit, quæ alii dicunt, ut diversa in Evangelio gratia refulgeret, et propriis quibusdam libri singuli mysteriorum gestorumque miracula eminent. *Theophile.* Theophilus, amans Deum, etc., *usque ad* fidem perpetuæ divinitatis et temporanæ dispensationis illius debet ordinem nosse.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 5. — *Fuit in diebus Herodis regis Judææ.* (AMBR.) Vitulus sacerdotalis hostia. Per vitulum ergo hoc Evangelium figuratur, in quo a sacerdotibus inchoatur, et in vitulo consummatur, id est in Christo, qui pro mundi vita immolatur.

Sacerdos quidam. Implevit ordinem, dixit regem, et regionem in qua fuit, sacerdotem et gentem ejus et uxorem illius indicat. *Zacharias.* Zacharias, memor Domini: cui apparet Angelus a dextris altaris, quia ei qui memor Domini est demonstratur mysterium.

De vice Abia. (BEDA.) Abia, Pater Dominus, etc., *usque ad* sicut per septem Testamentum declaratur Vetus.

Elizabeth. Elizabeth, Dei mei saturitas, signat Mariam quæ plena Deo fuit.

VERS. 6. — *Erant autemambo.* (BEDA, AMBR.) Plena laudatio quæ genus in majoribus, mores in æquitate, officium in sacerdotio, factum in mandatis, judicium in justificationibus comprehendit. *Justi ante Deum.* (AMBR.) Non enim omnis qui justus est ante homines justus est ante Deum; aliter enim vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Ideoque fieri potest, ut aliquis affectata bonitate populari justus videatur mihi, justus tamen non sit ante Deum, si justitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simulctur.

VERS. 7. — *Et non erat illis.* (BEDA.) Divinitus procuratum fuit, ut de propectis diuque fructu conjugii privatis Joannes nasceretur, ut inopinato ortu prolis et ipsos donum Dei gratius afficeret, et cæteros stupor miraculi pararet auditui futuri prophetiæ. Unde postea subditur: *Posuerunt omnes qui audierant in corde suo dicentes: Quis putas puer iste erit?*

VERS. 8. — *Factum est autem.* Cum ex præcepto Moysi uno sacerdote decedente, unus succedere jubetur, tempore David statutum est ut vicissim ministrantes per octonos dies a sabbato usque ad sabbatum tempore vicis suæ, singuli castimoniam studeant, nec interea donum tangerent.

VERS. 9. — *Sorte.* (BEDA.) Non nova tunc sorte electus, quando incensum erat adolendum, etc., usque ad prædicatur dum ille promittitur præcursor.

VERS. 12. — *Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum, etc.* (AMBR.) Solemus turbari et a nostro affectu alienari quando perstringimur superioris potestatis occursu. Sed sicut humani defectus est terreri, ita angelicæ benignitatis est paventem suo aspectu hñandiendi solari; contra, dæmones, si quos sua præsentia terrosos senserint, ampliore horrore concutiunt.

VERS. 13. — *Quoniam exaudita est deprecatio tua: et uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus.* Exaudita est magis quam petisti. Rogasti pro liberatione plebis, et donatus est tibi præcursor.

(AMBR.) Multa divina beneficia hic sunt congesta. Primum, deprecationis fructus, deinde sterilis partus. Tum lætitia plurimorum, et magnitudo virtutis, Altissimi etiam prophetia promittitur. Quinetiam ne qua esset dubitatio, futuri nomen designatur. Tantis igitur supra votum fluentibus, non immerito diffidentia pœna plectitur silentii.

VERS. 14. — *Et erit gaudium, etc.* (BEDA.) Singularis meriti est indicium quoties hominibus a Deo vel imponitur nomen, vel mutatur, etc., usque ad quia hic salutem multis prædicat, ille vero omnibus dat. (AMBR.) *Gaudium et exultatio.* Monentur parentes non minus gratias agere, etc., usque ad matres quia honorantur præmiis conjugii.

VERS. 15. — *Vinum et siceram, etc.* (BEDA.) Magnæ coram Deo virtutis est prædicare in deserto gaudia cœlestia, etc., usque ad et jam erat spiritus gratiæ.

VERS. 16. — *Et multos filiorum Israel convertet.* (ID.) Cum Joannes Christo testimonium perhibens, in fide Christi baptizans, dicatur filios Israel ad Deum convertisse, patet Christum esse Dominum Deum Israel.

VERS. 17. — *Præcedet ante.* (ID.) Sicut Elias præco judicis, etc., usque ad ille cum eo manifestatur in gloria. *In spiritu et virtute.* (AMBR.) Bene junguntur spiritu et virtute. Non enim sine virtute spiritus, nec sine spiritu virtus est. Elias virtutem habuit abstinentiæ, et patientiæ, et convertendi animos populorum a perfidia ad fidem, spiritum autem prophetandi habuit.

Convertat, etc. (BEDA.) Corda patrum in filios con-

vertit, etc., usque ad fere eadem verba quæ angelus de Joanne, Malach, prædixit de Elia.

VERS. 18. — *Unde, etc.* (ID.) Si homo esset qui promittebat, impune liceret quærere signum, etc., usque ad et infidelitatis esset pœna quam meruit.

VERS. 19. — *Ante Deum.* (ID.) Cum ad nos veniunt angeli, sic exterius implent ministerium, ut tamen ante Deum interius per contemplationem assistant. Quia etsi angelus est spiritus circumscriptus, summus spiritus qui Deus est, incircumscriptus est, intra quem currit angelus quocumque moveatur vel mittatur.

VERS. 22. — *Et ipse erat innuens illis, et permansit mutus, etc.* Sine voce corporales actus indicare moliens; nec exprimens voluntatem. Cui similis populus Judæorum, actuum suorum impotens reddere rationem.

VERS. 23. — *Ut impleti sunt, etc.* Quia vicis suæ tempore, pontifices templi tantum officiis mancipati, non solum a complexu uxorum, sed etiam a domorum ingressu abstinabant. Nostris autem sacerdotibus quibus non carnalis successio, sed spiritualis perfectio quæritur, qui quotidie præsto debent esse altari, perpetua castitas indicitur.

VERS. 24. — *Occultabat.* (AMBR.) Occultat quia partus sui erubescit ætatem, etc., usque ad neque enim ea quæ senilem non erubesceret coitum, erubesceret partum.

VERS. 25. — *Quia sic fecit.* (BEDA.) *Et sta sunt hæc,* inquit Joannes Chrysostomus, etc., usque ad quia per ipsum afflictio pœnitentiæ erat prædicanda.

VERS. 26. — *In mense autem sexto.* (HIER.) Sicut sexto mense missus est Gabriel angelus a Deo in civitatem Galilææ, ita sexto millenario missus est Christus.

Gabriel. (BEDA.) Ideo angeli ex nomine aliquando signantur, ut ex ipso nomine quid ministraturi veniant, demonstretur. Gabriel fortitudo Dei, quia illum nuntiat qui ad debellandum diabolus veniebat.

VERS. 27. — *Ad virginem.* Mulier a diabolo seducta mortem intulit: contra mulier ab angelo edocta salutem edidit.

VERS. 28. — *Dominus tecum.* Quam novo castitatis amore ad cœlestia sustulit, et post mediante humana natura, omni plenitudine divinitatis consecravit. *Benedicta tu in mulieribus.* Quæ, sine exemplo mulieris conditionis, et virgo et mater est, et Deum genuit.

VERS. 29. — *Turbata est, etc.* Quia nesciebat si præteritum an futurum esset, quod angelus dixit.

VERS. 30. — *Et ait angelus ei: Ne timeas, Maria.* Turbatam insolita salutatione quasi familiarius nofam vocat ex nomine. Ne timeat jubet, et quare gratia plenam vocaverit, plenius explicat.

VERS. 31. — *Jesum.* Jesus salvator, sive salutaris dicitur. Ipse enim salvum faciet, non populum Israel, sed suum populum, sive ex præputio, sive ex circumcissione, in unum ovile sub uno pastore congregatum.

VERS. 32. — *Sedem David patris ejus.* (BEDA.) Id est Israeliticam plebem, etc., usque ad in his qui de oleastro incisi in olivam bonam sunt inserti.

VERS. 35. — *Sanctum vocabitur Filius Dei.* Jesus nascitur sanctus, qui conditionem naturæ corrupti-

bilis vinceret, et commistione copulæ carnalis conceptus non est. Nos conditione corruptibilis naturæ constricti, per gratiam possumus sanctificari. Et congruit, ut quæ contra morem virgo concepit, supra morem humanæ consuetudinis Dei Filium generet.

VERS. 36. — *Et ecce*, etc. (BEDA.) Ne virgo desperet de partu, etc., usque ad præcursorem quoque de anu sterili nasciturum cognosceret.

Cognata tua. Quia de tribu Levi, id est de tribu Dei.

(BEDA.) Legimus, quod Aaron qui de tribu Levi erat, etc., usque ad quæ secundum Deum spiritualis cognationis consortio non carebant.

VERS. 38. — *Ecce ancilla Domini*. Non de singularitate meriti se extollit, sed suæ conditionis et divinæ cognationis per omnia memor, se ancillam illius esse fatetur, cujus mater eligitur, et cum magna devotione promissionem angeli optat impleri.

VERS. 39. — *Exsurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in civitatem Juda*. (AMBR.) Non incredula de oraculo, etc., usque ad dum subditur : *Et factum est ut audivit*.

VERS. 40. — *Et intravit in domum Zachariæ*. Hinc discant sanctæ mulieres, quam sedulitatem prægnantibus debeant exhibere cognatis.

Et salutavit Elizabeth. (BEDA.) Prior salutatur, quia decet ut quanto castior, tanto humilior sit.

VERS. 41. — *Exsultavit*, etc. Quia lingua non poterat, animo exultante salutatur, et suæ præcursionis officium inchoat. Ecce apparet quod angelus dixerat : *Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ*.

VERS. 42. — *Benedicta tu*. (BEDA, AMBR.) Conveniunt verba Evangelii cum verbis psalmi in quo promittitur David : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (Psal. cxxx). Et eadem voce Maria benedicitur ab Elizabeth qua a Gabriele, ut et angelis et hominibus veneranda, et nostris feminis præferenda monstretur.

VERS. 43. — *Mater Domini*. Sentio miraculum, mysterium cognosco, mater Domini verbo feta, Deo plena.

VERS. 44. — *Ut facta*. Ipso momento quo vox intrat ad aures corporis, virtus spiritualis cor intrat audientis, et non solum matrem, sed etiam sobolem amore advenientis accendit.

Exsultavit. (BEDA.) Revelante Spiritu quo impleta erat, etc., usque ad credidit virgo, ubi sacerdos negavit.

VERS. 46. — *Magnificat anima mea Dominum*. (Id.) Primo dona sibi spiritualiter concessa profitetur, etc., usque ad in ejus præceptis observandis impendo.

VERS. 47. — *Et exsultavit*. (Id.) Quia terrena non curo, prosperitas non emollit me, adversitas non rangit, sed sola illius memoria delectat, a quo solum speratur æterna, illius divinitate lætor cujus temporali conceptione mea caro fetatur.

VERS. 48. — *Quia respexit*. (Id.) Ecce quam vilia de se sentit, etc., usque ad et de parvis et infirmis magnos facit et fortes.

Quia fecit mihi magna. Quia in me carnem sumpsit, et me a peccatis mundavit, et dona Spiritus sancti mihi contulit.

Et misericordia. (BEDA.) A specialibus donis ad generalia Dei judicia se convertit, etc., usque ad subdit quid contemptores mereantur.

VERS. 53. — *Esurientes implevit bonis*. (Id.) Qui æterna toto studio desiderant, saturabantur, cum Christus apparuerit in gloria. Sed qui terrenis gaudent, in ultimo inanes totius beatitudinis dimittuntur. In præsentem etiam videmus humiles divina gratia impleri, superbos lumine veritatis privari.

VERS. 55. — *Sicut locutus est ad patres nostros*. Memoriam patrum quibus hæc salus revelata est faciens, Abraham nominatim exprimit, cui primo ipsa incarnatio manifestata est. *Et semini ejus in sæcula*. Non tam carne genitis, quam fidei vestigia secutis, quibus adventus Salvatoris in sæcula est promissus, quia ipsa promissio hæreditatis nullo sine claudetur. Nam et usque in finem sæculi credentes non deerunt, et beatitudinis erit gloria perennis.

VERS. 56. — *Mansit autem Maria*. (BEDA.) Tandiu mansit, donec videret præcursoris nativitatem, propter quam maxime venerat. Nec causa sola familiaritatis tandiu mansit, sed ut tanto tempore et Elizabeth et Joannis cresceret profectus. Nam si in primo adventu Mariæ, Spiritu sancto sunt repleti, multum est illis superadditum tanta mora mansionis.

VERS. 59. — *Die octavo*. Per circumcisionem resurrectionis Domini figuratur, quia et octava die, id est post sabbatum, facta est. Et sicut illa a reatu mortis absolvere solebat, sic ista immortalis vitæ nativitatem, et in auctore nostro exhibuit, et in nobis monstravit sperandam.

Et vocabant eum. (BEDA.) Joannis celebrata nativitas, est Novi Testamenti inchoata gratia, etc., usque ad gratiam Evangelii si recte intelligatur exprimit.

VERS. 62. — *Innuent autem patri ejus*, etc. Qui innuunt patri de nomine pueri, significant illos qui testimonio legis intendunt astruere gratiam fidei.

VERS. 67. — *Et prophetavit dicens*. (BEDA.) Magna largitas divinæ pietatis. Ecce loquela quæ sola ablata est diffidenti, cum spiritu prophetiæ restituta est credenti.

VERS. 68. — *Benedictus*. Qui dum bonitatem Dei rogavit, pro liberatione præcursor donatus est.

Visitavit. Quod proxime faciendum cognoverat, prophetico more quasi jam factum narrat.

VERS. 69. — *Cornu salutis nobis*. (BEDA.) Per cornu quod carnem excedit, cum omnia ossa carne tegantur, regnum Christi significatur, quo mundus et gaudia carnis superantur. In cujus figuram David et Salomon cornu olei, sunt in regni gloriam consecrati, ut prius Saul lenticula.

VERS. 71. — *Salutem ex inimicis nostris, et de manu*, etc. Erexit nobis salutem ex inimicis, et est explanatio superioris versiculi, in quo breviter idem præmiserat : *Erexit cornu salutis nobis*.

VERS. 72. — *Ad faciendam misericordiam cum*

patribus nostris, et memorari testamenti, etc. Locutus est, et erexit nobis salutem ad faciendam misericordiam, ut misericordiam quam patribus promisit impleat in nobis, et iuramentum quod fecit patribus de liberatione nostra, in nobis per Christum compleatur.

VERS. 76. — *Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare, etc.* (BEDA.) Non mirum si alloquitur infantem octo dierum, etc., usque ad quæ agnoscebat se in filios suscepisse.

VERS. 79, 80. — *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Puer autem crescebat, etc.* Ut per omnia gressus nostrorum operum illuminatoris nostri gratiæ concordent, donec ad mansionem perpetuæ pacis intremus.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Exiit edictum a Cæsare.* (AUG., BED.) Augustus duodecim annis circa nativitatem Christi in pace regnavit, etc., usque ad hic primum Judæa facta est stipendiaria Romanis.

VERS. 2. — *Prima.* (BEDA.) Jam diversis temporibus, pleræque partes terrarum leguntur descriptæ, sed hæc est prima earum quæ totum orbem concluderunt, quæ professio est mentium, quia nullus excluditur. Vel certe tunc primum cæpit, quando Cyrinus a Cæsare in Syriam missus est, censor patri-miorum futurus.

VERS. 4. — *Nazareth.* (ID.) Quotidie Dominus in Nazareth concipitur, etc., usque ad quod instantia loquentis magistri nihil valet nisi augmentum super-ni iuvaminis ut audiatur acceperit.

VERS. 6. — *Factum est autem.* Alibi concipi, alibi nasci Dominus voluit, ut insidiantis Herodis furorem facilius evaderet. Humilitas Christi commendatur, quia non solum incarnari, sed etiam illo tempore nasci voluit, quo mox natus censui Cæsaris propter nostram liberationem subderetur.

VERS. 7. — *Pannis eum involvit.* Vilibus induitur pannis, ut stolam immortalitatis reciperemus. Manus et pedes stringuntur; ut manus nostræ ad bene operandum, pedes in viam pacis dirigantur; parvulus factus, ut nos perfecti simus.

VERS. 8. — *Et pastores.* (BEDA.) Nato summo pastore, pastores ab insidiis noctis, etc., usque ad super quos divina gratia largius coruscat.

VERS. 9. — *Et ecce angelus Domini.* (ID.) Et concipiendum, et conceptum, et natum Dominum, cœli cives testantur, ut et mortales sufficienter imbuant, et suum auctori servitium impendant.

VERS. 12. — *Infantem pannis involutum.* (ID.) Crebris infantia Salvatoris et angelorum testimoniis, et evangelistarum est inculcata, ut mentibus nostris altius infigatur quid pro nobis sit factus: In quo humilitas commendatur: *Quia cum esset dives, pauper pro nobis factus est, ut inopia sua nos ditaret* (II Cor. viii).

VERS. 14. — *Et in terra pax.* Quando peccando eramus a Deo extranei, extraneos nos angeli deputabant; sed quia cognovimus regem nostrum, reco-

gnoverunt nos angeli cives suos. Et timet angelus adorari ab humana natura quam in suo rege considerat.

Hominibus bonæ voluntatis. (BEDA.) Qui suscipiunt natum Christum, non his qui audita ejus nativitate sunt turbati et eum persecuti. *Non est pax impiis, dicit Dominus* (Isa. XLVIII).

VERS. 16. — *Et venerunt festinantes.* (BEDA.) Non cum desidia Christi quærenda est præsentia, etc., usque ad quasi in præsepio invenient.

VERS. 17. — *Videntes autem.* Visio vel cognitio Dei est, et hæc est sola vita hominum ut cognoscant verum Patrem, et quem misit Jesum Christum esse unum Deum.

VERS. 18. — *Mirati sunt.* Mirantur et de mysterio incarnationis et de tanta pastorum attestazione, qui fingere audita nescirent, sed simplici facundia vera prædicarent. Sed Dominus non rethores, sed pisca-tores ad evangelizandum destinavit. Sic et in Vetere Testamento suæ dispensationis nuntios pastores ordinavit. Ideo non est parvipendenda pastorum attestatio.

VERS. 20. — *Et reversi, etc.* (BEDA.) Sic spirituales pastores modo dormientibus aliis contemplando cœlestia subvehuntur, etc., usque ad dum dicunt: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

VERS. 22. — *Tulerunt illum.* Parvuli qui de toto regno Judæorum ad templum portabantur, si efferant de tribu Levi, in ministerium domus perpetuo detinebantur. Si de alia tribu, pretio dato a parentibus primogeniti redimebantur ad propria referendi.

VERS. 23. — *Sicut scriptum.* (BEDA.) Scriptum est in lege: *Mulier quæ suscepto, etc., usque ad cum bonorum operum fructibus supernæ beatitudinis gaudia subit.*

VERS. 24. — *Par turturum.* (ID.) Hæc oblatio pauperum erat, qui non sufficerent offerre agnum, ut per omnia humilitas Domini pateat.

VERS. 25. — *Et ecce homo.* Non solum angeli, sed omnis ætas et sexus testimonium nato reddunt puero. Et sicut ab omnium sæculorum fidelibus præsagiebatur, ita veniens omnium sanctorum laude prædicatur.

VERS. 27. — *Puerum.* Cum pueritia post septem annos infantæ incipiat, Jesus frequenter puer dicitur, non tam ætate quam pro servitio, unde Propheta: *Ecce puer meus, quia Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare* (Isa. XLII).

VERS. 29. — *Nunc dimittis servum tuum.* (AUBR.) Qui vult dimitti, veniat in Hierusalem, etc., usque ad tunc dimittetur ut non videat mortem, quia viderat vitam.

VERS. 34. — *Ecce positus est hic.* In ruinam illorum qui steterant, et resurrectionem illorum qui ceciderant; vel in ruinam vitiorum, et in resurrectionem virtutum. Non in se tantum, sed in suis quoque prædicatoribus positus est in ruinam et resurrectionem, unde Apostolus: *Christi bonus odor sumus Deo, in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt* (II Cor. ii).

VERS. 35.—*Gladius.* (BEDA.) Dolor Dominicæ passionis, etc., usque ad zizania germinare conspicit.

Ut revelentur. Ante erat incertum qui Judæorum Christi gratiam reciperent, qui conspuerent: sed audita nativitate revelantur cogitationes, et Herodes et alii turbantur, quidam ad Christi magisterium accedunt.

VERS. 36.—*Et erat Anna,* etc. Quia per virum et mulierem vita totius mundi perditæ est, in testimonio vitæ per Christum redeuntis Anna conjungitur Simeoni. Convenit mysteriis Ecclesiæ, quod Anna gratia interpretatur, quæ est filia Phanuel, qui facies Dei dicitur, unde supra: *Signatum est super nos lumen rultus tui, Domine (Psal. IV). De tribu Aser.* Id est beati, descendit, qui inter duodecim patriarchas ordine nascendi octavus est, propter mysterium resurrectionis. Quinque sunt Annæ. Prima mater Samuel, secunda uxor Raguel, tertia mater Tobix, quarta filia Phanuel, quinta mater Mariæ.

Processerat in diebus. (BEDA.) Juxta historiam, Anna, et devotæ conversationis, etc., usque ad multiplicantur propter apostolicam doctrinam.

VERS. 38.—*Omnibus qui,* etc. Omnibus fidelibus qui jugo Herodis alienigenæ gravati, liberationem civitatis et populi expectabant, promittebat per adventum Christi in proximo redemptionem a tyrannide alieni.

VERS. 40.—*Puer autem.* (BEDA.) In eo quod puer erat, etc., usque ad homo fieri cœpisset, perfectus esset ut Deus.

VERS. 41.—*Et ibant parentes,* etc. (ID.) Merito Lucas inter quatuor animalia vitulo comparatur, etc., usque ad discipulos Domini in templo laudantes in fine Evangelii sui concludit.

VERS. 45.—*Et non invenientes.* (ID.) Si quæritur quomodo potuit a parentibus obliviscendo relinqui, etc., usque ad cum altero parente reversum.

VERS. 46.—*In medio.* (ID.) Quasi fons, medius doctorum sedet, sed quasi exemplar humilitatis, prius interrogat et audit quam instruat, ne parvuli a senioribus doceri erubescant, ne infirmus docere audeat.

VERS. 49.—*Quid est quod me quærebatis?* (ID.) Non quod eum quasi filium quærent vituperat, sed quis sit sibi verus Pater insinuat, et quid potius debeat ei cui est æternus Filius, mentis oculos attollere cogit. Quia enim Deus et homo est, nunc excelsa Deitatis, nunc infirma præfert humanitatis. Quasi Filius Dei in templo commoratur, quasi Filius hominis cum parentibus quo jubent regreditur.

VERS. 51.—*Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.* Omnia quæ de Domino, vel a Domino facta cognovit, sive quæ intellexit, sive quæ nondum intelligere potuit, omnia in memoria recondebatur, ut, quando tempus prædicandæ seu scribendæ incarnationis ejus adveniret, sufficienter universa prout essent gesta posset explicare quærentibus. Sic nos crebra factorum et dictorum Domini meditatione

A importunos cogitatus repellamus, et alios instruere laboremus.

VERS. 52.—*Proficiebat sapientia.* (BEDA.) Sicut est carnis ætate proficere, etc., usque ad utraque pariter salvaretur.

CAPUT III.

VERS. 2.—*Factum est verbum,* etc. (BEDA.) Congregaturus Ecclesiam, Dei Filius primum operatur in servulo, etc., usque ad unum itaque dixit, et omnia declaravit.

VERS. 3.—*Prædicans baptismum pœnitentiæ,* etc. (ID.) Joannes baptismum pœnitentiæ prædicavit, et quibusdam etiam dedit, etc., usque ad præcurreret suo baptisate quo peccata solvi non possunt.

VERS. 4.—*Vox clamantis.* Vox, quia prænuntius verbi. *In deserto.* Quia desertæ et destitutæ Judææ solatium redemptionis annuntiat. Nullum verbum sine voce auditur, nec vox sine verbi intelligentia valet. *Parate viam Domini,* etc. Qui fidem et bona opera prædicat, quid aliud quam venienti Domino? ad corda audientium viam parat, ut hæc vis gratiæ illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum mundas cogitationes in animo per sermonem prædicationis format.

VERS. 5.—*Et erunt prava.* (BEDA.) Prava, id est, malorum corda per injustitiam distorta ad regulam justitiæ diriguntur.

VERS. 6.—*Et videbit.* (ID.) In hac vita omnis homo Christum videre non potuit, sed in die judicii, in sede majestatis et electi et reprobi pariter videbunt, ut justii remunerentur, et mali in æternum gemant. Unde et subditur:

VERS. 7.—*Quis ostendit,* etc.? (AMBR.) Quis ostendit in prudentia miseratione Dei infusa, etc.? usque ad quam ad gentes transferendam prophetat.

VERS. 8.—*Dico enim vobis.* (ID.) Qui amisso sensu rationis, etc., usque ad replentur fructibus, vestiuntur frondibus.

VERS. 11.—*Qui habet duas.* (BEDA.) Tunica plus sui necessaria quam pallium, etc., usque ad sed quod habet cum paupere partiat.

VERS. 12.—*Publicani.* (ID.) Qui vectigalia publica exigunt, etc., usque ad tandem ad propria cum proximis communicanda pertingerent.

VERS. 15.—*Existimante autem.* (ID.) Non solum cogitabant, etc., usque ad per virginem venisse non credunt.

VERS. 16.—*Veniet autem.* Ideo baptizo aqua, quia ille venit qui baptizabit spiritu, et oportet, ut illi via præparetur.

Cujus non sum dignus. (BEDA.) Non sum dignus mysterium incarnationis investigare, etc., usque ad evangelica prædicatio, qua calcæati sunt apostoli.

VERS. 19.—*Herodes.* Antequam Lucas aliquid narrat de actibus Jesu, dicit Joannem ab Herode captum, ut ostendat se solummodo ea facta descripturum, quæ eo anno gesta sunt, quo Joannes vel captus est, vel punitus.

VERS. 21.—*Et Jesu baptizato.* (BEDA.) Baptizatur

Dominus, non mundari indigens, etc., usque ad jam A nihilo pro diaboli arbitrio, nec declarandæ virtutis edoctus Dei Filium aperte prædicat. consideratione faciendum.

VERS. 22. — *In te complacui.* Non aliena in filio, sed sua laudatur, quasi dicat: Quæcunque habes tu, mea sunt.

VERS. 23. — *Annorum triginta.* (BEDA.) Quod tricennalis baptizatur, etc., usque ad ut in Jeremia et Daniele.

VERS. 26. — *Qui fuit Mathathie, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli.* (BEDA.) Mathath qui per Salomonem descendit, etc., usque ad qui per carnalem generationem ostenditur factus Filius hominis.

VERS. 29. — *Qui fuit Levi.* Non autem hi quatuor qui hoc loco inferuntur Jacob filii fuerunt, sed quod eorum nominibus participabant.

(BEDA.) Quasi nominibus alludens quod in illis figuratum est, etc., usque ad genera virtutum diversa præcederent.

VERS. 31. — *Nathan.* (ID.) Quod Matthæus per Salomonem, etc., usque ad cui iudicium a Deo rege defertur: *Sacerdos est in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

VERS. 37. — *Mathusale.* (AMBR.) Anni Mathusale ultra diluviium numerantur, significat Christum, cuius vita ætatem nescit.

Qui fuit Enoch. (BEDA.) A baptizato Dei Filio usque ad Deum Patrem ascendens, septuagesimo gradu Enoch ponit, etc., usque ad quos in resurrectione immutabili Dei sapientiæ contemplandæ per sæcula monstrat esse jungendos.

VERS. 38. — *Seth.* Seth posterior Adæ filius, non siletur, ut cum duæ populi sint generationes, significet Christum in posteriore potius quam in priore generatione numerandum.

Qui fuit Dei. A Filio Dei generatio incipit, terminatur in Filium Dei, præcedit creatus in figura, ut sequatur natus in veritate; præit factus ad imaginem, ut propter eum imago descendat.

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Et agebatur.* (AMBR.) Agebatur in deserto, hoc consilio, ut diabolum provocaret; nam nisi ille certasset, iste mihi non vicisset; mysterio, ut Adam de exilio liberaret; exemplo, ut ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus invidere.

In desertum. Historialiter: in illo deserto quod est inter Hierusalem et Hiericho, ubi figuraliter dixerat Adam a diabolo victum fuisse.

VERS. 2. — *Esuriit.* (BEDA.) Non est scriptum de Moyse vel Elia, etc., usque ad esurit autem non tam cibum corporis quam salutem animæ.

VERS. 3. — *Si Filius Dei es.* (AMBR.) Noverat Dei Filium venturum, sed venisse per infirmitatem corporis non putabat, etc., usque ad qui hoc verbo non vescitur, non vivit.

VERS. 4. — *Scriptum est.* Docet magis doctrina quam miraculis pugnare, humilitati quam potentia,

nihil pro diaboli arbitrio, nec declarandæ virtutis consideratione faciendum.

VERS. 5. — *Et duxit.* Lucas sicut res gesta est exsequitur, mediam ponens avaritiam, ultimam superbiam, secundum mores præsentis temporis, quia superbia post omnes virtutes sævit. Matthæus non sequitur ordinem historiarum, sed tentationum Adæ.

VERS. 6. — *Tibi dabo.* Hæc de arrogantia dicit, non quod totus mundus sit suus, sunt enim aliqui boni. *Mihi traditur.* Non a diabolo est potestas, sed obnoxia tamen insidiis diaboli. Nec ideo mala ordinatio potestatum, quia malo sunt obnoxie potestates.

VERS. 7. — *Tu ergo.* (BEDA.) Dicens diabolus Salvatori: *Si procidens adoraveris me,* econtrario audit, quod ipse magis adorare cum debeat, Dominum et Deum suum.

VERS. 8. — *Si Filius Dei.* In omnibus tentationibus hoc agit, ut intelligat si Filius Dei sit. Sed Christus sic responsum temperat, ut ambiguum relinquat: *Mitte te deorsum.* Quem nec gula nec avaritia vicit, tentat vana gloria, si forte illum vel ipsa victoriæ suæ jactantia valeat dejicere. *Mitte.* Hæc vox ei convenit qui omnes præcipitare satagit. In quo infirmus ostenditur qui nulli possit nocere, nisi prius ille se deorsum miserit.

VERS. 9. — *Scriptum est.* Quia Scripturarum exemplum prætulerat, Scripturarum vincitur exemplis. Utitur autem diabolus per hæreticos testimoniis Scripturarum, non ut doceat, sed ut fallat.

VERS. 10. — *Angelis.* (BEDA.) Hæc prophetia non de Christo est, sed de sancto viro. Quæ etiamsi de Christo esset, etiam quod sequitur debuerat meminisse: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem* (Psal. xc). Sed de angelorum auxilio quasi ad infirmum loquitur, de sua conculcatione quasi tergiversator tacet.

VERS. 13. — *Et consummata.* (ID.) Tribus tentationibus victis, omnem tentationem dicit consummatam, etc., usque ad tamen formidat instare, ne frequentius triumphetur.

VERS. 14. — *Et fama exiit.* Non tantum a præsentibus propter visa miracula honoratur, sed apud absentes fama divulgabatur.

VERS. 15. — *Docebat.* Post miracula ecce sapientia, qua docet, qua doctrina per miracula præcedentia magnificat.

VERS. 16. — *Et surrexit legere.* (BEDA.) Qui non venerat ministrari, sed ministrare, etc., usque ad vel prophetiæ lectionis attestatione corrigeret.

VERS. 18. — *Spiritus.* (ID.) In superioribus prophetiæ Salvator de gentium vocatione et Ecclesiæ confirmatione loquens, etc., usque ad quia Spiritus Domini est super eum.

Evangelizare pauperibus, etc. Gentes intelligit quæ erant vere pauperes. Neque enim Dei cognitionem, neque legem, neque prophetas, neque aliud quidquam in bonis habebant, et cæteris omnibus spiritualibus opibus erant destitutæ.

VERS. 20. — *Et cum plicuisset.* (BEDA.) Audientibus

illis qui aderant legit, etc., usque ad sed pro capacitate audientium committit doctori dispensandum verbum.

VERS. 23. — *Medice*. Sicut fabri filium, ita eadem erroris dementia; medicum vocant, sed in errore illorum veritas latet. Vere enim erat filius fabri, qui per ipsum in principio omnia fecit, qui operatur in Spiritu sancto et igni, qui in magna domo hujus mundi facit vasa diversi generis. Est et medicus, quia per ipsum omnia quæ in cœlis et quæ in terra sunt restaurata. Qui de se dicit: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus* (Matth. ix).

VERS. 24. — *Amen dico vobis*. (BEDA.) Non solum Dominus et caput prophetarum, etc., usque ad miracula suæ virtutis avertit.

VERS. 25. — *In diebus Eliæ*. (Id.) Quasi dicat: Non est contrarium exemplo prophetarum, etc., usque ad quia nulla erat cognoscendæ divinitatis ubertas.

VERS. 26. — *Viduam*. (Id.) Vidua ad quam Elias mittitur, gentium figurat Ecclesiam, etc., usque ad in qua nobis vitæ æternæ preparatur panis.

VERS. 27. — *Naaman Syrus*. (Id.) Naaman, qui decor interpretatur, populum significat nationum, etc., usque ad quia oportet baptizatos Dominici corporis participatione confirmari.

VERS. 29. — *Et duxerunt*. (Id.) Pejores Judæi discipuli, diabolo magistro, etc., usque ad veluti divini Sculptoris expressa manu servantur.

VERS. 31. — *Et descendit*, etc. (Id.) Nec indignatione commotus, nec scelere offensus, etc., usque ad nec solvitur lex, si sit renovatio hominis jam labentis.

VERS. 33. — *Et in Synagoga*. (Id.) In Synagoga est homo habens spiritum immundum, quia Spiritum sanctum amiserat. Introierat enim diabolus, unde Christus spiritualiter exierat.

VERS. 34. — *Scio te*. Per opera potuit probari Filius Dei. Sed nonne dixit Apostolis: *Majora facietis?* Solutio, per opera, id est modum operationis. Alii dicebant: *In nomine Jesu*, etc. Ipse dicebat: *Tibi dixi*, etc.

VERS. 35. — *Et cum projecisset*. (BEDA.) Curandus permittitur a dæmone in medium projici, ut virtus patefacta plures ad salutem invitet.

VERS. 36. — *Et virtute*. Non ut homines qui in verbo Dei dæmonia ejiciunt, sed propria potestate virtutes operatur.

VERS. 38. — *In domum Simonis*. Domus Petri, circumcisio est ejus apostolatui commissa. Socrus, est Synagoga quæ quodammodo mater est Ecclesiæ Petro commissæ. Hæc febricitat, quia invidiæ æstibus laborabat, persequens Ecclesiam. Sed Jesus stans super eam sanat, quia ubi timor Dei incipit esse, talis æstuatio solet recedere.

VERS. 40. — *Cum sol autem occidisset*. (BEDA.) Solis occubitus, passio Christi, per quam plures sanantur dæmoniacy, quam ante vivens in carne ægrotos sanaverat, quia in carne vivens paucos Judæorum docuit, post resurrectionem gentibus apparuit.

VERS. 41. — *Tu es Filius Dei*. (Id.) Cum jejunio fa-

ligatum diabolus videret, etc., usque ad quia, si cognovissent Dominum gloriæ, nunquam crucifixissent (Matth. i).

VERS. 42. — *Facta autem die*. Mystice: manifesta luce resurrectionis a credentium turmis requiritur: et in gentium deserto inventus, ne abeat, retinetur.

CAPUT V.

VERS. 1. — *Factum est autem*. Nec tempore, nec loco turba a studio sanandi cohibetur; vesper incumbit, et tamen sequitur; stagnum occurrit, et turba urget, et ideo ascendit in navim Petri.

Secus stabat. (BEDA.) Stagnum, præsens sæculum designat. Dominus autem jhm non in stagno quasi jam non in carne passibili, sed secus stagnum, quia in ea carne in qua passus est stabilitatem perpetuæ quietis adiit.

VERS. 2. — *Vidit duas naves*. (Id.) Duæ naves, mystice, circumcisionem et præputium significant quas vidit, quia in utroque populo norit qui sunt ejus, quorum corda a fluctibus sæculi ad futuræ vitæ tranquillitatem, quasi ad littus misericorditer vivendo, provenit.

VERS. 3. — *Rogavit eum*. (Id.) Quod primo rogat navim a terra reduci pusillum, etc., usque ad ad remotiores gentes quibus postea prædicatum est pertinet.

VERS. 4. — *Duc in altum*. (AMBR.) Etsi aliis imperatur ut laxent retia, etc., usque ad vel de Spiritu sancti profluentibus donis instruitur Ecclesia, et armatur.

VERS. 5. — *In verbo*, etc. (BEDA.) Nisi verbo gratiæ laxata fuerint instrumenta disputationum, etc., usque ad etiam inter persequentium scandala.

VERS. 7. — *Et impleverunt*. (Id.) Hæc impletio usque in finem sæculi crescit, etc., usque ad et talis humilitas meretur piam Domini consolationem.

VERS. 10. — *Ex hoc jam*. (Id.) Hoc ad ipsum Petrum specialiter pertinet, cui exponitur quid captura significet piscium. Sed sicut tunc per retia pisces, sic per verba aliquando capiet homines, in quo Petro est typus totius Ecclesiæ.

VERS. 12. — *In una civitatum*. Hic duo adventus in Capharnaum notantur. Primus, incarcerato Joanne, quando fecit continue illa tria miracula; secundus, quando descendit de monte electis apostolis, quando fit istud miraculum de leproso.

VERS. 13. — *Tetigit*. Propter humilitatem, ut nos doceret nullum spernere pro aliqua corporis maculatione. Tangit non dedignatus, imperat non diffusus, adhibet operis testimonium. *Volo*. Dicit propter Fotinum, imperat propter Arium, tangit propter Manichæum.

VERS. 14. — *Præcepit illi*. (BEDA.) Taceri jubet, nec taceri potest. Non quod aliquid voluerit et non potuerit, sed dat exemplum ut sui in magnis quæ faciunt latere velint, sed ut prosint aliis, prodantur inviti.

VERS. 15. — *Et coneniebant turbæ*, etc. (BEDA.) Sanatio hujus multas ad Dominum cogit turbas. Ut enim ipse interius et exterius se sanatum doceret: perceptum beneficium etiam jussus non tacet. Sed

et Marcus ait, evangelico functus officio : *Mox egres-* A
sus, cepit prædicare et diffamare sermonem (Marc. 1).

VERS. 16. — *Et orabat.* Quando orat, theoreticam
vitam, quando sanat activam informat.

(BEDA.) Sanat ut Deus, orat ut homo. In urbe, etc.,
usque ad per interna desideria silenter loquatur.

VERS. 17. — *Et factum est,* etc. (ID.) Ubi sedens
docuerit Lucas breviandi gratia præterit, etc., *usque ad*
quam non nascendo, sed virtutibus illustrando
suam fecerat.

Et erant. (AMBR.) Inter cæterorum remedia debilium,
convenientibus, etc., *usque ad* actuumque nostrorum
clauda vestigia verbi cælestis remedio reformentur.

VERS. 18. — *Viri portantes.* Allegorice : id est,
erigentes ad superiora animum hominum, quamvis
exterioris hominis debilitate torpentem; quorum
rursus adminiculis, et attollere et humiliare se
facilius ante Jesum docetur, Dominico dignus videri
aspectu. Humilitatem enim respicit Deus.

Et quarrebant, etc. (BEDA.) Desiderant offerre, sed
turba interposita recluduntur, quia sæpe anima, etc.,
usque ad quia ad Christi humilitatem fidei pietate
descenditur, et ad Christi notitiam venit.

VERS. 19. — *Et per tegulas.* (ID.) Domus Jesu te-
gulis tecta describitur, quia sub contemptibili litte-
rarum velamine, si adsit doctor, qui reseret divina,
spiritualis gratiæ virtus invenitur. Quod cum lecto
deponitur, significat ab homine adhuc in ista carne
constituto Christum debere cognosci.

VERS. 20. — *Quorum fidem.* (BEDA.) Multum valet
fides propria cujusque, cum per alienam fidem homo
interius et exterius sit salvatus.

(ID.) Hæc curatio paralytici significat salvationem
animæ suspirantis ad Deum, etc., *usque ad* quæ sunt
prudencia, fortitudo, temperantia, justitia.

Homo, remittuntur, etc. Tu homo peccator, ego
Deus qui peccata remitto, qui aliorum merito tibi
peccata relaxo. Qui ergo peccatis gravatur, ad-
hibeat Ecclesiam quæ pro eo præcetur.

Quia pro culpa animæ etiam corpus infirmabatur,
ideo sanaturus corpus, prius sanat animam.

VERS. 21. — *Quis potest dimittere?* Nemo dimittit
peccata nisi Deus, qui per eos quoque dimittit qui-
bus potestatem dimittendi dedit. Cum ergo Christus
dimittat, vere Deus probatur. Verum testimonium
Deo reddunt, sed personam Christi negando fallun-
tur. Perfidia enim consisteri potest, credere non po-
test. Itaque testimonium non deest Divinitati, fides
deest salutis. Deus autem volens salvos facere pec-
catores, et occultorum cognitione se Deum esse de-
monstrat, et admiratione factorum illis respondens :
Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Eadem ma-
jestate et potentia qua cogitationes vestras intueor,
possum hominibus delicta dimittere. Ex vobis intel-
ligite quid paralyticus consequatur. Sed quia spiri-
tuale gratiam non cognoscitis, nec creditis quod
interius factum est, probetur signo visibili quod non
minoris constet esse potentia, ut in Filio hominis

latentem cognoscatis potentiam majestatis qua potest
peccata dimittere ut Deus.

VERS. 22. — *Ut autem cognovit,* etc. (AMBR.) Ma-
gnus sacerdos lepram videbat in cordibus Judæorum,
et peiores ostendit illo leproso cui purgato jussit se
offerre sacerdoti. Sed hos summus sacerdos repudiat
ne alios quoque eorum lepra contaminet.

VERS. 24. — *Tibi dico, surge.* (BEDA.) Surgere,
est animam a carnalibus desideriis abstrahere. Le-
ctum tollere, etc. *usque ad* per missionem poenæ, re-
missionem culpæ intellige.

VERS. 26. — *Et stupor.* (AMBR.) Spectant surgen-
tem increduli, mirantur abeuntem, et divini operis
miracula malunt timere quam credere; nam si cre-
derent, non timerent, sed diligerent. *Perfecta enim*
B *dilectio foras mittit timorem (I Joan., iv).*

VERS. 27. — *Levi.* (BEDA.) Idem Levi qui et Mat-
thæus. Sed Lucas, etc., *usque ad* de telonario in
evangelistam sit mutatus.

(BEDA., AMBR.) Reliquit propria, qui rapiebat
aliena. Nec solum lucra reliquit vectigalium, sed et
periculum contemnit, quod poterat venire a princi-
pibus sæculi, quia rationes vectigalium incompositas
reliquerit. Et quia in nullo prorsus hujus vitæ re-
spectum vel cogitationem sibi reservavit, dominico-
rum talentorum fidelis dispensator esse meruit.

(BEDA.) Per Matthæi electionem, fides gentium,
quæ prius mundanis inhiabant, sed nunc corpus
Christi sedula devotione reficiunt, exprimitur. Per
superbiam Pharisæorum insinuat Judæorum invi-
dia, quæ de gentium salute torquetur.

VERS. 30. — *Quare,* etc. (AMBR.) Omnis quæstio
ex lege quæ tenax justitiæ, non habet, etc., *usque ad*
et ambulatio et omnia quæ gessit, salutis serviunt.

(AMBR., BEDA.) Qui domicilio Christum recipit in-
terno, maximis exuberantium pascitur delectationi-
bus voluptatum. Itaque Dominus ingreditur, et in
ejus qui credidit recumbit affectu. Sed rursus ac-
cenditur invidia perfidorum, futuræ poenæ species
præfiguratur. Epulantibus enim fidelibus et in regno
cælorum recumbentibus, perfidia jejuna torquebitur.
Ostenditur etiam quantum intersit inter æmulos le-
gis et gratiæ, quia qui legem sequuntur, mentis fa-
mem patientur æternam. Qui vero in interioribus
verbum receperint, alimenti cælestis et fontis uber-
tate recreati, esurire et sitire non possunt, et ideo
qui animo jejulant murmurant, dicentes : *Quare*
D *cum publicanis,* etc. ? Filii diaboli, venenum serpen-
tis diffundunt. Serpens primam vocem emisit, di-
cens Evæ : Quid utique Deus dixit : *Nolite mandu-
care ex omni ligno? (Gen. iii.)* Ilunc imitantur isti.

VERS. 31. — *Medico.* Christus medicus qui, miro
medicandi genere, *vulneratus est propter iniquitates*
nostras. Hoc medicamine serpentis venenum exclu-
ditur. Qui hoc medicamento utitur, non remanet e-
junus.

VERS. 32. — *Vocare justos.* (BEDA.) Justos vocat
eos qui, *Dei justitiam ignorantes et suam volentes*
constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti; et de lege

præsumentes, gratiam Evangelii non quærunt; peccatores qui sua mala attendentes, nec per legem se posse justificari putantes, Christi se gratiæ poniendo submittunt.

VERS. 33. — *Quare discipuli.* (BEDA.) Matthæus dicit ipsos discipulos hoc quæsisse. Sed sciendum, quia utrique quæsierunt.

(ID.) Spiritualiter: discipuli Joannis et Pharisæorum jejunant, quia qui opera legis, etc., usque ad manducat cum peccatoribus, ut gratiam et potestatem intelligas.

VERS. 34. — *Nunquid enim potestis.* (ID.) Quandiu sponsus nobiscum est et in lætitia sumus, nec jejunare possumus, etc., usque ad tunc filii sponsi jejunabunt, desiderantes Judicis adventum.

VERS. 35. — *Venient autem.* (ID.) Quasi dicat: **B** Facturi estis, ut lugentes jejurent, quia estis, etc., usque ad quandiu cum discipulis Dominus in carne conversatus est.

Tunc jejunabunt, etc. De utroque jejunio quod est in tribulatione vel gaudio respondet: *Cum ablatus fuerit sponsus,* tunc erunt in mœrore et luctu, donec per Spiritum sanctum consolatio tribuatur; quo dono percepto, jejunium quod fit per lætitiã, jam renovati in vitam spiritualem celebrabunt. Et hic prius agit de jejunio quod pertinet ad humilitatem tribulationis. Illud autem quod ad gaudium mentis pertinet (quando mens ad spiritualia suspenditur, et ideo a cibis corporeis alienatur) sequentibus similitudinibus significat, ostendens quod carnalibus et ob hoc adhuc veterem sensum trahentibus, hoc genus jejunii non congruit.

VERS. 36. — *A vestimento novo.* (BEDA.) Veteri vestimento comparantur discipuli, qui adhuc sunt vetus homo. Quibus novus pannus, etc., usque ad unde Apostolus: *Exuite veterem hominem cum actibus suis, et induite novum* (Ephes. iv).

VERS. 37. — *Vinum.* Vino intus reficimur, veste foris tegimur. Vestis ergo sunt bona opera quæ foris agimus, quibus coram hominibus lucemus. Vinum, fervor fidei, spei et charitatis, quo in conspectu Dei in novitate sensus intus reformamur.

In utres. (BEDA.) Veteribus etiam utribus comparantur, qui novo vino, id est, spiritualibus præceptis, facilius dirumpuntur quam contineant. Erunt autem novi utres, cum post ascensionem, accepto Spiritu, desiderio consolationis ejus orando innovabuntur.

Aliter: animæ nondum innovatæ, sed in vetustate malitiæ perseveranti novorum mysteriorum sacramenta non debent committi. Aliter: veteres utres sunt scribæ et Pharisæi; novus pannus et novum vinum, præcepta Evangelii, quæ non possunt sustinere Judæi, ne major scissura fiat, cum quibus Galatæ præcepta legis miscebant in utres veteres vinum novum. Conveniunt autem apostolis non his qui traditionibus majorum depravatî, sinceritatem præceptorum Christi nequeant custodire; unde subditur: *Et nemo,* quia Judæis veteris vitæ salivis imbutis novæ gratiæ præcepta sordebant, quia majorum tra-

ditionibus accumulati, dulcedinem spiritualium verborum percipere non valebant.

VERS. 38. — *Sed vinum.* Fragilitas humanæ conditionis aperitur, cum corpora nostra exuviis defunctorum animalium comparantur. Sed renovatis utribus, nova vina conducuntur, cum sacramenta quæ accepimus inviolata servamus. Hos utres, si pleni sunt, gratiæ servat, si vacui, tinea et ærugo consumit: semper ergo sint pleni.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Factum est autem,* etc. (BEDA.) Dicit quod sabbati littera solvi cœperat, etc., usque ad post secundum, ab eo quo præcedentia sunt dicta vel facta.

Per sata, etc. Mystice: ager mundus; agri seges, humani generis fecunditas; spicæ, fructus Ecclesiæ, quibus saturantur apostoli nostro se alentes profectu.

Vellebant discipuli, etc. Non habentes discipuli spatium manducandi, propter importunitatem turbarum, esuriebant ut homines, sed vellentes spicas in ediam consolantur, quod est indicium austerioris vitæ, non præparatas escas, sed cibos simplices quærere. Et nota quod apostoli litteram sabbati jam destruunt adversus Ebionitas, qui alios apostolos recipiunt, Paulum quasi legis transgressorem repudiant.

(BEDA.) Mystice: discipuli esurientes salutem hominum transeunt per sata, id est per regiones quæ, etc., usque ad arguens doctores legis nescire legem.

VERS. 2. — *Dicebant illis,* etc. Alii dicunt ipsi Domino hæc fuisse objecta. Sed a diversis et ipsi Domino, et discipulis potuerunt objici, et cuicumque objectum sit ad ipsum maxime respicit. *In sabbatis.* Sabbata significant feriaciones; vel quæ in hoc sæculo aguntur a vacantibus superstitionibus Judæorum; vel quæ in futuro agentur, quando in perpetua solemnitate manducabimus bona terræ.

VERS. 3. — *Nec hoc legistis,* etc. (BEDA.) Quomodo Domino ad crimen objicitur, quod in servo pro crimine non tenetur? Verus rex, etc., usque ad omnes filii Ecclesiæ sunt sacerdotes, uncti Spiritu sancto ut seipsum offerant.

VERS. 4. — *Intravit in domum Dei.* Magna hospitalitatis gratia, proposito mortis periculo, non declinat hospitem animus sacerdotis. Et sic nos debemus aliena pericula in nos transferre. Sed et verum David hospitio mentis nec pro periculo mortis veri excludunt sacerdotes.

VERS. 6. — *Homo.* (BEDA.) Mystice: homo iste humanum genus significat in fecunditate boni operis arefactum, per manum in primo parente ad lignum extensam, quam sanat manus innocens in cruce extensa. Et bene manus in Synagoga erat arida, quia ubi majus donum scientiæ, ibi majori transgressor subjacet culpæ.

VERS. 7. — *Observabant.* (ID.) Quia destructione sabbati, quam in discipulis arguebant, probabili ma-

gistri excusavit exemplo, nunc ipsum observando magistrum, calumniari volunt, ut si non curet, crudelitatis vel imbecillitatis, si curet, transgressionis arguant.

VERS. 9. — *Interrogo vos.* (BEDA.) Præveniens calumniam quam sibi parabant, arguit eos, etc., usque ad non est auctor mali Deus, sed quos non salvat, perdere dicitur.

VERS. 10. — *Extende.* (ID.) Infructuosæ debilitas animæ nullo melius ordine curatur, quam elemosynarum largitate; unde dicitur: *Non sit manus tua ad accipiendum porrecta, et ad dandum collecta (Ecles., iv).* Quia frustra pro peccatis rogaturus, manus ad Deum extendit, qui has ad pauperes pro posse non extendit.

VERS. 11. — *Insuperbia.* Quia solo livore permoti sunt, non enim in culpa fuit vel hominis manum extendere, vel Jesum sanare. Magna insipientia erat de nece ejus tractare cujus beneficiis plurimum indigebant.

VERS. 12. — *Exiit in montem orare.* Mons in quo apostolos eligit et docet, altitudinem significat justitiæ, quia instituendi erant et prædicaturi, ne infirmis remaneant, sed ad superna erigantur. Sic et lex in monte data fuit. Apostolos præminentius adducit, ut a monte prius montes suscipiant pacem populo annuntiandam. Sic et Moyses, solus legem spiritualiter intelligens, montis verticem in quo Deus erat ascendit.

VERS. 13. — *Discipulos.* De quibus elegit duodecim quos apostolos, id est suo loco missos, nominavit; unde: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos (Joan. xx).* In montem ascendens ad se vocat, elegit quos vult, quia non illorum est studii sed divinæ gratiæ, ut in apostolatam vocarentur; unde: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (Ibid., xv).* Non sapientes, non divites, non nobiles elegit, ne duxisse pro prudentia, ne redemisse divitiis, ne potentia nobilitatisque auctoritate aliquos ad gratiam traxisse videretur.

VERS. 14. — *Cognominavit.* Non modo primum, sed longe prius cum ab Andræa adductus dicitur: *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Sed volens Lucas nomina duodecim apostolorum nominare, cum necesse haberet Petrum dicere, breviter voluit innuere, quod non antea vocaretur; sed ita Dominus cognominavit, ut non casu factum putetur, sed ex commutatione sacramentum petre audientibus commendaretur.

VERS. 15. — *Matthæum.* Matthæus compari suo Thomæ, in ordine causa humilitatis se supponit, cum a cæteris evangelistis prælatus sit.

VERS. 17. — *Et descendens, etc.* Electurus apostolos Dominus in montana subiit; turbas docturus ad campestria redit, quia non nisi in humili turbæ Christum videre sufficiunt, et raro invenitur quod vel turba Dominum ad altiora sequatur, vel quispiam debilis in monte curetur, sed exstincta febre libidinum et succensa luce scientiæ, pedetentim quisque subiit culmen virtutum.

Mariitima. Non a proximo mari Galitiæ, quia hoc non miraculi loco ponunt, sed a mari magno cognominatur. In quo etiam Tyrus et Sidon comprehendi

poterant. Sed quia sunt civitates gentium, consulte nominatim ponuntur, ut quanta sit virtus Christi intimetur, quæ etiam exteras civitates excitat.

VERS. 18. — *Ut audirent.* Si dicamus duos esse sermones, ascendit in montem, et habuit ibi discipulos; et post, descendit et fecit istum ad turbam. Si dicimus unum fuisse, ita intelligendum est, quod ascendit in montem, et post aliquantulum descendit, et ibi fecit sermonem, ubi erat planities.

VERS. 19. — *Eum tangere.* Tangit Christum qui fideliter credit in eum. Tangitur a Christo qui firmatur in illo. Qui sic tangit et tangitur, spiritus ipsius virtute sanatur.

VERS. 20. — *Et ipse elevatis, etc.* Etsi generaliter omnibus loquitur, specialiter in discipulos oculos levat, ut qui intenta cordis aure verbum Dei percipiunt, latius saporis intimi lumen accipiant, quibus os in monte sedens aperit, ut magna proferret in eos, stans in campo oculos dirigit, ut audita patienter intelligant. *Beati pauperes, etc.* Qui nondum consummate virtutis arcem conscendere possunt, generalis interim perfectionis sunt beatitudine perfovendi, ut paulatim ad meliora progressi, dum Domino in planitie stante libenter auscultant, ad hunc quandoque in monte sedentem sublimer ascendunt. Nam quorum cordibus adhuc edomandis insistit, hos quasi stans affatur. Quos longo studio exercitatos et jam dociles invenit, his quasi quietus residens mystica intimat.

(BEDA.) Quod apud Matthæum plenarie per octo beatitudines dicitur in sermone perfectionis ad apostolos in summo montis, hoc apud Lucam, etc., usque ad sed quia fide præstitit, fide præ cæteris meruit principatum.

VERS. 21. — *Qui nunc esuritis.* Qui esurit esurienti compatitur: compatiendo largitur, largiendo fit justus; æqualem se inferioribus præstat, dolum excludit, veritatem requirit. *Qui nunc fletis.* Qui propter divitias hæreditatis Christi, propter panem vitæ æternæ, propter spem cœlestium gaudiorum fletus, esuriem, paupertatemque desiderat, beatus est; multo beatior, qui has virtutes inter adversa servare non trepidat.

VERS. 23. — *Gaudete et exultate.* Inter odia cordium, inter probra linguarum, inter manus persecutorum, lætiori corde versamini, intuitu supernæ mercedis. *Secundum hæc.* Exemplo prophetarum confortat illos, quia vera dicentes persecutionem solent pati.

VERS. 24. — *Verumtamen væ, etc.* Matthæus in monte, beatitudines solummodo proborum; Lucas vero in campo, etiam væ describit improborum, quia rudes adhuc auditores minis et terroribus ad bona sunt compellendi, perfectos satis est præmiis invitari. *Verumtamen væ.* Cum supra regnum cœlorum pauperum esse dicitur: ex opposito apparet, quod ab hoc regno se alienat qui consolationem quærit in temporalibus. Nec tam divitiæ quam amor divitiarum in culpa est.

Mystice : dives populus Judaicus, vel hæreticus, A vel philosophus mundi, qui, ubertate verborum et facundia patrocínio delectati, simplicitatem veræ fidei supergressi thesauros inutiles condiderunt, secundum usum sæculi de generatione Christi disputantes, qui in futuro egestatem fidei suæ recognoscent, cibumque perfidia quæ in præsentí eructant, æterno macerati jejunio causam tanti supplicii esse scient. Eritque tempus cum risus suos lugeant. Quibus bene dicitur : *Væ, cum benedixerint vobis homines*; quia dum hic placent potentibus, maledicto perpetuo se subdunt, quia sicut pauperes esurientes, flentes, improbitate malorum probantur, sic divitiis, epulis, risuique vacantes, mala obsequentium clientela, majorem soventur ad pœnam.

VERS. 25. — *Qui saturati estis, etc.* Qui inter divites amplius abundatis, sicut dives qui induebatur purpura, et bysso, et epulis, qui de digito Lazari querit guttam aquæ.

Væ vobis, qui nunc ridetis, etc. Salomon : *Cor sapientis ubi est tristitia, cor stultorum ubi est lætitia* (Eccl. vii); docens stultitiam ridentibus, prudentiam flentibus ascribendam.

VERS. 26. — *Benedixerint vobis, etc.* Magna pars pœnæ est peccatorum sua scelera non modo non argui, sed insuper quasi bene gesta laudari.

VERS. 27. *Diligite inimicos.* Dicto quid ab inimicis possint pati, supponit qualiter ad ipsos se debeant habere inimicos. Et hic Ecclesia non lacte imbuitur, sed validiore charitatis cibo roboratur. Non sufficit non odisse, sed quod ultra humanam naturam est, præcipitur diligere. Et cum lex vicissitudinem imperet ultionis, Evangelium inimicitias charitatem, odiis benignitatem, maledictis vota, persecquentibus patientiam, esurientibus etiam gratiam remunerationis impertit.

VERS. 28. — *Orate pro calumniantibus vos.* Quod prophetæ videntur imprecari, non vota sunt optantium sed prænuntiationes futurorum : ipsi enim pro inimicis orabant.

VERS. 29. — *Et qui te percutit.* Cum charitas patiens sit, debet patientiam verberantis sustinere, cum benigna sit, non debet respondere maledictis. Si non querit quæ sua sunt, non debet resistere rapienti, si non æmulatur (I Cor. xiii), non debet odisse inimicum. *Præbe illis, etc.* Medicus animarum quos ad curandos proximos instruit, omnia quæ ad salutem proximorum valere possunt tolerare præcipit. Et pertinet ad misericordiam, ut tanquam a filiis ægrotantibus et phreneticis, si salus illorum hoc exigat, multa patientur, donec infirmitas transeat. Quid tam mirum quam percutienti maxillam præbere? Imo omnis indignantis impetus frangitur, ira sedatur : et per patientiam ille invitatur ad pœnitentiam. *Vestimentum.* Quod de vestimento et tunica dicitur et in aliis est faciendum, quæ aliquo jure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessariis hoc imperatur, multo magis superflua contemnere præcipitur.

VERS. 30. — *Ne repetas.* Quia *charitas est patiens, benigna est* (I Cor. iii); non tantum injurias inimici fortiter sustinet, sed etiam amici quoque gratiam benigne prævenit, ut beneficiis aliis trahantur.

VERS. 31. — *Et prout vultis.* Ne videatur legem dissolvere, in beneficiis vicem servat, quam negligit in injuriis. Nec ait prout faciunt, sed *prout vultis ut faciant vobis homines, et vos faciatis illis*, ut vicissitudo sit cumulator, cum votis actus sequatur. Et non tantum jam ad amicos opera charitatis extendite, sed etiam ad inimicos, ut amici esse incipiant, et prius affectum dilectionis, et postmodum opera extendite charitatis.

VERS. 32. — *Et si diligitis.* Quantum vobis gradus professionis eximior, ita necesse est ut cura virtutis sit uberior, ut etiam non amantes charitatis sinu amplectamini.

Duo sunt genera beneficii : vel cum benevole donamus quod damus, vel cum reddituro commodamus.

VERS. 35. — *Verumtamen, etc.* Postquam dilectionem et mutuum beneficium peccatorum quasi infructuosa redarguit, nunc qualiter hæc a fidelibus fructuose fieri debeant ostendit, quasi dicat : *Quamvis peccatoribus non prosit talis dilectio et mutuum beneficium, tamen vos diligite, non tantum ductu naturæ, sicut illi amicos, sed altiori gradu virtutis inimicos.* Philosophi in tres partes dividunt justitiam : unam in Deum, quæ pietas dicitur; alteram in parentes, vel reliquum humanum genus; tertiam in mortuos, ut his exsequiarum justa solvantur. Sed Dominus legis oraculum et prophetiæ fastigium supergressus, in eos quoque qui læserint pietatis porrexit officium.

Nihil inde sperantes : et erit. Non in hominem spem mercedis figentes. Qui sive reddat quod commodastis, reddet tamen et Deus quo jubente fecistis, sive non reddat, hæreditas vestra in æternum erit.

VERS. 36. — *Estote ergo misericordes, etc.* Pluit super malos, proventus terra non negat, idem sol bonos et malos illuminat.

Mystice : populum Judæorum propheticis pluviis irrigat, et non merentibus radius æterni solis refulsit. Si ergo illi crediderint, estote eis misericordes, docendo, et extollendo, et nolite temere judicare, ne quis sui conscius delicti, in alterum cogatur ferre sententiam.

VERS. 37. — *Nolite judicare.* Sunt quædam media et incerta quo animo fiant, quia bene et male possunt fieri. Nescimus etiam qualis futurus est, qui nunc apparet malus, de cujus correctione desperare, eumque quasi abjectum reprehendere temerarium est.

De apertis quæ bono animo fieri non possunt, permittitur nobis judicare.

VERS. 38. — *Eadem quippe mensura.* Generaliter de omnibus potest accipi, quæ mente, manu, lingua, aguntur, quia secundum opera singulorum reddet Deus.

Eadem quippe. (AMBR.) Non iniqua mensura re- A patientiam dignoscuntur in tempore adversitatis. pendet Deus, sed est ac si dicat : Ipsa temeritas judicandi et iniqua mensura tibi nocet, te punit, et Jejunia enim et oratio, et hujusmodi sunt simulatis ut et bonis : sed non debent oves pelles suas deponere, etiam si aliquando lupi eis se contegant. *Cognoscitur.* Non a veste, sed ab operibus quæ fiunt ab eis, cognoscuntur. Quia ut spina non facit uvam, sic bona arbor bonum, mala malum, et non e converso.

VERS. 39. — *Dicebat.* Per quam invitat ad eleemosynam dandam et ad dimittendam injuriam. *Nunquid potest.* Si contra violentum ira te cæcaverit : si contra petentem avarus eris, nunquid vitiosa mente tua, vitium ejus curare poteris? Nec solum qui tibi injuriam fecit, sed etiam tu qui ferre nescis, reus eris. Sed si improbitas illius te tranquillam invenit, et ille pœnitebit, et tu de patientia coronaberis, quia cæcum vidente oculo, id est, sereno corde ad lumen ducere curasti.

VERS. 40. — *Sicut magister.* Deus non suas ulciscitur injurias, sed tolerando persecutores mitiores reddere voluit; discipuli, qui homines sunt, hanc regulam perfectionis debent imitari.

VERS. 41. — *Quid autem vides,* etc. Vere peccans peccantem castigare non valet, quia quisuperbia, vel odio, vel alio vitio præventi, levia hæc vel nulla judicantes, graviter increpant illos quos a statu mentis vident, vel ira vel aliquo levi peccato perturbatos, hi tales amant magis vituperare et condemnare, quam corrigere et emendare. *Non consideras.* Aper-tus oculus male videt, scilicet jactantiam sui; dum aliis vult mederi, sed cæcus se non valet intueri dum in hoc deterius cadit.

VERS. 42. — *Hypocrita.* Si quem vis reprehendere, primum vide si similis ei sis. Quod si es, pariter ingemisce et noli eum tibi obtemperare, sed pariter couari mone. Quod si non es similis, tamen quia olim fuisti, vel esse potuisti, condescende, et non ex odio sed misericordia argue. Raro ergo non sine magna necessitate sunt objurgationes adhibendæ, et non nisi respectu Dei, remota ab oculo trabe.

Hi enim odio vel livore omnia accusare suscipiunt et volunt videri consultores, sine exemplo suæ emendationis. Sed prius debent auferre trabem invidiæ, vel malitiæ, vel simulationis de occulto sui cordis, ut valeant ejicere festucam iræ vel alicujus livoris culpæ de oculo fratris.

VERS. 43. — *Non est arbor,* etc. Arbor bona vel mala, non natura, quæ a Deo in omnibus bona creata est, sed bona vel mala voluntas. Fructus, opera, quæ nec bona malæ voluntatis possunt esse, nec mala bonæ voluntatis. *Neque arbor.* Si veram vis habere justitiam et non fictam, quæ verbis ostendis, factis imple, ut sis bona arbor, et bonis fructibus orneris. Quia etsi fingat hypocrita, non est bonus qui facit opera mala, et si reprehendit inson-tem, non ideo malus est qui facit opera bona. Et nota quod de manifestis hic agitur.

VERS. 44. — *Unaquæque enim arbor.* Mali suo fructu noscuntur, dum bonos opprimunt, et Deum si non verbis, blasphemant factis : et maxime per im-

Neque enim de spinis. Non de spinis, id est sollicitudinibus mundi, ficus, id est dulcedo resurrectionis, neque de rubo, id est punctione vitiorum, uva, id est fructus animæ. Quæ sicut uva proxima terrenis, corrumpitur, in superioribus maturatur. Vel de carne quæ generat spinas et tribulos, non vindemiamus Christum, qui sicut uva pependit in ligno.

Spina et rubus, hæreticis, a quibus nullus sapientium sanctitatem vel virtutem poterit invenire, sed conscindunt et eruant approximates. Vel spinæ et rubi, curæ sæculi et punctiones vitiorum. Uva et ficus, dulcedo novæ conversationis quam Christus in nobis esurit, et fervor dilectionis qui lætificat cor hominis.

Non de spinis et rubis uva vel ficus, quia mens adhuc hominis veteris pressa consuetudine, potest quidem simulare, sed non ferre fructum novi hominis. Quod si quando facta vel dicta malorum pro-sunt bonis, non hoc faciunt mali, sed fit de illis consilio Dei.

VERS. 45. — *Profert bonum.* Diligit inimicum. Omni petenti tribuit, et hujusmodi.

Profert malum, etc. Odit amicum, aufert aliena, non dat sua, et hujusmodi, quæ Deus judicat secundum intentionem cordis. Et vere, quia de bono vel malo corde procedit, bonus vel malus debet judicari fructus, quia ex abundantia cordis quod interius latet loquitur os, id est procedit exterius effectus, tam in verbis quam in factis. Hoc est quantum ad divinum examen cui loquitur os cordis, quia ex qua intentione verba procedunt, non ignorat. Quia etiam verba quæ exterius bona videntur, quia ex mala radice procedunt, non bona esse judicat; unde subdit : *Quid autem vocatis me Domine?* Quasi dicat : Quod folia rectæ confessionis vos germinare jactatis, qui nullos boni operis fructus ostenditis? *Ex abundantia.* Per oris locutionem, universa quæ actu vel cogitatu de corde proferuntur, Dominus significat. Nam et verbum pro facto solet poni; unde : *Non fuit verbum, quod non ostenderet eis (Isa. xxxix).*

VERS. 46. — *Quid autem,* etc. Hæc vocatio videtur fructus bonæ arboris, sed quia non procedit de pinguedine charitatis, Deus non bonum judicat. Quæ autem bonorum malorumve fructuum vera discretio sit, sub alia figura supponit :

VERS. 47. — *Omnis qui venit,* etc. Postquam de aperte malis, de vere et simulatis bonis diu disputavit, bonos auditores verbi sibi ipsis, malos diabolo assimilat. Quia sicut Christus variis hominum personis unam Ecclesiam construit, erudit, gubernat, in vitam æternam perducturus; sic bonus auditor variis virtutibus supernam sibi mansionem ædi-

ficat in futuro cum Christo de dedicatione letaturus. A cepta complevit, formam docet suorum exsequendi præceptorum. Nam statim gentilis centurionis servus Domino sanandus offertur, in quo gentiles qui mundana servitute ægri tenebantur, beneficio Dei salvandi exprimentur. *Intravit Capharnaum. Centurionis*, etc. Non ante intravit quam verba terminasset, etsi statim post hæc verba non intravit. Priusquam enim intraret, in ipso intervallo mundatus est leprosus, ut Matthæus ponit.

VERS. 48. — *Fodit in altum*. Fodit in altum qui præceptis humilitatis terrena omnia de suorum cordibus funditus eruit, ne propter aliquod fluxibile Deo serviat, ut inconcussam in eis habeat mansionem. *Posuit fundamentum*. Fundamenta pluraliter, doctores; singulariter fundamentum, doctor doctorum Christus.

Moraliter. Fundamenta domus, intentiones bonæ conversationis, quas per humilitatem Christianam exhaustis supervacuarum cogitationum ruderibus perfectus auditor in se inserit, hoc in se spiritualiter agens, quod Christus in universa Ecclesia generaliter agit.

Inundatione. Hanc inundationem alibi portas inferi appellat. *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (Matth. xvi). Hæc inundatio tribus modis fit, quia tentatur quisque a propria concupiscentia, vel falsorum fratrum improbitate, vel aperta exteriorum impugnatione. *Illisum*. Potest per impetum fluminis, extremi iudicii discrimen intelligi, quando Ecclesia utraque est consummata. *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv). *Domui illi*. Singulæ nostræ domus, quotidie, vel immundorum spirituum, vel improborum hominum, vel suæ ipsius mentis, vel carnis inquietudine pulsantur. Et quantum propriis viribus fiunt, inclinantur: quantum invictissimæ petreæ adhærent, labefactari nequeunt.

VERS. 49. — *Supra terram*, etc. Diabolus mundum qui in maligno positus est super terram ædificat, quia ad terrenorum amorem trahit. Sine fundamento ædificat, quia peccatum in propria natura non subsistit, quia malum substantia non est, quod tamen ubicunque fit in bona natura coalescit vel sine fundamento, id est sine fundo. Sicut ergo qui in puteo mergitur, putei in fundo retinetur, sic anima lapsa quasi in quodam loco fundi consistit, si in aliqua peccati mensura se retinet. Sed cum peccato in quo labitur non potest esse contenta, dum ad deteriora quotidie ducitur, quasi in puteo quo concidit fundum quo figatur non invenit. *Concidit et facta est ruina*, etc. Omnis conscientia, quæ spe fixa in Deum non permanet, in tentationibus non valet persistere, et tanto plus agitur, quanto plus in illis quæ mundi sunt a superioribus disjungitur. Et vere omnes mali vel flicte boni ingruente qualibet tentatione, pejores fiunt.

CAPUT VII.

VERS. 1. — *Cum autem impresset*. Pulchre ubi præ-

cepta complevit, formam docet suorum exsequendi præceptorum. Nam statim gentilis centurionis servus Domino sanandus offertur, in quo gentiles qui mundana servitute ægri tenebantur, beneficio Dei salvandi exprimentur. *Intravit Capharnaum. Centurionis*, etc. Non ante intravit quam verba terminasset, etsi statim post hæc verba non intravit. Priusquam enim intraret, in ipso intervallo mundatus est leprosus, ut Matthæus ponit.

VERS. 3. — *Misit ad eum seniores*, etc. Divina providentia seniores Judæorum mittuntur, et eis præsentibus languidus sanatur, ut inexcusabiles sint si credere noluerint.

Centurio amicos mittit, ne præsentia sua vercundiam Domini gravare videretur, et officium officio provocasse. Significat autem, quia nos qui de gentibus credimus ad Dominum, non ipsi venire possumus quem in carne videre non possumus, sed ad residentem in dextera Patris. Gentilis populus quasi centurio stipatur milite virtutum et spiritualium perfectione, quæ in centum significatur. Sublimis, nihil terrenum a Domino sibi suisque requirens, sed sola æternæ salutis gaudia: et hi pro servis, id est, pro his qui adhuc spiritu servitutis in timore premuntur, Domino supplicant, ut eis paulatim ad superiora provecis, *perfecta dilectio foras mittat timorem* (1 Joan. iv).

Matthæus dicit centurionem accessisse, quod per fidem intelligendum est. Per fidem enim vere ad Deum acceditur, quæ in centurione a Domino commendatur: *Non inveni tantam fidem in Israël*. Porro Lucas ordine quo gestum est exsequitur, ut intelligere cogereur, quomodo eum accessisse dicit Matthæus.

VERS. 5. — *Gentem nostram*. Mystice. Gentilis populus (cujus figuram gestat centurio) non longe habet a domo Jesum, tametsi sub tecto invitare non audet, quia, *prope timentes eum salutare ipsius*. Qui naturali lege recte utitur, ut bona quæ novit operatur, eo illi qui vere bonus est appropriat. At illis quos errore gentilitatis crimina vixerant, aptari potest, quod alibi dicitur: *Quidam enim ex his de longe venerunt* (Marc. viii).

VERS. 6. — *Jesus autem ibat*. Solo verbo potenter curaturus, ad humilitatis commendationem visitare dignatur languentem; et qui ad sanandum reguli filium ire noluit, ne divitias honorasse videretur, ad servum vadit, ne servilem conditionem sprevisse putaretur. Elucet fides in operibus dum sanat, sed plus operatur humilitas in affectibus dum vadit. *Non sum dignus*. Propter vitæ gentilis conscientiam, gravari se magis dignatione putavit Domini quam juvari, nec posse habere hospitem Christum, cujus etsi fide præditus, nondum tamen sacramentis imbutus. Sed quia quod infirmitas humana non præsumit, divina gratia dare novit in figuram gentilis populi, et suam fidem nondum catechizatus a Domino laudari et famulum sanari promeruit.

VERS. 8. — *Nam et ego*, etc. Si ego homo sub alio

possum imperare minoribus, quanto magis tu, qui A super omnia habens famulantes angelos, potes per eorum ministeria sine corporis præsentia dicere infirmitati ut recedat, et recedet, et sanitati ut veniat, et veniet.

VERS. 9. — *Nec in Israel.* Fides istius etiam electioribus et Deum videntibus antefertur. Etiam in isto uno fides gentium præfertur Israeli.

VERS. 10. — *Et reversi sunt.* Mathæus planius explicat, quod dicente Domino : *Sicut credidisti fiat tibi, sanatus sit puer* (Matth. viii). Sed mos est beato Lucæ ab aliis plane exposita breviare, vel etiam de industria præterire quæ breviter dicta ab aliis, vel omissa solertius dilucidare. *Inveperunt servum.* Credente Domino sanatur servus, quia potest meritum Domini etiam servis suffragari, non tantum fidei merito, sed etiam studio disciplinæ.

VERS. 11. — *Et factum est,* etc. Post sanatum infirmum suscitatur mortuum, quia infirmitas præcedit mortem.

Quæ vocatur Naim. Naim est civitas Galilææ in secundo milliario a Thabor contra meridiem juxta Endor, qui est vicus grandis. Naim autem interpretatur *fluctus vel commotio.*

VERS. 12. — *Cum autem appropinquaret,* etc. (BEDA.) Cum Verbum caro factum, gentilem populum per portas fidei, etc., usque ad quod et interim in paucis Judæorum conversis, et tandem in plenitudinæ imperat.

Ecce defunctus efferebatur, etc. Defunctus, qui coram multis extra portam effertur, significat criminaliter peccantem, et peccatum non cordis cubili tegentem, sed indicio operis vel locutionis, quasi per ostia suæ civitatis aliis propalantem. Quem sicut unicum deflet mater Ecclesia, quæ licet ex multis collecta personis, una est tamen virgo mater Ecclesia, singuli autem filii. Porta qua effertur, aliquis est de sensibus quo aliquis in peccatum corruit. Ut qui videt ad concupiscendum, qui autem otiosis vel turpibus audiendis, qui linguam commodat litigiis.

Filius unicus matri suæ. (AMBR.) Adam de terra portatur a quatuor elementis, unde homo constat. Tangitur locus, etc., usque ad quando avaritiam cogitat, vel quando pro nimia febre tangi non potest.

VERS. 13. — *Et turba.* Multi cum Domino, multi cum vidua, ut viso miraculo multi Dei laudatores et testes fiant.

VERS. 15. — *Et resedit.* Tres mortuos suscitavit Dominus : filiam archisynagogi in domo, id est, cogitatione; filium unicum matris in porta, id est in verbo; Lazarum in monumento, id est in opere.

VERS. 16. — *Visitavit.* Dum et Verbum semel incorporari constituit, et quotidie Spiritum sanctum in corda hominum, ut suscitantur mittit.

VERS. 18. — *Et nuntiaverunt.* (AMBR.) Non simplici corde, sed invidia stimulante, etc., usque ad

et correcti credant in Jesum et magistro interrogante sibi dicant : *Tu es qui venturus es.*

(BED., GREG.) Non ait, qui venisti, etc., usque ad quia lapsus amoris fidem non impedit, talis enim lapsus est religiosus.

VERS. 22. — *Et respondens dixit illis : Euntes renuntiate Joanni quæ vidistis,* etc. Sciens Jesus neminem sine Evangelio plene posse credere, quia sicut fides a Veteri incipit Testamento, ita impletur in Novo. Interrogatus de se, non verbo aliquo, sed factis se esse signavit, non respondens ad ea quæ interrogabantur, sed ad scandalum nuntiorum.

VERS. 23. — *Beatus.* Quasi dicat : *Miræ quidem facio, sed abjecta pati non dedignor, et cavendum est hominibus ne in me despiciant mortem, qui B signa venerantur.*

Qui non. (GREG.) Qui de potentia divinitatis non dubitaverit. Hoc non contra Joannem, quem mox adeo commendat, sed non credentes a perfidia revocat, et Joanni exponit quod quærebat, quia *Deus salvos faciendi, et Domini Domini exitus mortis* (Psal. LXVII). Visis tot signis et virtutibus, fidelis non potuit de morte ejus dubitare, sed admirari, sed infidelium mens scandalum in illo pertulit, cum et post miracula morientem vidit.

VERS. 24. — *Quid.* Ubi monuit discipulos Joannis in crucem Dominicam esse credendum : conversus ad turbas, ad virtutem pauperes provocat, ne exaltati corde, mente instabiles, consilio infirmi, speciosa utilibus æternis caduca præferrent, sed crucem potius quam mundi phaleras tollant. Et ideo laudat personam Joannis, qui posthabito amore vitæ etiam justitiæ formam nec mortis timore mutavit. Deserto mundus comparatur, quia adhuc incultus et sterilis in quem non est ita prodeundum, ut homines mente carnis inflatos et virtutis vacuos, et de fragilis mundi gloria jactantes, putemus esse imitandos.

Arundinem vento. (BED.) Per arundinem carnalis animus, qui cum favore vel detractone tangitur, in quamlibet partem inclinatur. Sed Joannes non est arundo vento agitata, quia illum nec gratia blandum nec cujuslibet ira faciebat asperum, nec prospera erigebant, nec adversa inclinabant.

VERS. 25. — *Mollibus vestimentis indutum.* Per vestem, corpus humanum intelligitur. Prophetico ergo exemplo ad virtutem subeundæ virtutis hortatur. Ecce quæ in veste pretiosa. Quibus fluida divitiis membra solvuntur, exteris cælestis regni, sub jure dæmonum (qui sunt reges tenebrarum) intra habitacula hujus mundi consenescent.

VERS. 26. — *Plusquam prophetam.* Quia angelus : non natura, sed officio, qui supernum judicem nuntiare mittitur.

VERS. 28. — *Dico autem.* In hoc non præfertur patriarchis et cunctis hominibus, sed æqualis cæteris sanctis ostenditur. *Qui autem.* Omnis sanctus qui jam est cum Deo, major est eo qui adhuc est mundo. Vel, ego quem minorem facit multorum opinio,

in Ecclesia sanctorum illi praelatus sum. Vel novissimus angelus cœli melior est quovis homine.

VERS. 29. — *Et omnis populus.* Si hoc a Domino dictum esse intelligitur : audiens Joannem, populus intelligitur esse designatus. Si ab evangelista dicitur interpositum : audiens ipsum Dominum, de Joannis magnitudine disputantem, restat intelligi.

VERS. 31. — *Cui ergo, etc.* Laudato Joanne, transit ad increpandum illos qui nec prædicatione Joannis moti sunt, vel ipsius Christi prædicationem despiciunt.

VERS. 32. — *Similes sunt pueris.* Pueri, doctores sunt spiritu læmiles. Forum, synagoga, vel ipsa Jerusalem, in qua jura præceptorum Dei condebantur, quia contribulibus solebant exprobrare quod nec psalmis allecti ad laudes Dei assurrexerunt corde devoto, membrorum agilitate (quod notat saltus) nec threnis (id est lamentationibus prophetarum pro excidiis jam factis vel faciendis) ad pœnitentiam sunt conversi.

VERS. 34. — *Venit Filius hominis manducans et bibens.* Venit sicut tunc, ita et nunc, utramque viam salutis respuitis. Lamentavimus ad Joannem, cantavimus ad Christum.

VERS. 35. — *Justificata est sapientia.* Ostendit filios sapientiæ intelligere, nec in abstinendo, nec in manducando esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam et temperantiam, non se corrumpendi per abundantiam. *Non est regnum Dei esca et potus (Rom. xiv).* Quorum non usus, sed concupiscentia reprehenditur. *Justificata, etc.* Quidquid me putetis, ego tamen Dei virtus et Dei sapientia juste facere intelligor ab apostolis, quibus Pater revelavit quæ prudentibus abscondit.

VERS. 36. — *Rogabat.* Sicut proposuerat verbis, ita factis etiam astruit justificatam sapientiam ab omnibus filiis, quia etiam a Maria pœnitente post culpam.

VERS. 37. — *In domo.* In cujuscunque domo interiore cognoveris sapientiam et justitiam recumbentem, recurre ad pedes, id est, ad extremam sapientiæ partem, inquire lacrymis, confitè peccata, expande capillos, id est, sterno ante eum cunctas corporis tui dignitates, osculare, id est, nihil nisi sapientiam loqueris. *Attulit.* Quot habuit in se oblectamenta, tot de se invenit holocausta.

(HER.) Alabastrum unguenti, id est, corpus cum fide, etc., usque ad id est, peccata Judæorum.

VERS. 38. — *Capit rigare.* Maria soror Lazari his eodem functa est officio : semel in Galilea cum primo accedit cum humilitate et lacrymis, ubi remissionem peccatorum accepit. Secundo, in Bethania, non jam peccatrix nominata, sed casta, et ideo devota : ibi pedes, hic caput unungit.

VERS. 43. — *Is cui plus.* Secundum homines plus fortasse offendit, cui plus debuerit. Sed per misericordiam Domini causa mutatur, ut amplius diligat qui amplius debuit, tamen gratiam consequatur. *Recte judicasti.* Sua sententia Pharisæus con-

A vincitur, quia sicut phreneticus funem portat ex quo ligetur.

VERS. 44. — *Intravi in domum.* Intravi carne assumpta in populum Judæorum.

VERS. 46. — *Oleo caput meum non unxisti.* Et si populus ille in Deum se credere et non in hominem fatebatur, tamen ipsam potentiam divinitatis quæ per miracula apparebat, digna laude prædicare neglexit. Sed gentilitas dum mysterium incarnationis credit, summa laude etiam infirma ejus prædicat.

VERS. 47. — *Remittuntur ei peccata.* In domo Pharisæi, id est, in custodia legis et prophetarum, non Pharisæus incredulus, sed peccatrix pœnitens glorificatur, quia ardor charitatis in ea rubiginem delictorum combussit.

VERS. 49. — *Et cæperunt qui simul.* Sanata ægra, de salute ejus alii ægrotant.

VERS. 50. — *Fides tua te salvam fecit.* Fides salvam fecit, quia quod petiit, posse accipere non dubitavit, quia jam spem ab illo acceperat, a quo salutem quærerat.

CAPUT VIII.

VERS. 1. — *Et factum est.* More aquilæ provocantis ad volandum pullos suos, paulatim Dominus discipulos suos in nido fidei plumis virtutum induit, quibus postea sublimius volare, et alios instruere valeant. Prius docet in synagogis, miracula facit, famam ubique dispergit, turbas suscipit, curat, instruit, hic discipulos facit, ex quibus duodecim eligit, quos primo præsentem turba docet, et miseris solita præstat beneficia, jam vero solos ipsos secum retinet, ut eum familiariter audiant solis illis occultiora exponit mysteria, et sic demum virtutum suarum ostensione quasi alarum protectione firmatis, dat ipsis potestatem curandi, et mittit prædicare regnum Dei.

VERS. 2. — *Maria quæ vocatur Magdalene.* Cum Maria iter faceret cum Domino, et ei ministrare commemoratur, celebri eam vocabulo Magdalenam vocat : ubi eandem peccatricem describit, reverenter eam generali nomine mulierem dicit, ne nomen tantæ famæ quod hodie veneramur, prisca erroris nota fuscaret. *Maria, amarum mare,* propter insitum pœnitentiæ rugitum, quo ipsa vel nos singula mala dellemus. *Dæmonia septem.* Eandem Ecclesiam de gentibus a sordibus vitiorum mundatam, quam Maria significat, significat et Joanna prius cultibus idolorum deditam, sed jam Christi pietate redemptam, et gratia impletam, quæ quasi uxor erat prius diaboli.

VERS. 3. — *Et Joanna, etc.* Joanna, Dominus gratia ejus, vel Dominus misericors, cujus est omne quod vivimus. *Procuratoris Herodis.* Cum quilibet malignus spiritus pro regno diaboli ad decipiendum laborat, quasi Herodis impiissimi procurator existit. *De facultatibus, etc.* Antiquus mos erat Judæorum, nec ducebatur in culpam, ut mulieres sua substantia pascerent et vestirent doctores. Hic quia hoc in

gentibus scandalum poterat facere, Paulus se memorat abstinuisse. Ministrabant ergo Domino carnalia, cujus metebant spiritualia, ut formam daret prædicatoribus quod victu et vestitu deberent esse contenti accipiendo a plebibus.

VERS. 4. — *Cum autem turba*, etc. Quotiens in Evangelio turbæ vocabulum interseritur, sicut diversitas hominum, ita etiam diversitas intimatur voluntatum. Non enim omnes eadem voluntate, sed diversis ex causis Christum sequebantur: quidam pro bono, quidam pro malo, omnibus tamen Dominus beneficia præstat, docendo, alendo, sanando. *Exiit qui seminat*, etc. Exiit Filius Dei de sinu Patris, quo creaturæ non erat accessus, ut seminaret semen suum, venit in mundum, ut testimonium perhiberet veritati. Unde secundum alios evangelistas hanc parabolam dicturus de domo exiisse, mare adiisse, navem conscendisse memoratur, id ipsum situ corporis quod processu sermonis insinuans.

VERS. 5. — *Secus viam*. Via, est cor sedulo malorum cogitationum transitu attritum et arefactum, ne semen verbi possit accipere vel germinare, sed a passimis cogitationibus conculcatur, et a dæmonibus rapitur. Qui ideo volucres cæli dicuntur, quia cælestis et spiritualis sunt naturæ, vel quia per aerem discurrunt.

VERS. 6. — *Supra petram*. Petra indonitum cor nullo veræ fidei vomere penetratum, in quo non est verus amor et perseverantiæ virtus.

VERS. 8. — *Centuplum*, etc. Cum denarius pro perfectione soleat accipi (quia in decem legis præceptis custodia continetur), centenarius qui per multiplicatum denarium surgit, pro magna perfectione ponitur: cor igitur centuplum facit fructum quod per amorem proximi activam, et per amorem Dei contemplativam adipiscitur vitam, et spiritualium ornatur perfectione virtutum.

VERS. 9. — *Hæc parabola*. Nota hanc esse primam parabolam quæ cum interpretatione sua posita sit. Et cavendum est ubicunque Dominus rogatus a discipulis intrinsecus sermones suos disserit, ne vel aliud vel plus vel minus intelligere velimus, quam ab eo expositum est. Ideo autem hanc parabolam per seipsum dignatur ostendere, ut se figurate loqui innotesceret, et rerum significationes etiam in his quæ exponere noluit, quærendas esse doceret.

VERS. 10. — *Videntes*. Doctores Judæorum qui cum merito perversitatis suæ excæcati sunt, mendaciter se videntes putant.

VERS. 12. — *Quod autem secus viam*. Secus viam seminantur, qui nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentante utilitatis occasione, percipere dignantur. Porro super petram et in spinis seminantur, qui audiunt quidem et utilitatem verbi probant et desiderium gustant, sed ne perveniant ad id quod gestiunt: vel per adversa terrendo, vel prospera blandiendo retardant. His tribus generi-

bus quicunque verbum auditum non faciunt designantur.

VERS. 13. — *Ad tempus credunt*. Multi audientes disputationem contra avaritiam vel luxuriam, dicunt contemptores sæculi et castos homines esse beatos: sed ubi species concupiscibiles eorum obtulibus præsentantur, mox recedunt ab eis quidquid recte cogitaverant.

VERS. 14. — *Suffocantur*. Quia voluptates et divitiæ suis importunis cogitationibus guttur mentis, ne bonum desiderium ad cor possit intrare quasi aditum vitalis strangulant flatus.

VERS. 15. — *In terram bonam*, etc. In bonos auditores qui verbum audire satagunt, et in ventrem memoriæ recondunt, et sic opportuno tempore fructum operationis proferunt, inter prospera et adversa sæculi patientes. Et bona terra cum patientia fructum reddit, quia bona agit, et mala proximorum æquanimiter tolerat, et dum humiliter flagella suspiciunt, post flagella in requiem suscipiuntur.

VERS. 16. — *Nemo autem*. Hæc verba ponuntur secundum similitudinem humanæ consuetudinis.

VERS. 17. — *Non enim*, etc. Quasi dicat. Timor carnalium non vos retardet, sed nec mala opinio, quæ de vobis modo habetur apud incredulos quia etsi viles apparetis, quandoque claritas vestra apparebit, cum *Dominus illuminabit abscondita tenebrarum*, tunc et vos coronabimini, et punientur vestri adversarii.

VERS. 18. — *Qui enim habet*, etc. Hæc specialiter apostolis, quibus ex charitate nosse mysteria datur, et perfidis Judæis (qui per parabolas quod non intelligunt audiunt) dicta videntur. Potest et generaliter accipi, quia et ingeniosus, negligendo, sapientia vera se privat et simplex studiosus laborando degustat. Quia qui amorem verbi habet, dabitur et sensus intelligendi quod amat. Sed qui non habet amorem audiendi, etiamsi naturali ingenio vel labore studioso se intelligere putat, nullam tamen veræ scientiæ dulcedinem gustabit. *Et quicunque non*. Ideo desidiosus ingenium accipit sæpe, ut de negligentia justius puniatur, qui scire contempsit quod sine labore assequi potuit, et aliquando studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo majora præmia inveniat, quo studiosius elaborat.

VERS. 24. — *Et cessavit, et facta est tranquillitas*. Nota quod omnis creatura sentit Creatorem. Imperat, increpat, sentiunt imperantem, non quod secundum hæresim quorundam sint animantia, sed majestati conditoris sunt sensibilia, quæ apud nos sunt insensibilia.

VERS. 25. — *Mirati sunt ad invicem*. Non discipuli, sed nauæ et alii qui in navi erant mirantur. Unde Matthæus: *Porro homines illi mirati sunt, dicentes: Qualis est hic? (Matth. viii.)* Quod si discipulos dicimus miratos fuisse, merito et ipsi homines sunt appellati.

Ad regionem Gerasenorum. Gerasa civitas Arabiæ

juxta montem Galaad in tribu Manasse, non longe a stagno Tiberiadis, significat gentes quas post passionem et resurrectionem Dominus per prædicatores visitavit, unde Gerasa sive Gergesi colonum ejiciens, id est diabolum a quo prius incolebatur vel advena propinquans, qui longe erat in tempore.

VERS. 27. — *In monumentis.* Quid aliud sunt peridorum corpora, nisi quædam defunctorum sepulcra, in quibus non habitant Dei verba?

VERS. 28. — *Jesu Fili Dei.* Arius contendit esse creaturam, quem dæmon confitetur esse Filium Dei. Judæi dicunt: *In principe dæmoniorum ejicit dæmonia*, quem dæmonia negant aliquid secum commune habere. Tormentum est diaboli ab hominis læsione cessare, et quantum diutius possederat, tantum difficilius dimittit. Caveat ergo aliquis læsus a diabolo, ut cito ejus jugum dirumpat, quia tanto facilius quanto citius ejus dominium evitatur.

VERS. 29. — *Vinciebatur catenis.* Catenæ et compedes, duræ et graves sunt gentium leges, quibus, et in eorum republica cohibebantur peccata. His tamen legibus ruptis, ad ea scelera cupiditate ducebantur, quæ vulgarem consuetudinem excedebant.

VERS. 30. — *Quia intraverunt dæmonia multa, etc.* Multa dæmonia quæ unum premunt, signant multos cultus idololatricæ in uno gentium populo. E contra dicitur: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (Act. iv). Unde bene in Babylone unitas linguarum scissa, in Jerusalem est adunata.

VERS. 31. — *Et rogabam.* Sciebant dæmones per adventum Domini se aliquando in abyssum mergendos: non ipsi futura prædivinantes, sed prophetarum de se dicta recolentes.

VERS. 32. — *Grex porcorum.* Porci sunt homines vocis et rationis expertes, lutulentis actibus dediti, in monte superbiæ pascentes. Et nisi quis more porci vixerit, diabolus in eo potestatem non accipit, vel ad probandum tantum, non autem ad perdendum accipit.

VERS. 34. — *Fugerunt et nuntiaverunt in civitatem, et in villas.* Pastores fugerunt, quia nec philosophi gentium, nec principes Synagogæ pereuntibus possunt conferre medicinam, et licet Christianam fugiant legem, potentiam tamen ejus stupendo et mirando prædicant.

VERS. 35. — *Exierunt autem videre quod factum est, et venerunt ad Jesum, et invenerunt hominem, etc.* Significat multitudinem sua venusta vita delectatam, honorare quidem, sed nolle pati religionem Christianam, dum dicunt quod eam implere non possunt. Mirantur et fidellem populum a pristina conversatione sanatum, et sedere ad pedes Domini, id est, sano mentis examine vestigia Salvatoris quæ sequatur intueri, et vestitum studiis virtutum, quæ deceptus amiserat.

VERS. 37. — *Et rogaverunt.* Conscii fragilitatis, præsentia Domini se indignos judicant, non capientes verbum Dei, et in firma mente pondus sapientiæ non sustinentes, et ideo diutius molestus non fuit, sed

regreditur quia non dignatur curare invitos, sed cito deserit infirmos, quibus oneri videt esse suam præsentiam.

VERS. 39. — *Redi in domum, etc.* Allegorice. Post remissionem peccatorum redeundum est in bonam conscientiam, et serviendum Evangelio, propter aliorum etiam salutem, ut deinde cum Christo requiescat, ne cum jam prope vult esse eum Christo, negligat mysterium prædicationis accommodatum fraternæ liberationi, unde Apostolus: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* (Philip. i), multo melius, *manere autem in carne necessarium propter vos.*

VERS. 43. — *In medicos.* Medici, dæmones, qui quasi consulentes hominibus, pro Deo se coli exigunt, quibus servierat gentilitas.

VERS. 44. — *Tetigit fimbriam.* Fimbriam tangit, qui Incarnationis mysteria perfecte amat et credit, donec ad majora capienda perveniat. Si consideremus quanta sit fides nostra, et intelligamus quantum sit Filius Dei, videmus quia, comparatione ejus, fimbriam tantummodo tangimus, superiorem vestimenti ejus partem nequimus attingere.

Et confestim, etc. Suscitaturus mortuam rediit ad fidem faciendam, prius curat hemorrhoidam. Sic Elisabeth sterilis paritura indicatur ut conceptura virgo credatur.

VERS. 45. — *Quis est.* Non querit ut doceatur quæ nesciat, sed ut fides mulieris appareat.

VERS. 46. — *Nam et ego novi.* Non latet quicunque tangit: Deus non indiget oculis ut videat, nec corporaliter sentit, sed in se habet cognitionem omnium. Etiam virtus quæ propitiatur omnibus iniquitatibus nostris, et sanat omnes infirmitates nostras, non ex nobis, sed ex Deo exit.

VERS. 47. — *Videns autem mulier.* Hæc mulier verecunda fimbriam tangit, fidelis accessit, religiosa credidit: sapiens se esse sanatum cognoscit: sic plebs gentium quæ Deo credidit, peccatum erubuit ut desereret, fidem detulit ut crederet, devotionem exhibuit ut rogaret, sapientiam induit ut sanitatem suam et ipsa sentiret, fiduciam sumpsit ut fateretur quod præripiebat alienum.

VERS. 51. — *Patrem puellæ.* Pater puellæ, cæcus doctorum legis, scilicet Scribæ et Pharisei, qui si credere voluerint etiam subjecta Synagoga salva erit.

VERS. 52. — *Flebant autem.* Flent qui Synagogam a Deo, qui vita est, vident alienam et dolent, nec amplius posse vivificari putant, et illa quæ sponsi præsentiam qua vivere debet, amisit, quasi inter plangentes mortua jacens, nec hoc ipsum quidem quare plangatur, intelligit. *Nolite flere.* Fleant mortuos suos, qui putant mortuos, ubi est fides resurrectionis non est mors, sed spes quietis. *Non est mortua, etc.* Mortua est puella hominibus qui suscitare non possunt: non Deo, cui anima vivit, et caro suscitando quiescit.

VERS. 53. — *Deridebant, etc.* Merito exclusi sunt,

qui deridere quam credere malebant, indigni videre A resurrectionis miraculum.

VERS. 54. — *Tenens manum.* Tenet manum, quia nisi manus Judæorum (quæ sanguine plenæ) prius fuerint mundatæ, Synagoga non surget. *Puella, surge.* Quisquis a morte animæ, a Christo manum sibi confortante respiscit, a sordibus vitiorum debet exurgere, et (sicut Marcus ait) in bonis operibus ambulare, et cœlesti pane necesse est ut mox satiatur, id est, verbi Dei et altaris.

VERS. 56. — *Quibus præcepit.* Sicut publica noxa publico eget remedio, ita levia peccata leviori et secreta queant deleri pœnitentia. Unde puella in domo jacens, paucis arbitraris exurgit, eisdemque ne miraculum vulgarent interdicitur.

CAPUT IX.

VERS. 1. — *Convocatis autem Jesus.* Concessa primum potestate signorum mittuntur prædicare regnum Dei, ut magnitudini promissorum attestetur etiam magnitudo factorum, et fidem verbis daret virtus ostensa, et nova facerent qui nova prædicarent.

VERS. 3. — *Nihil tuleritis.* In Marco legitur, ut nihil tollerent in via nisi virgam tantum (Marc. vi). Sed sciendum est, quia utrumque præceptum est a Domino, ut nihil nisi virgam ferrent, et ut nec virgam ferrent. Non ferre virgam, est non esse sollicitum de his quæ necessaria sunt humanæ sustentationi, quia hæc debentur prædicatoribus ab his quibus prædicant, quando sine scandalo possunt accipi. Nihil ferre nisi virgam, est ut illa potestate accipiendi necessaria quæ data est prædicatoribus. *Duas tunicas.* Simplex vestimentum est quicquid est necessarium alicui secundum qualitatem loci vel temporis. Duplex est, quod ultra necessitatem est. Allegorice, in duabus tunicis, duplicitatem prohibet.

VERS. 4. — *Ibi manete.* Ne excurretis per domos et inviolabilis hospitii jura mutetis. Unde secundum Mathæum, domus in qua manere debeant prius eligenda est, ut mutandi hospitii necessitas auferratur.

VERS. 5. — *Pulverem pedum vestrorum.* Pulvis excutitur in testimonium laboris sui quod ingressi sunt in civitatem, et usque ad illos prædicatio pervenit. Vel, excutitur, ut nihil ab eis accipiant qui Evangelium spreverunt, nec etiam necessaria vitæ.

VERS. 8. — *Joannes surrexit.* Qui Joannem, cujus nullum signum viderant, resurrexisse dicebant, per summam malitiam Jesum resurrexisse negabant, multa mirabilia opera viderant, in cujus passione multa miranda contigerant.

VERS. 10. — *Narraverunt.* Narrant apostoli Domino quæ fecerint, et quomodo docuerint, quomodo Joannes dum ipsi docerent passus sit. Unde sequitur: *Et assumptis.* Non otiosis, non in civitate Synagogæ, id est, sæcularis dignitatis residentibus, sed inter deserta Christum quærentibus cœlestis gratiæ alimonia impertitur. Qui enim non fastidiunt, a Christo suscipiuntur, et spiritualiter et corporaliter,

etiam si indigent curantur. Et nota, quia postquam perfecta est mentio passionis Joannis, Christus reficit, quia post defectum legis, evangelicus cibus incipit. Denique postquam curata est mulier quæ gestat figuram Ecclesiæ, et postquam apostoli ad prædicandum sunt missi, fit mentio refectionis, quia per apostolos in Ecclesia vera refectio fit.

VERS. 11. — *Secutæ sunt illum.* Non jumentis, non vehiculis, sed proprio labore pedum, ut ardorem mentis ostenderent. *Sanabat.* Nemo cibum Christi accipit nisi antea sanatus fuerit, quia post remissionem peccatorum tribuitur alimonia cœlestis.

VERS. 12. — *Dies autem cæperat.* Declinata die reficit, quia vel fine sæculorum propinquante, vel cum sol justitiæ occubuit, a spiritali fame sumus salvati. Et nota ordinem mysterii: prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuitur, postea alimonia mensæ cœlestis expenditur.

VERS. 13. — *Nisi forte.* Nondum intellexerant apostoli fidem populi credentis non esse venalem, sed noverant nos potius esse redimendos per suas escas gratuitas.

VERS. 14. — *Quinque millia.* Per quinque millia significantur, qui in sæculari adhuc habitu per quinque sensus corporis exterioribus quæ possident, bene uti noverunt. Qui quinque panibus aluntur, quia tales necesse est legalibus adhuc præceptis institui, et legali timore comprimi. Nam qui mundo integre renuntiant et quatuor sunt millia propter evangelicam doctrinam, et septem panibus, id est, septiformis spiritus reficiantur gratia.

VERS. 15. — *Et discumbere omnes.* Secundum alium evangelistam quinque millia super fenem discumbunt, quia illi quibus adhuc sunt corporales sensus, melioribus delectantur. *Omnis enim caro fenem.* Quatuor millia super terram recumbunt, plus est enim terra premere quam super feno jacere.

VERS. 16. — *Distribuit discipulis suis.* Provocat apostolos ad fractionem panis, ut illis non habere testantibus magnitudo signi notior fiat. Insinuat quod per eorum doctrinam, jejuna corda quotidie sunt pascenda.

VERS. 17. — *Et saturati sunt.* Quod manducans populus satiatur, significat famem in perpetuum ab electis repellendam, quia non esuriet qui acceperit Christi cibum. Quod apostoli ministrant, futuram divisionem Dominici corporis et sanguinis pronuntiat. *Cophini duodecim.* Cur quinque millibus hominum plus redundat, quatuor millibus minus? Quia quatuor millia triduo cum Christo fuerunt, et ideo amplius cœlestis pabuli receperunt.

VERS. 18. — *Et factum est.* Post miraculum cum turbæ vellent eum facere regem, dimissa turba, fugit et ascendit in montem solus orare, et antequam discipuli ascenderent in naviculam, aderant cum ipso. Ipse autem solus orat Patrem. Possunt enim sancti fide et amore Domino conjungi, et eum hominibus excellentiorem intueri, et conversationem

ejus in carne passibus humilitatis subsequi, sed incomprehensibilia paternæ positionis arcana solus penetrat, et solus quod orandum novit, orat. Cum discipulis autem non reperitur orasse, sed solus obsecrat, quia Dei consilium humana corda non capiunt, nec quisquam potest interiorum particeps esse cum Christo. *Quem me dicunt esse turbæ?* Exploraturus fidem discipulorum, prius vulgi sententiam inquirat, ne apostolorum fides firmata videatur vulgari opinione, sed veritatis agnitione. Merito turbæ nominantur quæ diversas de Domino ferunt sententias, quorum sermo et sensus instabilis est et vagus, a quibus suos distinguens ait: *Vos autem quem me esse dicitis?*

VERS. 19. — Joannem Baptistam. Opinio de Joanne ideo forte erat, quia in utero matris positus, Domini præsentiam sentiebat. De Elia, quia raptus est in cælum, et venturus creditur. De Jeremia, quia in matris utero sanctificatus est.

VERS. 20. — Vos autem. Qui tractat debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quam audiatur. *Christum Dei.* Complexus est omnia, qui et naturam et nomen expressit. In nomine enim Christi et divinitatis et incarnationis est expressio et fides passionis. Hæreticus etsi nomen Christi non negat Christum tamen negat, qui non omnia quæ Christi sunt constituitur.

VERS. 21. — Præcepit ne, etc. Jubet tacere discipulos ut fallat principem mundi, et ut declinet jactantiam, doceat humilitatem. Simul ne adhuc rudes et imperfecti discipuli majoris prædicationis mole opprimerentur.

VERS. 23. — Dicebat autem. Quæ ad fidem Dominicæ nativitatis vel passionis pertinent, solis seorsum discipulis aperuit, sed hæc ad omnes. *Abneget semetipsum.* Nisi quis a seipso deficiat, ad eum qui super se est non appropinquat: et novitatem ad quam vocatur, non apprehendit, nisi mactet vetustatem, in qua natus fuit; et cum cessat a vitiis exquirat etiam virtutes, unde subjungitur:

VERS. 24. — Nam qui. (GRÆC.) Sicut persecutionis tempore ponenda est anima, ita in pace frangenda sunt desideria terrena, ut quanto videtur homo securior, tanto sit ad sui custodiam sollicitior.

VERS. 26. — Hunc filius hominis. Non sufficit ad probationem fidei vox professionis, quam defendit a verecundia professio generalitatis.

VERS. 27. — Aliqui hic stantes. Qui stat cum Christo non gustat mortem, quia nec tenuem mortis æternæ sensum habebit, qui Christi consortia meruerit, cui nec in morte interruptitur ordo vivendi. *Donec videant regnum.* Quia arduum erat animam periculis, corpus morti offerre, sustentat infirmitatem humanæ mentis remuneratione præsentium, ne frangatur desperatione vel tædio. Visa enim æterna gloria, etsi transitu et ad breve momentum, fortiores tamen contra mundi adversa redduntur. Promittit itaque futuram gloriam in transitu videndam in terra, ut certius in cælo speretur æterna. Vel

A promittit aliquos de discipulis visuros dilationem Ecclesiæ antequam per mortem recedant de mundo, ut in præsentem contra mundi gloriam erecti, certius credantur in cælo regnaturi.

VERS. 28. — Post hæc verba. Alii qui sex dies tantum numerant post sex ætates sæculi sanctis a labore quiescendum signant. Lucas qui et primum quo promittitur, et ultimum quo promissio impletur connumerat, octava innuit resurgendum. Nam sicut Christus post sextam sabbati qua crucem ascendit, et post septimam sabbati, qua in sepulcro quievit, octava die resurrexit: sic nos post sex sæculi ætates quibus pro Domino patimur et laboramus, et post septimam quietis animarum quæ interim in alia vita geritur, octava ætate resurgemus. *Assumpsit Petrum.* Tres tantum dicit, quia *multi vocati, pauci electi* (Matth. xx), et qui fidem Trinitatis inviolatam servant, æterna merentur visione lætari. Scit meritorum cognitor perfectiores fuisse cæteris tres apostolos. Signant illos qui habent fidem, spem, charitatem. Vel per Petrum, præpositi sive conjugati, per Jacobum pœnitentes vel actualis, per Joannem, virgines vel theorici.

VERS. 29. — Et factus est. Transfiguratus non substantiam veræ carnis amisit, sed gloriam, vel suæ vel nostræ resurrectionis ostendit, qui qualis tunc apostolis, talis post judicium cunctis apparebit electis. Nam in ipso judicio et bonis et malis in forma servi apparebit ut videant in quem pupugerunt. *Et vestitus ejus.* Vestes Domini sancti sunt qui Christum induerunt. Quæ vestis Domino in terris consistente despicibilis, et aliorum similis visa est, sed Domino montem ascendente fulget, quia *nondum apparuit quid erimus, sed tandem similes ei erimus, quando videbimus eum sicuti est.* Vel vestimenta verbi sermones sunt Scripturarum, et quædam indumenta divini intellectus. Quia sicut illis apostolis in altera specie apparuit ipse et vestis ejus refulsit, ita et oculis mentis tuæ jam divinarum sensus albescit lectionem.

VERS. 30. — Ecce duo viri. Notandum est, non corpora vel animas Eliæ vel Moysi apparuisse, sed ex aliqua subjecta creatura illa corpora formata fuisse: potest etiam credi angelico ministerio illud factum esse, ut angeli eorum personas assumerent. Mortuus et vivus apparent, ut significant Christum moriturum et post victurum, et ut vivamus Christo, et moriamur mundo. Etiam apostolis dat signum de cælo, ut fides eorum augeatur. Sed scribis tentantibus dare noluit, ut indurarentur. *Et autem Moyses, et Elias visi.* Per Moysen, infernales; per Eliam, cælestes; per apostolos, terrestres ad judicium venturi significantur.

VERS. 31. — Dicebant excessum. Moyses, id est legislator, et Elias prophetarum eximius apparent cum verbo, ut ostendant ipsum esse qui locutus est in lege et prophetis, et quem lex et prophetae promiserunt. Qui non in infimis, sed in monte visi sunt,

quia soli mente excelsi majestatem Scripturæ, quæ in A illi turbata. In monte orat, docet, majestatem suam Domino impleta est, perscipiunt.

VERS. 32. — *Gravati erant somno.* Somno gravantur, quia splendore incomprehensibilis deitatis premitur sensus humani corporis. Vel somno gravantur, ut resurrectionis gloriam post corporis quietem viderent, et sancti eo verius majestatem Domini viderent, quo carnis suæ in qua mortem vicerant immortalitate gaudebunt. Tunc Moysen et Ellam speculabuntur in gloria, quia melius intelligent quomodo *unum iota aut unus apex non præteribit a lege* (Matth. v), et quomodo Dominus legem et prophetas non solverit, sed adimpleverit.

VERS. 33. — *Bonum est nos hic esse.* Qui ad montana conscenderat non vult ad terrena descendere, sed semper in sublimi perseverare, et est Petrus in persona ingredientium regnum Dei. *Bonum est nos hic esse.* Bonum est in regno Dei esse. Quasi dicat: *Tob soli hac luce fruemur, non Judæi invidi. Tria tabernacula.* Id est, verba, cogitationes, opera. *Unam Moysi.* Quomodo noscunt quos antea non viderunt? Per majestatem super eos venientem, sicut in futura resurrectione unusquisque alterum cognoscet, et desiderata in altero alter per charitatem intelliget.

VERS. 34. — *Facta est nubes, et obumbravit eos.* Etsi Petrus ex infirmitate ignorat, placet tamen obsequii devotio. Unde et nubes obumbrat, divini Spiritus est ista obumbratio quæ non caligat affectibus hominum, sed revelat occulta, cujus perfectus ostenditur audita voce dicentis: *Ille est Filius meus.* Quia materiale quæsivit tabernaculum, nubis accepit obumbraculum, ut discat in resurrectione, non regimine domorum, sed Spiritus sancti gloria sanctos esse protegendos. *Et timerunt.* Timent, quia humana fragilitas conspectum majoris gloriæ ferre non sustinet, et quanto quis ampliora quæsierit, tanto magis ad inferiora collabitur, si mensuram suam ignoraverit.

VERS. 36. — *Et vox.* Vox Patris Petrum sublato terrore docet veritatem. Et nota quod, sicut Domini baptizato, sic et transfigurato mysterium Trinitatis declaratur, quia gloriam quam in baptizate confitemur, in resurrectione videbimus. Spiritus in columba, hic in nube lucida, quia qui nunc simplici corde fidem servat, tunc aperta luce visionis contemplabitur quod credidit, ipsaque qua illustrabitur gratia, protegetur. *Inventus est Jesus solus.* Non Elias, non Moyses, sed quem solum videtis, huic figendum est tabernaculum in corde. Recedunt ergo illi ubi Dominus cœpit designari, ne ad servos vox Patris missa putetur.

VERS. 37. — *Factum est autem in sequenti die, descendantibus illis de monte.* Pro qualitate meritum, quotidie Dominus aliis ascendit, dum perfectos, quorum conversatio in cœlis est, sublimius extollendo glorificat, et de æternis instruit et docet quæ a turba non audiri valeant. Aliis descendit, dum terrenos et incipientes confortat et docet et castigat. *Occurrit*

demonstrat, Patris vocem apostolis aperit, descendens a turba excipitur, miserorum fletu pulsatur, infidelitatis peccata exprobrat, malos spiritus expellit.

VERS. 39. — *Et ecce spiritus apprehendit.* Matthæus lunaticum, Marcus surdum et mutum describit. Significat autem illos qui ut luna mutantur, nunquam in eodem statu manentes, sed per diversa vitia crescunt et decrescunt, qui nec fidem confitentur, nec ipsius fidei audire volunt sermonem.

VERS. 42. — *Et cum accederet.* Dum puer ad Dominum accedit, eliditur, quia conversi ad Dominum plerumque a dæmonio gravius pulsantur, ut vel ad vitia reducantur, vel de sua expulsionem diabolus se vindicet. Sicut in principio nascentis Ecclesiæ multa et gravia opposuit certamina illis quos suo regno subtrahi videbat.

VERS. 43. — *Et increpavit.* Non puer vim patiens, sed diabolus vim inferens increpatur, quia qui peccantem vult sanare, vitium debet arguere et depellere, sed hominem amando refovere donec sanatum spiritualibus reddat patribus Ecclesiæ.

VERS. 44. — *Ponite vos.* Vos qui meo discipulatu adhaeretis, quibus arcana mea manifestius aperui, pretiosi sanguinis quo mundus redimendus est, eventum mente recondite, dum ceteri mirantur tanta facta divinæ altitudinis. *Futurum est ut tradatur.* Inter magna potentie divinæ sepius replicat abjecta passionis humanæ, ne subito veniens terreat, sed levius feratur præcogitata.

VERS. 45. — *At illi ignorabant.* Hæc ignorantia non tam de tarditate, quam de amore nascitur, quia adhuc carnales, et mysterii crucis ignari, quem Deum cognoverunt, morituum credere nequeunt, sed sicut per figuras loquentem audire solebant, sic etiam quod de sua traditione loquebatur, figuratim aliud significare putabant.

VERS. 46. — *Intravit autem cogitatio.* Quia viderant Petrum et Jacobum et Joannem in montem seorsum ductos, secretumque aliquod eis esse traditum. Sed et Petro superius claves regni cœlorum esse promissas, Ecclesiamque super eum esse ædificandam rati sunt; vel, istos tres ceteris, vel, omnibus apostolis Petrum esse prelatum: vel quia in tributum solutione Petrum ipsi Domino parificatum viderant, ipsum ceteris præferendum arbitrabantur. Sed sciendum est istam quæstionem et ante tributum et post tributum solutum esse factam.

VERS. 48. — *Quicumque susceperit puerum.* Vel simpliciter: pauperes Christi ab his qui volunt esse majores, pro ejus docet esse honore suscipiendos. Vel parvulos malitia docet esse, ut puerilis innocentie simplicitatem conservent, ut formam virtutis quam natura duce puer observat, ipsi pro nomine Christi sequantur ex industria. *Me recipit.* Qui imitatore Christi recipit, Christum recipit, et qui imaginem Dei recipit, Deum recipit.

VERS. 49. — *Joannes dixit.* Joannes diligens Deum et a Domino dilectus, excludendum putat a beneficio

qui non utatur obsequio, ideo docetur neminem a bono quod ex parte habet, esse arcendum, sed ad hoc potius quod nondum habet esse provocandum. Tales etiam ob aliorum salutem admittendi censentur. Igitur in hæreticis vel in malis catholicis, non sacramenta communia in quibus nobiscum sunt, et adversum nos non sunt, sed divisionem paci veritatisque contrariam, qua adversum nos sunt, et Dominum non sequuntur nobiscum, detestari et prohibere debemus.

VERS. 50. — *Nolite prohibere. Qui enim.* Non reprehenditur Joannes quia amore faciebat, sed docetur ut noverit infirmorum esse firmorumque distantiam, quia Dominus, etsi remunerat fortiores, non excludit infirmos.

VERS. 54. — *Domine, vis.* (BED.) Apostoli adhuc rudes et modum vindicandi ignorantes, etc., usque ad talis potestas sanctis viris a Deo collata est.

Dicimus ut ignis descendat de cælo. Ad sermonem istorum ignis de cælo descenderet, quia sunt filii tonitruum. *Et consumat illos? Et conversus increpavit illos et dixit.* In similitudine Eliæ, qui et propria manu et igne divinitus impetrato, presbyteros Baal morte affectit. Et in hoc quod apostoli potestatem talis prophetæ sibi præsumunt, ostenditur in ipsis fuisse meritum prophetarum.

(AMBR.) Non peccant apostoli, qui legem sequuntur, etc., usque ad vindictam non quærit qui non timet.

VERS. 55. — *Nescitis cujus spiritus estis.* Cujus spiritu signati estis, cujus acta imitamini, nunc pie consulentes, sed in futuro juste judicantes.

VERS. 56. — *Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare,* etc. Perfecta virtus non habet studium ultionis, nec ulla est iracundia, ubi est charitatis plenitudo.

(BED.) Non semper in eos qui peccant est vindicandum, etc., usque ad a quibus hoc loco ignis arceatur.

VERS. 57. — *Dixit quidam.* (ID.) Iste signorum magnitudine motus vult sequi, etc., usque ad et finxit obsequium discipuli, quæ fictio per vulpem figuratur.

VERS. 58. — *Vulpes foveas habent.* (ID.) Vulpes animal fallax, insidiis intentum, rapinas fraudis exercens, etiam inter ipsa hominum hospitia habitans in foveis: ita hæreticus domum fidei non habens alios in suam fraudem trahit et a fide seducit.

VERS. 59. — *Ait autem ad alterum.* Attende Dominum non culpas aspernatum, sed fraudes, quia qui repudiavit fraudulentum, elegit innocentem, sed eum cujus patrem sciebat mortuum, illum patrem de quo dicitur: *Obliviscere domum patris tui* (Psal. XLIV), etc.

VERS. 60. — *Sine ut mortui.* (BED.) Mystice. Non revocatur ab officio patris filius, etc., usque ad diaboli perfidias in se sepelire non debet.

VERS. 61. — *Renuntiare his.* Si discipulus Deum secutus arguitur, quod renuntiare domui velit, quid

fiet illis qui nulla utilitate sæpe visitat domos suorum quas dereliquerunt.

CAPUT X.

VERS. 1. — *Post hæc autem,* etc. (BED.) Sicut in apostolis est, forma episcoporum, etc., usque ad sicut sol triduanum suse lucis ambitum per septuaginta duas horas efficere solet.

Misit illos binos. Per hoc quod binos mittit, inuitur quod nemo prædicationis officium debet suscipere, qui erga alium charitatem non habet. Vel bini mittuntur, secundum quod bina animalia missa sunt in arcam, id est masculus et femina, immunda prius in carnali generatione, sed mundata Ecclesiæ sacramento per spiritualem gratiam in discipulorum prædicatione.

VERS. 2. — *Messis quidem multa, operarii autem pauci.* Messis, turba credentium, operarii apostoli et sequaces eorum. Et licet messis verbo Dei sit sata, tamen culturæ laborem et sollicitum munus operarii requirit, ne aves cæli sparsa semina dissipent.

VERS. 3. — *Sicut agnos inter lupos.* Sicut lupus ovibus, sic hæreticus insidiatur fidelibus. Et sicut lupus ovile circumit nocte, non audens intrare, canis somnum pastoris absentiam vel desidium explorans, sic hæreticus nocte suse interpretationis fideles decipere conatur Ecclesiam non intrans, pastores Ecclesiæ vel vitare, vel necare, vel in exilium mittere contendit. Lupus natura corporis rigidus, se inflectere facile non potest, sic hæreticus intentionem duri cordis non solet ab errore revocare.

VERS. 4. — *Nolite ergo portare sacculum neque peram.* Tanta prædicatori debet esse fiducia in Deo, ut præsentis vitæ sumptus etsi non prævideat, tamen sibi non defecturos certissime sciat, ne dum occupatur mens ad temporalia, minus predicet æterna. *Neminem per viam salvaveritis.* Festinare jubet contendere, ne alicujus obvii confabulatione reflectantur ab injuncto itinere. Nec simpliciter ait: *Neminem salvaveritis* cum sit usus humanitatis alios salutare, sed addidit, *in via*, quia non salutationis sedulitas aufertur, sed obstaculum impediendæ devotionis aboletur, ut quando divina mandantur, paulisper sequantur humana.

VERS. 7. — *In eadem autem domo.* Si pax vestra recipitur, dignum est ut in ea maneatis, carnalia stipendia ab eis accipientes, quibus cælestia offertis. Ecce qui saccum et peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit, sic tamen ut oblato cibo et potu sint contenti. *Manete.* Non est de domo in domum vaga facilitate demigrandum, ut in hospitali amore servetur constantia, ne coalita amicitie necessitudo facile resolvatur. *Dignus est enim.* Nota quod uni operi prædicatorum duæ mercedes debentur: una in via, quæ nos in labore sustentat; alia in patria, quæ nos in resurrectione remunerat.

VERS. 8. — *Et in quamcunque civitatem.* Descripto diverso domus hospicio, quid etiam in civitatibus agere debeant docet, piis scilicet, in omnibus

communicare, ab impiorum per omnia societate A
secerni.

VERS. 11. — *Etiā pulverem.* Pulverem excutere jubet: vel ad contestationem terreni laboris, quem pro illis inaniter susceperunt; vel ut ostendant usque adeo se ab ipsis nihil terrenum querere, ut etiam pulvere de terra eorum non sibi patiantur adherere.

VERS. 12. — *Quia Sodomis in die illa.* Sodomitæ, etsi in vitiis exardebant, et inhospitales erant, tamen apud illos nulli hospites tales quales apud Judæos prophetæ, quales apostoli reperti sunt. Loth inter eos etsi justus, non tamen aliquid docuit, nulla signa fecit. Et ideo cui multum donatum est, multum ab eo queritur, et potentes potenter tormenta patientur (Sap. vi).

VERS. 13. — *Væ tibi, Corozaim.* Corozaim, Bethsaida, Capharnaum, et Tyberias civitates sunt Galilææ, in littore lacus Genesareth. Has plangit Dominus, quia post tanta miracula et virtutes non posuissent: et sunt pejores gentilibus, naturale solummodo jus dissipantibus, quia post descriptæ legis contemptum, Filium quoque Dei conculcare, gratiamque ingrati spernere non timuerunt. *Et cinere sedentes.* Impleta videmus verba Salvatoris, quia cum illæ civitates prædictæ, Domino præsentem credere noluerunt, Tyrus et Sidon olim fuerunt amicæ David et Salomoni, et postea evangelizantibus Christi discipulis, devote fidem susceperunt. Quare autem sit prædicatum non credituris, et non prædicatum credituris, novit ille qui omnia novit.

VERS. 16. — *Qui vos audit me audit.* In audiendo vel spernendo Evangelii prædicatorem, quisque sciat se non viles personas, sed ipsum Salvatorem spernere vel audire, quia in discipulo magister auditur, et in Filio Pater honoratur.

VERS. 17. — *Domine, etiam.* Bene contentur deferentes honorem nomini Christi: sed quia infirma adhuc fide, gaudent in virtutibus, et de signorum operatione efferuntur, exemplo terrentur, et ad humilitatem revocantur. Quia si diabolus propter superbiam de cælo est præcipitatus, multo magis isti de terra editi, si superbierunt, humiliabuntur.

VERS. 19. — *Supra serpentes et scorpiones.* Serpentes sunt mali homines vel dæmones qui inchoandis virtutibus venena prævæ persuasionis objiciunt. Scorpiones, qui consummandas virtutes ad finem vitare contendunt.

VERS. 20. — *Nolite gaudere, quia spiritus vobis, etc.* Malos spiritus ejicere et alias virtutes facere, aliquando non est meritum illius qui illa operatur, sed invocatio nominis Christi hoc agit ad condemnationem eorum qui invocant, vel ad utilitatem eorum qui vident et audiunt: ubi licet homines despiciant signa facientes, Denm tamen honorant, ad cujus invocationem miracula fiunt. Prohibet gaudere de humiliatione diaboli, qui propter superbiam cecidit, sed gaudeant de sua subli-

matione: ut unde illi ceciderunt sublevati, isti ascendant humiliati. *Gaudete autem.* Si quis cælestia sive terrestria opera gesserit, per hæc quasi litteris adornatus apud Dei memoriam æternaliter est affixus.

VERS. 21. — *In ipsa hora.* Cum de subiectione immundorum spirituum, de nominibus scriptis in cælo loqueretur, ostendit per quid hæc tanta celsitudo data sit hominibus, scilicet per humilitatem fidei Christianæ. *Confiteor tibi, Domine.* Gratias ago, quia apostolis adventus mei aperuisti sacramenta, quæ ignorant scribæ et Pharisei, qui sibi sapientes videntur. *Revelasti ea.* Non ait, insipientibus et hebetibus, sed parvulis, id est humilibus, ut probet se tumorem damnassee, non acumen. *Quia sic.* Non rationem reddit cur hos B elegit, illos reprobaverit, sed sic Deo placitum dicit. In quo accipimus exemplum humilitatis, ne temere discutiamus de supernis consiliis.

Omnia mihi, etc. Commendata humilitate, per quam ad fidem venit, pulchre de ipsa fide locus connectitur, cum omnia sibi tradita dicit, non elementa quæ ipse creavit, sed illos parvulos, quibus Pater sacramenta Filii revelavit. Cum audis omnia, agnoscis omnipotentem, non decorem, non degenerem Patris. Cum audis tradita, confiteris Filium cui per naturam unius substantiæ omnia jure sunt propria, non dono collata per gratiam.

VERS. 24. — *Quod multi prophetæ.* Prophetæ et justi a longe Domini gloriam viderunt per speculum et in ænigmate; sed apostoli præsentem Dominum habentes, et ab ipso quæ volebant interrogantes, non per angelos vel varias visionum species docebantur.

VERS. 25. — *Legisperitus surrexit.* Legis doctor qui sine fide in lege jacebat, surgit ut stet: stat dum magistrum vocat, sed et stando tentat Deum tacendo quod erat.

VERS. 27. — *Ille respondens dixit.* Dixit quod legerat, sed non implevit quod scriptum erat, quia in præsentia habebat Dominum quem diligere debebat, sed hunc magistrum, non Deum, vocat.

VERS. 29. — *Ille autem volens.* Legisperitus ut sapienter respondisse dicatur, primum se legis fatetur ignorare mandatum, quia humiliari recusans, et seipsum justificare volens, arcana non potest videre quæ revelantur parvulis Christi; cui Christus ita responsum temperat, ut et omnis qui misericordiam facit proximus intelligatur, et specialiter ipse Dei Filius qui nobis per humanitatem proximus factus est designetur. *Quis est meus.* Nemo proximior homini quam Deus, qui intrinsicus et extrinsecus novit, et omnia curare potest, sed omnis incredulus vel tentator nec Deum nec hominem proximum habet.

Homo quidam, etc. (AUG.) Homo iste Adam intelligitur in genere humano, etc., usque ad proximior fuit quam sacerdos vel Levita ejusdem gentis.

VERS. 31. — *Accidit autem, etc.* Sacerdos Dei legem annuntiat: descendit quidem lex per Moysen

in mundum, et nullam sanitatem contulit hujusmodi. A Descendit Levita, qui typum ostendit prophetarum, sed et hic nullum sanat, quia lex peccata arguit, sed pertransit, quia indulgentiam non largitur.

VERS. 33. — *Misericordia motus.* Hoc de sacerdote et Levita non est dictum, quia lex non habet misericordiam, sed iudicium et vindictam.

VERS. 34. — *Duxit in stabulum.* Non domum, sed stabulum vocat, quo nomine miseras, et fetores hujus vitæ signat, ne homo in hoc exsilio tanquam in patria gaudeat.

VERS. 37. — *Qui fecit.* Cognatio non facit proximum, sed misericordia, quæ misericordia est secundum naturam. Nihil enim tam secundum naturam quam naturæ juvare consortem.

VERS. 38. — *Factum est, dum,* etc. Habito sermone de dilectione Dei et proximi, supponitur exemplum utriusque dilectionis, non tam in solo verbo, quam in operis exhibitione. Per istas enim duas sorores, duæ significantur vitæ spirituales. Per Martham, operibus actiosa devotio, qua proximo in charitate sociamur. Per Mariam religiosa mentis intentio in Dei verbo, qua in Dei amore suspiramus. Activa panem vel corporalem esurienti, vel doctrinæ ignorantibus tribuit, errantem corrigit, superbum ad humilitatem revocat, quæ singulis expediant dispensat: contemplativa, charitatem Dei et proximi retinet, sed ab exteriori actione quiescit, soli conditoris desiderio inhæret, et calcatis omnibus curis ad videndum faciem Creatoris inardescit, et desiderat misceri supernis civibus, de æterna in conspectu Domini incorruptione gaudentibus. *In domum suam.* Intrante Jesu in domum, vita iniqua, etsi aliquando fuerat, aufugit, remanent duæ vitæ innocentes, laboriosa et otiosa, inter eas medius est ipse fons vitæ.

VERS. 39. — *Sedens secus.* Quanto humiliter sedet, tanto amplius cadit. Aqua confluit ad convallem de tumoribus collis. Maria sedet, quia contemplativa pacatis vitiorum tumultibus, optata jam in Christo mentis quiete fruitur. Martha stat, quia activa laboriosa desudat in certamine.

VERS. 40. — *Martha autem.* Intenta erat Maria quomodo pasceret a Domino, intenta erat Martha: quomodo pasceret Dominum: hæc convivium parat Domino, in convivio Domini illa jam jucundatur.

VERS. 41. — *Et respondens.* Maria non respondet, sed causam suam tanquam otiosa committit iudici. Si enim pararet respondendi sermonem remitteret audiendi intentionem. *Martha, Martha.* Repetitio indicium est dilectionis, vel forte monendæ intentionis, ut audiret attentius.

VERS. 42. — *Porro unum est.* Præponitur unum multis. Non enim a multis unum, sed multa ab uno, et tamen multa sunt necessaria tendentibus ad unum. *Maria optimam.* Non reprehenditur pars Marthæ, quia et ipsa bona, sed laudatur pars Mariæ, quæ quare sit optima, subinfertur.

CAPUT XI.

VERS. 1. — *Et factum est.* Post historiam sororum

(quæ duas vitas significant) inducit Dominum orasse, et discipulos ad orandum informasse, quia et oratio quam docuit utriusque vitæ in se continet mysterium, et ipsarum perfectio vitarum non nostris viribus, sed precibus est obtinenda. *Ut cessavit.* Ideo sæpe Salvator orans inducitur, ut discipulos ad orationis studium inducat. Unde finita oratione, a discipulis sciscitatur, ut doceat qualiter debeant orare.

VERS. 5. — *Quis vestrum habet amicum.* Postquam formam orationis rogantibus proposuit, instantiam etiam et frequentiam orandi illis iungit, ut non solum diebus, sed etiam noctibus oratio deferatur, qui enim media nocte panes ab amico petit, et in petendi intentione persistit, non fraudatur orans.

VERS. 7. — *Noli mihi.* Non aufert spem impetrandi, sed vehementius accendit desiderium orandi, ostensa difficultate consequendi. *Jam ostium.* Ostium quod Paulus sibi aperiri petit ad loquendum mysterium Christi, et quod Joannes sibi apertum vidit, intelligentia est divini sermonis, quod est clausura tempore famis verbi Dei, cum intelligentia non datur. Et pueri, id est, illi qui evangelicam sapientiam tanquam panem erogantes per orbem terrarum prædicaverunt, jam cum Domino sunt in æterna quiete, et tamen orando efficitur, ut orans accipiat intellectum ab ipso Domino, etiamsi homo desit per quem sapientia prædicetur. *Non possum surgere.* (Amm.) Nemo timet ne excitet dormientem, quem scit semper orare vigilantem.

VERS. 8. — *Propter improbitatem tamen ejus,* etc. Multæ sunt insidiæ, et gravis corporis somnus, quia si dormire mens incipit, vigorem suæ virtutis amittit. Excita ergo somnum tuum, ut pulses Christi ostium, ut cum intraveris aperiantur tibi thesauri absconditi, et tenebrosi in Christo Jesu.

VERS. 9. — *Petite et dabitur vobis.* Si amicus homo surgit, et dat non amicitia, sed tædio compulsus, quanto magis dat Deus qui sine tædio largissime donat quod petitur. Ne ergo animus ab erroris vanitate conversus spirituali inopia diutius tabescat, petamus epulas verbi, quæramus amicum qui det, pulsemus ostium ubi servantur abscondita. Magnam enim spem tribuit, qui pronittendo non decipit. *Omnis enim qui petit accipit.* Opus est perseverantia, ut consequamur. Quod si petenti datur, et quærens invenit, et pulsanti aperitur, cui ergo non datur, et qui non invenit, et cui non aperitur, apparet quod non bene quæsierit, petierit et pulsaverit.

VERS. 10. — *Querite et invenietis.* — *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate, et voluntatem timentium se faciet* (Psal. xlv). Alios qui non ita petunt redarguit Jacobus dicens: *Petititis et non accipitis, eo quod male petatis* (Jac. iv), quia perseveratis in peccatis.

VERS. 11. — *Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem,* etc. (BEd.) Mystice. Panis signat charitatem propter majorem appetitum et necessarium usum, etc., usque ad in ea quæ ante sunt se extendat.

VERS. 13. — *Quanto magis.* Aperta comparatio. A Si enim homo peccator adhuc fragili carne gravatus, petentibus filiis temporalia dare non abnegat, multo magis Pater cœlestis filiis suo timore et amore prædicitis, non deficientia bona largitur in cœlis.

VERS. 14. — *Et erat ejiciens.* Post prædicationis verba quæ humilibus proposuit etiam miracula operatur, ut qui prædicanti non credunt, visis miraculis credant. Matthæus hunc dæmoniacum etiam cæcum fuisse dicit. In quo tria miracula a Domino fiunt: videt, loquitur, a dæmone liberatur. Quod autem tunc in uno carnaliter factum est, quotidie fit in conversione gentium, ut primum expulso dæmone, et omni spurcitiâ idololatriæ, fidei lumen videant, deinde tacentia prius ora ad laudem Dei laxarentur.

VERS. 15. — *In Beelzebub.* Ninus rex, conditor B Ninive, Belo patri suo statuum consecravit, eique divinos honores instituit, cujus simulacri similitudinem suscipientes Chaldaei Bel vocabant. Palæstini suscipientes, Baal dicebant, Moabitæ Beelphegor. Judæi autem unius Dei cultores propter derisionem gentilium Beelzebub appellabant. Baal enim vir dicitur, Zebub musca, inde Beelzebub, id est, vir muscarum, sive habens muscas, propter sordes cruoris, qui in templo ejus immolabatur. Asserebant etiam Judæi in hoc simulacro principem dæmoniorum habitare, per cujus potestatem dicebant Jesum dæmonia pellere.

VERS. 18. — *Ipse autem ut vidit cogitationes eorum.* Hoc sibi proprium Dominus reservavit, ut cogitationes intueatur et judicet. Proprium est Judæorum C quærere signa, unde Paulus: *Judæi signa petunt; gentes sapientiam* (I Cor. 1). *Ipse autem ut vidit.* Non ad verba, sed ad cogitata respondet: in quo dat certum potentiæ suæ signum qua secreta cordium rimatur. Juxta litteram patet, quod omne regnum solidum, et firmum si per partes dividitur, in solitudinem redigitur, vacuatum ab habitatoribus, et domus supra domum cadet cum habitatoribus unius domus ab alterius domus familia vel opprimuntur vel puniuntur. Quo autem hæc spiritualiter tendant, exponit cum adjungit: *Si autem et Satanas in seipsum divisus est.* Si ego, ut vos dicitis, in principe dæmoniorum ejicio dæmonia, ergo regnum diaboli est divisum contra se, et ita potestas malitiæ ejus stare non potest. Si autem dæmon dæmonem non potest expellere, falso dicitis me in principe dæmoniorum dæmonia ejicere. Si vero potest sicut dicitis, D prospicite vobis, ut de regno ejus quod divisum est excatis, ne in ruina ejus pariter involvamini. In quo autem Dominus ejiciat dæmones, ne dæmoniorum principem existiment, attendant quod sequitur.

VERS. 19. — *Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii.* Filios Judæorum apostolos vocat, qui inter alia miracula quæ a Domino acceperant, etiam dæmones pellebant. Quam expulsionem non diabolo, sed Deo assignabant, qui sibi conscii erant nihil malarum artium a Domino didicisse. Ideo ipsi ignobilia et contemptibilia mundi eligentes, in quibus

nulla malitia artificiosa fuit, sedebunt *super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.* Vel, filii, id est, exorcistæ illius gentis, qui invocato nomine Domini dæmones expellebant. Quasi dicat: Si expulsio dæmonum in illis, non diabolo sed Deo deputatur, cur idem opus in me non habeat eandem causam? *Ideo ipsi judices vestri erunt.* Non potestate, sed comparatione, dum illi expulsionem, non diabolo sed Deo assignant. *Si autem.* Quasi dicat: Regnum divisum stare non potest, sed regnum Satanæ est divisum, ut vos dicitis, quod Satanas Satan expellat, ergo, etc.

VERS. 20. — *Porro, si in digito.* Filius dicitur manus vel brachium Patris: Spiritus sanctus dicitur digitus propter differentiam variorum donorum, quæ per Spiritum sanctum hominibus dantur, sicut digiti inter se discreti sunt: nec nocet inæqualitas membrorum. Licet enim brachium majus sit digito, tamen brachium cum digito unum est corpus. Hoc digito scripta est lex in tabulis. Hunc digitum magi confessi sunt in Ægypto. *Profecto pervenit, etc., regnum.* Id est, judiciaria potestas Dei: qua bonos a malis secernit in die judicii. Vel, *Regnum,* id est, superna beatitudo. Quasi dicat: Si in Spiritu Dei ejicio dæmonia, sine dubio sciatis aditum regni cœlestis patefactum credentibus.

VERS. 21. — *Cum fortis atrium.* Quasi dicat: Si ego in Beelzebub, sicut dicitis, ejicerem dæmonia, tunc in aliquo operibus diaboli consentirem, sed nullo modo cum illo consentio, sed potius illum superare et ejicere a meis fidelibus festino. *Cum diabolus, fortis.* Ad nocendum, *armatus,* multis spiritualibus nequitiis: *custodit,* in sua servitute, *atrium suum,* id est mundum, qui in maligno positus est, in quo usque ad adventum Filii Dei diabolus sine contradictione principabatur, et male pacato utebatur imperio in cordibus infidelium.

VERS. 22. — *Si autem fortior.* Fortiorem se vocat, qui non concordia pace et operatione, sicut calumniabantur, sed fortiori potentia ipsum stravit, mundumque ab ipsius dominatione liberavit. Arma diaboli quæ abstulit, calidissimæ sunt versutiæ spiritualis nequitiæ. Spolia, sunt animæ ab eo deceptæ, quæ victor Christus distribuit, quod est insignium triumphantis, quia *captivam ducens captivitatem, dedit dona hominibus, quosdam quidem apostolos, alios evangelistas* (Ephes. iv), etc.

VERS. 23. — *Qui non est,* etc. Et vere opera mea non conveniunt cum operibus Satanæ, quia ego ipse in nullo convenio cum illo, sed omnino contrarii sumus, quia ego humilis, benignus, animas volens salvare: ille superbus, invidus cupit perdere. Ego prædicatione mea virtutes congrogat; ille spargit et separat ab unitate Ecclesiæ. *Et qui non colligit.* Hæc de omnibus hæreticis vel schismaticis ex superfluo possunt intelligi, qui omnes excluduntur a regno Dei.

VERS. 24. — *Cum immundus spiritus.* Quia subtrahitis vos a meo regno, attribuentes opera mea diabolo,

ideo diabolus habitat in vobis, sicut in suo regno graviusquam in principio. *Exierit.* Exiit diabolus a Judæis, quando legem et cultum unius Dei populus iste suscepit, et transiit ad gentes quæ erant a pinguedine Spiritus sancti et dilectione proximi aridæ et steriles. In quibus jam non invenit requiem, quia jam a cordibus gentium suscepta fide Christi expellitur, quando dicit: *Repetam Judæos quos ante dimisi.* Et invenit scopis mundatam illam plebem, id est superfluis observationibus Pharisæorum et cæremoniis legis, quæ jam nihil valent post adventum Christi. Et ut firmiter possideat, assumit universitatem dæmonum. Et modo deteriores Israelitæ sunt, blasphemantes Christum in suis conventiculis, quam olim fuissent in Ægypto ante perceptam legem, quia major infidelitas est venientem non suscipere, quam venturum non credere.

Quærens requiem et non invenit. Quia qui in pravis cogitationibus et actibus pascitur, in mentibus fidelium omnia sua tentamenta cessare perpendit. Tunc dicit: *Revertar in domum meam unde exivi.* Revertar ad illius conscientiam, unde in baptismo ejectus fueram, et pristinam possessionem consueto domino mihi subjiciam.

VERS. 25. — *Et cum venerit invenit eam scopis mundatam.* Quia cum hujusmodi reprobum delictis cogentibus repetierit, invenit conscientiam peccatoris a vitiis in baptismo mundatam, sed nullo bono opere cumulatam.

VERS. 26. — *Tunc assumit septem.* Plenitudinem omnium vitiatorum. Qui scilicet tales spiritus, *nequiores*, diabolo dicuntur, quia cum diabolus malus sit, illi tamen qui suis meritis impellentibus, vitiis manciantur, non solum mali sunt, sed etiam speciem bonitatis affectatis virtutibus per hypocrisim ostentare nituntur. *Et sunt novissima hominis.* Melius erat viam veritatis ignorare, quam post agnitionem converti retrorsum.

VERS. 27. — *Beatus.* Illic Maria laudatur quæ Dominum portavit. Et pravitas tam præsentium Judæorum quam futurorum hæreticorum qui veram Christi humanitatem negant, confutatur, quia verum Dei Filium adversus blasphemos Judæos constituit, et verum hominis filium testatur, matri consubstantialem. Nisi enim esset una caro cum matre, frustra venter ille virginis et ubera beatificarentur. *Et ubera.* Secundum physicos ex eodem fonte et lacte nutriendis et semen procreandis pueris emanat, ergo de semine virginis potuit concipi, qui ejus lacte potuit nutrir.

VERS. 28. — *Quinimo.* Quasi dicat: Non solum laudanda Maria, quia Verbum Dei portavit in utero, sed maxime beata est, quia præcepta Dei servavit in opere. Sic etiam omnes beati sunt qui verbum Dei auditu fidei concipiunt, et boni operis custodiam in suo vel proximorum corde pariunt et nutriunt. *Qui audiunt.* In laude Ecclesie. E contrario damnantur Pharisæi, qui verbum Dei nec audire nec implere, sed blasphemare quærebant.

VERS. 29. — *Cæpit dicere.* Quidam calumniabantur opera ejus, quibus hucusque respondit. Alii tentantes, signum quærebant de cælo, et illis hic respondet. *Signum quærit et signum non dabitur illi,* etc. Discipulis signum dedit divinitatis, et prius transfiguratus in monte, et postea ipsis videntibus sublevatus in cælum. Sed incredulis de inferiori humanitatis passione.

VERS. 31. — *Regina austri surget.* Hic condemnata plebe Judæorum, Ecclesie mysterium exprimitur, quæ in Ninivitis per pœnitentiam (quæ peccatum abolet) in regina austri studium percipiendæ sapientiæ (quæ peccatum cavet) de totis finibus orbis congregatur, ut veri Pacifici verba cognoscat. Ex duobus enim constat Ecclesia, ut aut peccare desistas, aut peccare nescias. *In judicio.* Non mille annis ante judicium sicut Judæi fingunt, sed in ipso judicio surget. *Cum viris.* (BED.) Ecce communis ostenditur resurrectio, tam bonorum quam malorum. *Condemnabit.* Non potestate judicii sed comparatione melioris facti, quia, relicto imperio, venit in Judæam audire hominem sapientia famosum, sed Judæi veram Dei sapientiam cum ipsis conversantem, non audiunt sed blasphemant.

In prædicatione. Jonas paucis diebus, Christus longo tempore prædicavit. Ille peregrinis, Christus suis civibus. Ille signum non fecit, Christus multa fecit.

VERS. 33. — *Nemo.* (BED.) Qui in figura reginæ et Ninivitarum Ecclesiam prætulit Synagogæ, etc., usque ad apertam lucis januam nolunt ingredi credendo.

VERS. 35. — *Vide ergo ne,* etc. Post institutionem rectæ fidei etiam de bonis operibus et bona intentione instruit, ut non tantum opera, sed etiam cogitationes et cordis intentiones mundentur, quasi dicat: Ego lucernam fidei in vestris sensibus accendo, et in Ecclesiam pono. Vos autem, quantum ex vobis est, lucernas vestras accendite, id est intentiones cordis vestri mundate, ut ex intentione munda placeant etiam opera. Hæc contra hypocrisim Pharisæorum subdole signa quærentium specialiter dicta, nos juxta moralem sensum generaliter instruunt.

VERS. 37. — *Et cum loqueretur.* Non ait, cum loqueretur hæc, sed *cum loqueretur.* In quo innuitur, non statim finitis his verbis, sed aliis interpositis ad Pharisæum divertisse, quia finito hoc sermone adhuc eo loquente, ecce mater et fratres quærebant loqui ei. De quibus postquam nuntianti sibi respondit: *Qui facit voluntatem Patris mei, hic frater meus et soror et mater est,* postea intravit ad convivium Pharisæi.

Quare non baptizatus. Judæi frequenter lavant manus antequam manducent, tenentes traditionem seniorum, et a foro revertentes nisi baptizentur non comedunt.

VERS. 39. — *Calicis.* Marcus refert, Judæos baptismata calicis et urceorum lectorumque et aramentorum solitos observare. Calix, vas vitreum; catinus, fictile de terra. Per hoc figuratur fragilitas humani corporis, in quo exterius prætendunt sau-

ctitatem et simulant justitiam, quod foris erat la-
vabant, intus nequissimi. *Quod autem intus est ve-*
strum. Nemo putet fornicationem et hujusmodi cor-
poralia vitia solummodo gravia esse, et spiritualia vi-
tia esse levia, sicut avaritiam, iram, superbiam, etc.,
sicut Pharisei putabant.

VERS. 41. — *Verumtamen quod superest.* Jam bo-
nus doctor, quomodo contagium corporis mundari
debeat, docet. Et hic latius explicatur quod supra
breviter dixerat de mundando cordis oculo. Totus
enim hic locus ad hoc dirigitur, ut nos ad studium
simplicitatis invitet, et superflua Judæorum et ter-
rena condemnet, qui secundum corpus intelligendo
legem vitro et catino propter fragilitatem compa-
rantur. In quo etsi graviter peccant, ipsis tamen
absolutio peccati promittitur, si misericordiam fa-
cere nitantur. Quod necessario victui et vestimento
superest, date pauperibus. Vel do consilium, quod
restat solummodo post tanta scelera, date eleemo-
synam. Prima eleemosyna est mederi animabus ve-
stris credendo in me qui corda mundo, et per fidem
inundatis cordibus omnia etiam exteriora erunt
munda. Qui ordinate vult dare eleemosynam, a se-
metipso incipit, et eam sibi primum dat. Est enim
eleemosyna opus misericordiæ, unde dicitur: *Mi-*
serere anime tuæ placens Deo.

VERS. 42. — *Præteritis iudicium.* Breviter multa
eorum vitia perstrinxit, qui ad villa decimanda ia-
tendentes, futuri iudicii metum, et Dei charita-
tem non habent. Prætereunt iudicium, quia non om-
nia quæ agunt in iudicium referunt. Charitatem
prætereunt, quia non ex affectu Deum diligunt. Sed
rursus, ne fidei vos studiosos faciat operum negli-
gentes, perfectionem fidelis viri supponit, ut post
fidem operetur.

VERS. 44. — *Qui estis ut monumenta.* Hic super-
stitutionem ipsorum doctorum redarguit, qui foris
speciem rectæ doctrinæ prætendunt, fœditatem vero
quam intus gerunt, occultant.

VERS. 45. — *Respondens autem.* Audito verbo Dei
Phariseus ex mala conscientia sibi contumeliam
fieri putat, et commemorata pœna perfidorum, in-
telligit se dammandum.

VERS. 47. — *Væ vobis.* Non arguuntur quod exor-
nant monumenta prophetarum, sed quia interfectores
prophetarum imitantur, ædificando sepulcra, accu-
sant paterna facinora. Sed persequendo Christum
et apostolos imitantur scelera patrum, et sententiam
damnationis quam in patres proferebant, in seipsos
retorquent.

VERS. 48. — *Profecto.* Propter vulgi favorem ca-
ptandum ædificatis, quasi exhorreatis scelera eorum,
sed ipso opere ostenditis, quod perfidiæ eorum,
consentitis, quia hoc bonum non bene facitis sed
pro vana gloria. *Vos autem.* Propterea quia estis
imitatores illorum, ut impleatis quod patribus de-
sinit, scilicet ut me et meos persequamini, quem illi
persecuti sunt in prophetis.

VERS. 49. — *Prophetas et apostolos, et ex illis oc-*

cident, et persequentur. Mentiuntur hæretici, qui
alium Veteris, alium Novi Testamenti dicunt insti-
tutorem.

VERS. 50. — *A generatione.* Omnes mali una ge-
neratio sunt, una civitas, unum corpus diaboli,
sicut omnes boni una generatio, et unum corpus
sunt dicti.

VERS. 51. — *Usque ad sanguinem Zachariæ.* Cur
usque ad hunc, cum post hunc multi occisi ante na-
tale Christi, et nato Christo mox pueri ab hac ge-
neratione sunt perempti? Sed quia Abel pastor
ovium fuit, necatusque in agro, Zacharias sacer-
dos necatus in atrio templi, duos ordines martyrum
signant, laicos, et eos qui altaris officio mancipantur.

VERS. 52. — *Quia tulistis clavem.* Clavis, humili-
tas Christi, quam qui habent, Scripturas intelligunt.
Hanc legisperiti, nec ipsi lege et prophetis intelligunt,
nec ab aliis intelligi volunt. Intrare clavem, est non
esse contentum superficie litteræ sed usque ad arcana
intelligenda penetrare. Vel doctor si illos quos verbo
ædificat exemplo scandalizat, nec ipse regnum Dei
intrat et illos qui intrare poterant excludit.

VERS. 53. — *Cum autem hæc ad illos diceret, cœpe-*
runt Pharisei, et legisperiti. Quam vera perfidiæ si-
mulationis et impietatis suæ crimina audierint, ipsi
testantur qui tanto intonante turbine non respi-
sunt, sed doctorem veritatis aggrediuntur.

CAPUT XII.

VERS. 1. — *Attendite.* Ad hoc fermentum perti-
nent omnia quæ superius in domo Pharisei disputa-
vit, unde et Apostolus: *Non in fermento veteri ne-*
que in fermento malitiæ (I Cor. v), etc. Attendite a
fermento. Pulcher locus tenendæ simplicitatis et
æmulandæ fidei, ne more Judæorum aliud proma-
mus affectu, aliud voce simulemus, cum sciamus in
die iudicii non posse esse latebram fraudis.

VERS. 2. — *Neque absconditum quod non sciatur.*
Ideo ne æmulemini simulatores, quia profecto veniet
tempus in die iudicii in quo et vestra virtus et illo-
rum hypocrisis omnibus revelabitur, unde sequitur
Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur.
Non solum in futuro omnia patebunt, sed etiam in
præsenti tempore in tota Ecclesia per orbem terræ
publice prædicabuntur, quæ in tenebris, id est, in
umbra pressurarum et carcerum locuti estis, quando
actus vestri legentur in excelsis. *Quoniam quæ in*
tenebris dixistis, in lumine dicentur. (AMBR.) Quod in
tenebris, id est in timore dixistis, dicetur in lumine,
id est in fiducia veritatis accepto Spiritu sancto. Et
quod in aure, id est secreto locuti, super tecta, id
est calcato carnis domicilio prædicabitur.

VERS. 4. — *Dico autem vobis.* (Id.) Cum gemina sit
causa perfidiæ, etc., usque ad ita fidei fundamentum
est fortitudo.

VERS. 5. — *Ostendam autem vobis.* Quia duo
sunt genera persecutorum, unum aperte persequen-
tium, alterum fraudulenter blandientium. Sicut su-

pra contra hypocrisim, ita hic armat contra carnifices. Tota hic locus ad subeundam pro confessione Domini passionem vel contemptu mortis, vel spe præmii, vel mansuros in denuntiatione supplicii instruit.

VERS. 6. — *Nonne quinque.* (AMBR.) Quinque passeres, quinque corporis sensus; vel duo secundum Matthæum, corpus et anima, etc., usque ad non dubium fidelium contemplationem apud illum valituram.

Veneunt dipondio. Dipondius est pondus ex duobus assibus compositum. Quod autem in numeris est unum, hoc in ponderibus as: quod duo, hoc dipondius est. *Et unus ar,* etc. Simplicitatis affectum inspiraverat, virtutem mentis erexerat, sola fides nutabat, hanc de vilioribus roborat. Quomodo dicit Apostolus: *Nunquid de bobus cura est Deo?* (I Cor. ix.) Sed aliud est cura, aliud est scientia.

VERS. 7. — *Sed et capilli.* Non actu computationis, sed facultate cognitionis, a similitudine pecuniæ quæ numeratur ut servetur. Ubi magna providentia Dei, quod nec parva nec otiosa dicta cum lateant.

VERS. 8. — *Omnis quicumque.* Ne quis tempore persecutionis sufficere sibi putaret fidem cordis, dicit: *Omnis quicumque confessus fuerit.* Confitetur quis Jesum ea charitate quæ per dilectionem operatur, negat qui præceptis non obedit. *Filius hominis.* Confitetur Filius apud Patrem illum, qui per Filium habet accessum ad Patrem. Negatur a Filio apud Patrem, cui non manifestatur in divinitatis potentia Filius et Pater. Et ne putetur una conditio omnium et eorum qui studio et eorum qui infirmitate vel ignorantia negant, subdit: *Et omnis qui dicit verbum in Filio hominis remittetur.*

VERS. 10. — *Ei autem.* Ei etiam qui scandalizatus in infirmitate carnis me purum hominem vel voratorem suspicatus fuerit, remissibile erit, sed qui gratiam Spiritus sancti (qua pœnitentia inspiratur, et ad congregationem reditur) non cognoscens impœnitenti corde permanserit, cum hoc jam non sit humanum sed diabolicum, irremissibile erit.

VERS. 11. — *Cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus, et potestates.* Terror talium conventuum solet auferre libertatem loquendi. *Nolite solliciti esse.* Voluntatem vestram pro Christo offerite. Christus vero loquetur pro se.

VERS. 13. — *Magister.* Commendanti gratiam supernæ pacis et unitatis, vulgiste ingerere molestiam terrenæ divisionis, unde et homo dicitur, id est terrenus. Inter quos enim hujusmodi zelus et contentio est, homines sunt et secundum hominem ambulant. Inter fratres, patrimonium, non iudex medius, sed pietas debet sequestra dividere, quamvis immortalitatis patrimonium non sit pecunia hominibus pendendum.

VERS. 14. — *Quis me constituit.* Non sum dissensionis Deus, sed pacis et unitatis, qui veni homines pacificare cum angelis, ut multi unum cor et unam animam habeant. Non ut dividantur, sed ut habeant omnia communia, nec sit aliquis egens inter eos.

Alle qui non colligit mecum, est divisor fraternitatis et dissensionis auctor.

VERS. 15. — *Ab omni avaritia.* Nemo putaret crimen esse, hæreditatem dividere, fructus in horrea congregare, sed et hoc avaritiam indicat supernus iudex, unde et subiungit: *hominis cujusdam divitiis.* Sicut supra contra Phariseos et hypocritas, ita hic occasione stultæ petitionis contra avaritiam disputat. *Non in abundantia. Non in solo pane vivit homo, sed in verbo Dei* (Deut. viii), nec temporalis vita multitudine divitiarum protenditur.

VERS. 16. — *Dixit autem,* etc. Post præceptum subdit exemplum ad declinandam avaritiam temporalium. *Hominis cujusdam divitiis uberes fructus.* Non reprehenditur dives quod terram coluerit, vel fructus condiderit in horrea, sed quod fiduciam vitæ posuerit in illis, nec pauperibus erogaverit, ut ab eis reciperetur in æternis tabernaculis.

VERS. 17. — *Quid faciam,* etc. Fructus suos, et sua bona esse computans non erogat pauperibus quæ supersunt, sed suæ luxuriæ reservare in futurum studet, et ignarus quis congregatis sit usurus.

VERS. 19. — *Bona mea et dicam.* (AMBR.) Non sunt hominis bona, quæ secum auferre non potest. Sola enim misericordia comes est defunctorum.

Requiesce. Ecce cum pesti avaritiæ jungitur pestis desidiæ, ut nec pro temporalibus Deum interpellaret.

VERS. 20. — *Dixit autem.* Dicere Dei, est ad hominem pravæ ejus machinationes subita animadversione compescere. *Stulte.* Quia longa tibi tempora divitiarum promittebas, hac nocte præreptus aliis congregata relinques. *Repetunt,* etc. In nocte aufertur anima, quæ in obscuritate cordis quod poterat pati, prævidere noluit.

VERS. 21. — *Et non est in Deum dives.* In Deum dives est qui transitoria contemnens pauperibus distribuit, cujus expectatio Dominus est, cujus substantia, id est conscientiæ possessio qua sustentatur et pascitur, est apud Deum, non in sacculis terræ.

VERS. 22. — *Dixitque ad discipulos suos.* Apostolos per fidem in spe æternorum confirmat, quia plures sunt quos torpentes facit amor præsentium et desperatio futurorum. *Nolite solliciti.* Perfectius esset pauperibus omnia dare, et de mammona iniquitatis amicos facere; sed quia plerumque devotio fidei infirmitate revocatur, non prohibet providentiam, per quam in sudore vultus panis præparatur, sed vetat sollicitudinem quæ mentem perturbat et ab æternis revocat.

VERS. 24. — *Considerate.* Sancti merito avibus comparantur, qui nihil in mundo habentes, nec laborantes, sola contemplatione æterna petunt, jam similes angelis. *Quanto magis.* Si volatilibus non laborantibus, nec communes fructus aliquo sibi dominatu specialius vindicantibus providentia Dei necessaria largitur, verum est causam inopiæ nostræ avaritiam indicare, qui communia quasi propria vindicamus et aliis invidemus.

VERS. 26. — *Si ergo neque.* Si nec in augmenta-

tionem corporis vestri operari potestis, quæ operatio A
est Deo minima ad comparisonem spiritualis crea-
turæ, quid solliciti estis de cæteris majoribus, id est
de animæ conservatione.

VERS. 27. — *Considerate lilia.* Aperta comparatio.
Lilia non sicut cæteri fructus aliquem agricolarum
cultum requirunt. Solet etiam per liliū cælestis bea-
tudo significari, ad quam nos invitat Dominus. Lilia
non silvis sed in hortis nascuntur, sic et nos in
hortis virtutum nasci debemus. *Nec Salomon.* (AMBR.)
Salomon et hic vestitus, et alibi coopertus gloria dicitur,
qui infirmitatem corporeæ naturæ veluti quædam
virtute mentis adopertam, operum gloria vestiebat.

Vestiebat sicut unum. Quæ purpura regum, quæ
pictura textricum potest floribus comparari? Ipse color B
dicitur vestimentum floris, sicut dicitur: Operuit
istum rubor.

VERS. 28. — *Tras in clibanum.* Cras in Scripturis
pro futuro ponitur, dicente Jacob: *Exaudiet me cras
justitia mea* (Gen. xxx).

VERS. 29. — *Nolite quærere quid manducetis, aut
quid bibatis.* Non ait: Nolite quærere vel solliciti esse
de cibo vel vestimento, sed expressius *quid manducetis
aut quid bibatis.* In quo videntur argui hi qui, spreto
victu vel vestitu communi, lautiora vel austeriora præ-
his cum quibus vivunt, alimenta vel indumenta re-
quirunt. *Nolite in sublime.* Prohibita sollicitudine
victus vel vestitus, quæ sunt ad necessitatem, prohibet
etiam superbiam quæ solet de istis superabundantibus
consequi: ideo hæc ne requiratis, quia talis C
sollicitudo facit infidelibus similes.

VERS. 30. — *Et hæc omnia.* Quia omnia sunt flio-
riorum, ideo hæc omnia adjiciuntur vobis, etiam non
quærentibus, ut nec in præsentî nec in futuro desit
aliqua gratia fidelibus, quibus si hæc subtrahuntur,
ad probationem est, si dantur ad gratiarum actionem,
quia *omnia cooperantur in bonum bonis.*

VERS. 32. — *Nolite timere.* Regnum quærite, et
de regno ne dissidatis; quia Pater complacita bonitate
dabit vobis regnum, non vestris meritis. *Paucissimus.*
Vel ob comparisonem majoris numeri reproborum,
vel potius ob humilitatis devotionem, per quam
humilitatem crescit Ecclesia, per quam pervenitur
ad regnum.

VERS. 33. — *Vendite.* Non tantum non timeatis
ne propter regnum militantibus vitæ necessaria desint,
sed etiam possessa vendite propter eleemosynam,
quæ est via ad regnum, dum per eam peccata redimuntur.
Non tantum cibos vestros communicare pauperibus,
sed etiam vendite vestras possessiones, ut omnibus
vestris semel pro Domino spreto postea labore manuum
vestrarum operemini, unde vivatis vel eleemosynam
faciatis. *Date eleemosynam.* Qui pro cælo omnia
mundana spernit vendat quæ habet et distribuat:
qui non est tantæ virtutis, de his quæ habet eleemosynam
det. *Non deficientem.* Temporalia, vel ex sua fragilitate
deficiunt, vel si quid solidum superest, ut lapides pretiosi,
a furibus possunt

tolli. Sed data pro Christo æternum fructum conferunt
in cælis.

VERS. 34. — *Ubi enim thesaurus.* Universaliter, et
de pecunia et de omnibus voluptatibus. Gulosi thesaurus
est venter, ubi habet cor, sic et de aliis. Nam si in terra,
cor est deorsum; si in cælestibus, est in Christo fixum.
Necesse est enim, ut quo præcesserit dilectionis thesaurus,
illic et cogitationis sequatur affectus.

VERS. 35. — *Sint lumbi, etc., et lucernæ.* Deo non
placet unum sine altero cum quis vel bona agit nondum
refrenata luxuria, vel caste vivit, non exercens se per
bona opera. Et ut ab amore temporalium possitis
removeri, et bona quæ agitis, simplici intentione
æternorum agatis, cingite lumbos, id est motus carnalium
desideriorum refrenate, et habete lucernas ardentibus,
ut in operatione vestra solo Dei amore ardeatis et aliis
exemplum præbeatis.

VERS. 36. — *Expectantibus.* Sive vitatis mala sive
facitis bona, nihil mundamini, sed solum adventum
Redemptoris expectetis. *Quando revertatur.* Ad nuptias
Dominus ivit, cum post resurrectionem novus homo
angelorum multitudinem sibi copulavit: a quibus
revertitur, cum nobis per judicium manifestatur.
Unde et bene de expectantibus subdit: *Ut cum venerit,
confestim aperiant ei.* Non vult aperire judici pulsanti,
qui timens videre iratum quem contempsit, de corpore
exire meluit. Aperit qui judicem lætus et securus
sustinet, et de propinqua morte gaudet, unde subditur:
Beati servi illi, quos cum veneris, etc.

VERS. 37. — *Vigilantes.* Vigilat qui oculos apertos
in vero lumine tenet, ut tenebras negligentiae evitet;
qui etiam quod credidit operatur, qui sollicitus est
in cura gregis sibi commissi. Quid vero vigilantibus
debeatur subdit: *Amen dico vobis.*

VERS. 38, 39. — *Et si venerit in secunda, etc.* Vigili-
as vocat a similitudine excubantium. In nocte hujus
mundi semper debemus esse contra hostem solliciti,
et expectare incertam venturam, id est adventum
judicis. Prima ergo vigilia custodia pueritiæ est,
secunda juventutis, tertia senectutis. Si quis vero
in pueritia vigilare neglexerit, non tamen desperet,
sed etiam in juventute vel saltem tandem in senectute
respiscat, quia pius judex moras nostras patienter
expectat. Qui ad excutendam mentis desidiam
exteriorum damnatorum similitudinem inducit, ut
per hoc animus ad custodiam sui suscitetur. Unde,
*Hoc autem scitote quoniam si sciret paterfamilias,
nesciente paterfamilias fur domum perfodit,*
quia dum a sui custodia spiritus dormit, impro-
visata mors carnis habitaculum irrumpit, et ad
supplicia trahit. Furi autem resisteret si vigilaret,
quia adventum judicis occulte venientem præcavens,
pœnitendo occurreret.

VERS. 40. — *Qua hora non putatis Filius hominis
veniet?* Ultimam horam semper ignorari voluit
Dominus, ut semper sit suspecta, et ad eam semper
præparetur.

VERS. 41. — *Ait autem ei Petrus.* Cum Dominus A duo proposuerit, scilicet et se subito venturum, et illos expectando paratos esse debere, quærit Petrus si illa sublimia instituta cœlestis vitæ, quæ sunt necessaria se præparantibus, ad apostolos solum et similes eorum, an ad omnes salvandos pertineant.

VERS. 42. — *Dixit autem Dominus.* Respondens ad interrogata Dominus, primum et secundum iudicium cunctis affuturum, et singulos pro meritis vel remunerandos vel damnandos dicit: Deinde, quod maximè quæsierat, supponit scilicet gratiam virtutum quam mundo attulerat, a singulis quantum potest esse sectandam, quod est ibi: *Ignem veni mittere in terram. Quis putas esse fidelis dispensator? Quasi dicat: Vobis, qui dispensatores estis instituti, hoc specialius convenit de custodia et præparatione, ut et vos et alios præparetis in adventum iudicis, quia pauci sunt qui commissam sibi bene administrant dispensationem. Et prudens quem constituit Dominus super familiam suam, ut, etc.* Quam rarus est Domino propter Dominum serviens, oves Christi non ad lucrum, sed amore Christi pascens, prudens in futuro, sibi providens quem constituit; id est, quam rarus qui sit vocatus a Deo tanquam Aaron, et non magis se ingesserit, et qui non magis se pascat quam oves!

VERS. 43. — *Beatus.* Quasi dicat: Pauci sunt fideles. Iste autem qui repertus fuerit fideliter annonom verbi ministrat, et in curam gregis vigilans, æterna beatitudine glorificabitur.

VERS. 44. — *Super omnia quæ possidet.* Quanta C inter bonos auditores et bonos doctores est distantia meritorum, tanta et præmiorum. Auditores bonos facit discumbere et transiens ministrat, dispensatores constituit super omnia quæ possidet, non ut soli, sed ut præ cæteris habeant æterna, tum pro sua vita, tum pro gregis custodia.

VERS. 45. — *Quod si dixerit servus.* Nota inter vitia servi ascriptum, quod tardum putat domini reditum. In virtutibus boni non annumerantur, quod hunc cito speraverit, sed tantum quod fideliter ministravit. Nihil ergo est melius, quam ut patienter sustineamus ignorare quod sciri non potest, sed tamen laboremus ut idonei inveniamur.

Et edere. Id est, cunctis sceleribus et illecebris sæculi, quæ neutem errare faciunt, occupari, vel ad litteram, si sit deditus gulæ et ebrietati.

VERS. 46. — *Partemque.* Mali cum infidelibus punientur, sed differenter. Illi enim qui scienter peccant, gravius punientur. Minus graviter, qui peccant ex ignorantia. Et inter injustos tanto quisque tolerabiliorem habebit damnationem, quanto minorem habuit iniquitatem.

VERS. 48. — *Paucis.* Mitissima omnium poena est eorum qui præter originale nullum insuper addiderunt delictum.

(AMBR.) Multi existimantes se minus vapulatu-
ros, si nesciant, etc., usque ad sed contem-
plores iudicantur.

Omni autem. Merito malus cognoscens plus, et non cognoscens minus vapulabit quia illi plus, isti minus, commissum est: et ab omni cui plus committitur, plus exigitur.

VERS. 49. — *Ignem, etc.* Quasi dicat: Tu quærebans, an omnes moneam accinctis lumbis, ardentibus lucernis adventum Domini præstolari? Sed ego qui tantum ob hoc veni in mundum ut a cupiditatibus mundi ad cœlestia homines accenderem, nil aliud volo, nisi ut incendii huius jubar usque ad finem sæculi cunctas mundi partes illustret, et ut in cordibus fidelium ita ignescat, ne aliquo impetu fluctuum vel flatum extinguatur.

Baptismo autem habeb, etc. Et ut ignis iste in fidelium cordibus queat accendi, ita ut omnia temporalia perfecte et seipso possint despiciere, prius habeo baptismo baptizari, hoc est unctione proprii sanguinis perfundi: non enim daretur spiritus, nisi Jesus primum glorificaretur. *Et quomodo.* Tanta est dignatio Domini, ut infundendæ nobis devotionis et consummandæ perfectionis in nobis, et maturandæ pro nobis studium passionis sibi inesse testetur, qui cum in se nil haberet unde doleret, nostris tamen angebatur ærumnis, et tempore mortis moestitiam prætendebat, quam non ex metu mortis suæ, sed mora redemptionis nostræ assumpserat. *Usque dum perficiatur.* Qui usque ad perfectionem angitur de perfectione est securus, nec de ipsa angitur, sed potius mors corporis absolutio est anxietatis, non coacervatio doloris.

VERS. 51. — *Puatis.* Quomodo post baptisma passionis, et post adventum ignis terra sit arsura, dicit: Quia ad fidem Christi totus orbis contra se est divisus, unaquæque domus habuit fideles et infideles, his contra fidem, illis pro fide pugnantibus.

VERS. 52. — *In domo una.* Unusquisque homo, domus una est, vel Dei, vel diaboli. Itaque homo spiritualis domus spiritualis est. *Divisi.* Prima causa est religionis ad Deum, secunda pietatis ad proximum. Oportet enim ut divinis humana posthabeas. Non est ergo pignoribus renuntiandum, sed Deus omnibus præferendus. Etenim naturæ pignora sunt Dei beneficia, nec debet plus amari beneficium quod accipitur, quam Deus a quo beneficium acceptum servatur. *Tres in duos.* Id est, filius et filia et nurus, in patrem et matrem, et duo in tres, id est, pater et mater, ubi etiam socrus intelligitur, in filium et filiam et nurum.

VERS. 54. — *Dicebat autem.* Cum apostolos etiam de suo primo adventu informasset, insinuans quid in eo factum sit, et de futuro, qualiter eum expectare debeant, admonisset, vertit sermonem ad turbas, in quibus Pharisei erant, ut Matthæus indicat: Quia nec primum adventum factum credentes, nec secundum recte expectantes, signum de cœlo quærebant tentantes. Hos ergo arguit, quia si velent attendere, possent ex verbis prophetarum certum utriusque adventus habere indicium. *Cum rideritis.* Mystice. Nubes ab occasu oriens, carnem

Christi a morte resurgentem significat, ex quo tempore inber Evangelicæ prædicationis omnibus terris est infusus. Auster flans ante æstum, leviores tribulationes ante iudicium significat.

Nimbus venit. Ad litteram manifestus est sensus: Qui ex elementorum immutatione aurarum statum possunt prænoscere, possent etiam tempus utriusque adventus scire, tum ex dictis prophetarum, tum ex magnificentia operum.

Vers. 56. — Hypocritæ, etc. Et ne aliqui rudes in turba de imperitiâ sua sibi blandientes se excusarent, dicentes se legem et prophetas ignorare, supponit eos per naturalem rationem posse discernere, vel eum qui opera facit quæ nullus alius fecerat, supra hominem et Deum esse: vel post tot sæculi iniustitias, justum Creatoris iudicium esse venturum.

Vers. 58. — Cum autem vadis. Cum in hac vita præparas te ad placatam faciem iudicis videndam, quamvis sermo Dei sit contrarius tuæ carni, tamen eo utere sicut custodia data tibi in hoc itinere, ne contemptus te accuset. *Cum adversario.* Adversarius noster in via est sermo Dei, contrarius nostris carnalibus desideriis in præsentî vita, a quo liberatur qui præceptis ejus humiliter subditur: alioquin ex sermonis contemptu reus, in examine iudicis lenebitur peccator, quem iudex exactori, id est diabolo, tradet; quia permittet ut diabolus animam ejus ad pœnam trahat, et ipse exactor qui pœnam exigit pro reatu quem suggestit, eam retrudet in gehennam.

Da operam, etc. Hæc etiam ad calcandas mundi illecebras et ad iudicis adventum præstolandum pertinent. Quasi dicat: Quandoquidem constat districtum iudicem esse venturum, ergo hic ita vivite, ne in illo iudicio damnemini.

Vers. 59. — Reddas. Reddit semper pœnas pro peccatis patiendo, sed nunquam veniam consequendo.

CAPUT XIII.

Vers. 1. — Aderant autem. Dum magister veritatis præsentibus instrueret qualiter se præparare deberent ad adventum iudicis, et qualiter qui se non præparant sunt damnandi, nuntiatum ei de Galilæis, quod quasi juste ideo petierunt, quod non bene se præparaverunt: et respondet Dominus, et illos vere fuisse peccatores et juste periisse, et similiter alios peccatores perituros, si se peccatores non attendunt. *Nuntiantes.* Quasi dicant: Apparet istos fuisse peccatores et damnandos in æternum, qui tam scelerata morte ad impio præside inter sua sacrificia occisi sunt. *De Galilæis.* Galilæi impias scelerata morte scelerum suorum pœnas solvunt, quibus tamen non ipsa mors obfuit, ut in secundam mortem mitterentur, sed improba vita. Puniti sunt autem ad correctionem viventium, ut flagellato pestilente stultus sapientior fiat, vel ad exemplar corrigi nolentium, ideoque pessime peritorum.

Vers. 3. — Omnes, etc. Hoc impletum est post passionem Domini quando Romani impœnitentes

A Judæos incipiendo a Galilæa adeo devastaverunt, ut non solum atria templi, sed etiam interiora domus, quo Galilæorum accessus non erat, humano sanguine fœdarentur.

Vers. 4. — Sicut illi decem. Isti Hierosolymitæ sicut et Galilæi non soli peccatores fuerunt, sed in terrorem reliquorum puniti sunt; qui ruina turris pressi significant Judæos qui pœnitere noluerunt, cum suis mœnibus esse perituros. Nec frustra decem et octo, qui numerus apud Græcos ex iota et ita exprimitur, hoc est ex eisdem litteris quibus nomen Jesus incipit. Significat autem Judæos hinc maxime perituros, qui nomen Salvatoris recipere noluerunt. Illa turris significat illum qui est turris fortitudinis, quæ merito in Siloa, quia Siloa, quod interpretatur *B missus*, significat eum qui missus a Patre venit in mundum, qui omnes super quos ceciderit conteret.

Vers. 6. — Arborem fici. In origine humani generis Adam et Eva cum peccassent de foliis ficulneæ succinctoria sibi fecerunt. Per folia ergo ficulneæ intelliguntur peccata. Erant autem sub arbore fici, tanquam sub umbra mortis, de quibus dictum est: *Qui sedebant sub umbra mortis lumen ortum est eis (Isa. 1x).*

Vers. 7. — Quærens fructum. Vineæ Domini sabah, domus Israel est, in qua domo Synagoga condita est sicut ficus in vinea. Sed qui in vinea peccantem a viatoribus permisit diripi, hanc etiam siccum jussit excidi. In qua quærit fructum, non qui adesse nesciret, sed ostendit in figura, quia in Synagoga jam fructum habere deberet. Nec ante tempus quærit qui per triennium venit. Qui per Moysen Synagogam instituit, ipse in carne apparens in Synagoga crebris docet, fructum fidei quærit, sed in Pharisæis non reperit.

Dixit autem ad cultorem vineæ. Cultor vineæ, doctores sunt et apostoli quorum precibus et monitis assidua Dei cura suggeritur, quibus Dominus sæpe de infructuosa gente Judæorum conqueritur, quod per tres annos suæ visitationis, id est, in legalibus edictis, prophetis contestationibus, Evangelii gratia, negligens exstiterit.

Ut quid etiam terram, etc. Potest per terram sterili ficu occupatam Judaica plebs signari, quæ noxia præpositorum umbra premitur, ne lumen veritatis videat et exemplis eorum impeditur, ne sole dilectionis caleseat; unde (*Matth. xxiii*): *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi, etc.* Terram occupat, qui locum quem tenet bonis operibus non exercet, qui exemplo pravitatis impedimentum præstat cæteris.

Vers. 8. — Usquedum fodiam, etc. Donec radicem infructuosæ mentis humilem, et præsentium pressurarum, et æternæ damnationis incutiendo metum. Fossa quippe in imo est, et increpatio, dum mentem sibi demonstrat, humiliat. Novit cultor terram excolere, qui novit vitia reprehendere. Intellexit duritiam et superbiam Judæorum causam esse sterilitatis. Pollicetur itaque dura corda apostolicis ligonibus esse fodienda, et superbientia ad humili-

tatem revocanda. *Mittam stercora.* Id est, malorum quæ fecit abominationem ad animum reducam, et compunctionis gratiam cum fructibus boni operis quasi de pinguedine stercoris exsuscitem. Peccata enim carnis stercora dicuntur, quæ immittuntur ad radicem arboris, quando prævitæ conscientiæ tangitur cogitationis memoria, et dum inde pœnitet quasi per tactum stercoris redit ad fecunditatem operis.

VERS. 9. — *Et si-quidem.* Cum pœnitentiæ ordo exigeret, ut apponeret, reservabitur vel aliquid tale, nihil tamen subjunxit, sed suspendit sententiam.

Sin autem. Scilicet, non fecerit fructum, continue iudicium venturæ damnationis annexit, quia procliviores ad negandum quam ad credendum videbat.

VERS. 10. — *Erat autem docens.* Hanc similitudinem de ficulnea dicitur Dominus docuisse in Synagoga, ut intimetur ad ipsam Synagogam pertinuisse parabolam. Quod enim fructum quærit in ficulnea nec invenit, significat quod verbum commodat Synagogæ, nec illa recipit, quam tamen non ex toto extirpandam, sed reliquias per fidem salvandas intelligens, mox ibidem primitivæ Ecclesiæ sanatio sub specie incurvæ mulieris subsequitur. Idem enim significat ficulnea reservata quod mulier erecta. *Sabbatis.* Sabbatis docet et curvam erigit, quia per verbum prædicationis a temporalibus ad æterna erectos ad quietem resurrectionis perducit.

VERS. 11. — *Ecce mulier,* etc. Hæc mulier non nisi post decem et octo annos erigi potuit, quia humana natura hanc corruptionem deponere et ad igduendam incorruptionem æternæ beatitudinis erigi non poterit, nisi prius impleverit legem quæ in decem præceptis continetur, et gratiam in qua Christi resurrectio facta est et nostra exspectatur.

Annis, etc. Senarius in quo mundi creatura perfecta est, operum perfectionem signat, qui per tres multiplicatos decem et octo rediit, et signat eos qui in tribus temporibus Dominicæ visitationis, scilicet ante legem et sub lege et sub gratia, perfectionem operum habent. Hoc ergo tempore Judæa a sævæ mentis rectitudine curvata fuit, quæ magis terrena quam cœlestia noverat, operatur.

VERS. 14. — *Quia Sabbato.* Deus ab operibus mundi Sabbato requievit. Unde et Moyses Sabbato a servili et noxia actione feriandum præcepit, præfigurans tempus quo nostra sæcularia opera, non vero religiosa, id est laudandi Deum cessabunt. In signum hujus rei etiam Sabbato Dominus curat. Hoc autem non intelligens archisynagogus fallitur et fallit, quia lex in Sabbato non hominem curare, sed servilia opera facere, id est peccatis gravari prohibuit.

VERS. 15. — *Hypocritæ.* Merito hypocritas, id est simulatores vocat, qui cum magistri plebium videri appetant, sanationem hominis non reverentur postponere curæ pecoris. *Non solvit bovem.* Mystice. Bos qui cognovit possessorem suum et asinus qui novit

prescepe domini sui, Judaicum et Gentilem populum significant, qui uterque peccati vinculis absolutus, sitim æstumque hujus mundi per haustum Dominici fontis deposuit. In his ergo diebus animalibus vocationem duorum populorum, adversantibus Judeis, prænuntiat Dominus.

VERS. 16. — *Hanc autem,* etc. Filia Abrahæ, quæque fidelis anima filia Abrahæ, Ecclesia de utroque populo ad fidem collecta, quæ tempore legis et Dominicæ resurrectionis impleto, per septiformem gratiam Spiritus sancti vincula longæ captivitatis eripit: et sic idem est bovera vel asinum a præsepio solutos ad potum agi, quod est filiam Abrahæ a vinculo noxiæ inclinationis erigi

VERS. 17. — *Erubescabant omnes.* Qui de dictis B Salvatoris erubescunt, ficulneæ sterili se similes ostendunt. Qui ergo gaudent de miraculis, pertinent ad filiam Abrahæ, id est Ecclesiam, Deum de sua erectione glorificantem. *Adversarii.* Scribæ et Pharisei, qui nec aperte veritati contradicere possunt, nec propter invidiam credere volunt. *Omnis populus gaudebat.* Simpliciter, humiles verba veritatis et miracula amantes, et isti sunt figura gentium, quæ ex cæcitate Judæis congregandæ sunt ad fidem per humilitatem. Unde et Salvator fidem eorum commendat sub comparatione grani sinapis.

VERS. 18. — *Dicebat ergo.* Quandoquidem aderant gaudentes et glorificantes, dicebat ad commendationem et instructionem illorum qui per humilitatem et fidei fervorem exaltandi sunt in Ecclesia:

VERS. 19. — *Simile est,* etc. Granum sinapis, res vilis et simplex, sed, si teritur, vim suam fundit. Regnum ergo cœlorum, id est fides per quam venit ad regnum, comparatur grano sinapis: quia primo humilis et quasi abjecta et amari saporis propter infirmitatem Christi et scandalum crucis; sed trita adversis, gratiam sævæ virtutis effundit et odore suo circumstantes adimplet, dum gloriam resurrectionis et ascensionis etiam post mortem prædicavit toto orbe terrarum. Vel corpus Christi granum sinapis, quod accipiens Joseph in horto sepelivit, quod postea in resurrectione et ascensione crevit. Expandit ramos, prædicatores per totum mundum mittens, in quorum dictis et consolationibus fideles a figatione mundi respirant.

VERS. 21. — *Quod acceptum,* etc. Mulier Ecclesia, cujus farina sumus, quotquot timoris et spei exercitio quasi mola superiore et inferiore conterimur, ut unus panis multi simus in Christo. Abscondit ergo Ecclesia fermentum dilectionis in farina satia tria, quia præcipit ut diligamus Deum toto corde, tota anima, tota virtute.

VERS. 22. — *Et ibat,* etc. Ubique indifferenter prædicabat, non personas discernens, sed salutem credentibus quærens.

VERS. 24. — *Contendite intrare,* etc. Quasi diceret: Vere pauci, et illi cum magnis laboribus, quia nisi mentis intentio ferveat, unda mundi non vincitur, per quam anima ad ima semper revocatur.

VERS. 25. — *Cum autem*, etc. Paterfamilias Christus, cum ubique ex Divinitate sit, illis jam intus esse dicitur, quos in cœlo præsens sua visione lætificat, sed quasi foris est his quos in hac peregrinatione certantes occultus adjuvat. Intrabit ergo cum totam Ecclesiam ad sui contemplationem perducet. Claudet ostium, cum reprobis locum pœnitentiæ tollet, qui foris stantes pulsabunt, id est a justis segregati, misericordiam quam contempserunt frustra implorabunt. *Incipietis foris stare*. Modo tempore misericordiæ contendite, quia tempore iudicii reprobis tollitur locus pœnitentiæ, qui nunc aperitur cunctis pie quærentibus.

Nescio vos. Non novit lux tenebras, id est non aspiciat, quia, si aspiceret, tenebræ non essent.

VERS. 26. — *Manducavimus*, etc. Non festivitatum epulatio juvat, quæ fidei pietas non commendat. Non scientia Scripturarum notum Deo facit, quem operum iniquitas indignum ostendit. Vel de Judæis simpliciter intelligendum est, qui respicientes mysteria fidei, gratos se Deo arbitrantur, quod in templo victimis oblati coram Domino epulantur, et lectionem prophetarum auscultant. Vel mystice: Manducat coram Domino et bibit, qui verbi pabulum avidè suscipit.

In plateis, etc. Scriptura in obscurioribus cibus est, quia quasi exponendo frangitur, et manducando glutitur. Potus enim in apertioribus, ubi ita absorbetur sicut inventur. Et occulta ergo et aperta se intellexisse testantur, qui, reprobande iudice, quod manducaverunt conquærentur.

VERS. 28. — *Ibi erit fletus*, etc. Fletus de ardore, stridor dentium de frigore solet excitari, quia ibi transibunt ab aquis nivium ad calorem nimium. Vel stridor prodit indignantis affectum, quod sero pœnitent, quod deliquit pertinaciter. Vel strident dentibus, qui hic de edacitate gaudebunt. Flebunt oculi qui hic per concupiscentias vagabuntur. Et nota per fletum qui est oculorum, et stridorem dentium, veram impiorum resurrectionem.

VERS. 29. — *Et venient*. Multi prius ferventes postea torpent. Multi prius frigidi, subito ardescunt. Multi in sæculo despecti, in futuro sunt glorificandi. Alii apud homines gloriosi, in futuro sunt damnandi. Vel gentiles, qui diu sine fide vixerant, ad fidem sunt vocandi, Judæi exsecrandi.

VERS. 32. — *Dicite vulpi*, etc. Vulpis animal dolum, in fovea ad insidias latens, odore lætens, nunquam rectis itineribus incedens. Hæc omnia hæreticis (quorum typum tenet Herodes) congruunt, qui Christum, id est humilitatem Christianæ fidei, in credentibus conantur extinguere. *Ecce ejicio dæmonia*, etc. Quasi diceret: Nec Herodes, nec hæretici quorum ipse figura est, poterunt perturbare quod intendendo facere. Intendo autem ejicere dæmonia de cordibus hominum, ut relictis vanitatibus in me credant; et perficere sanitates, ut secundum mea præcepta vivant; postea consumor in meo corpore,

A quod est Ecclesia, quam in die resurrectionis glorificatam ad consortium angelorum perducam.

VERS. 33. — *Verumtamen oportet*. Non poterit perturbare Herodes quia ita agam et ita consummar, sed nec mortem corporis mei poterit operari, quam in Jerusalem oportet fieri, ubi non ipse sed Pilatus dominatur. *Hodie et cras*, etc. Prima dies, est per Dei gratiam abrenunciare vanitatibus. Secunda, concordare veritati moribus et vita. Tertia, est ultima glorificatio.

VERS. 34. — *Jerusalem*, etc. Ubi prophætæ mei, ibi ego caput prophetarum debeo immolari, pro quo peccato juste ipsa destruetur, cui destructioni eorum sicut pius pater condoleo. *Quoties volui congregare*. Ac si dicat: Ego volui et tu noluisti: et quot quot congregavi mea voluntate semper efficaci, te nolente feci, quia ingrata semper fuisti. *Filios tuos*. In hoc quod dicit: *Quoties volui congregare filios tuos*, etc., omnes retro prophetas a se missos testatur. *Quemadmodum avis*, etc. Pulchre qui Herodem de sua nece tractantem vulpem vocaverat, se avi comparat, quia fraudulenta vulpes semper avibus insidias tendit.

VERS. 35. — *Domus vestra*. Templum vel civitas, quia, occiso Domino, Romani quasi vacuum nidum diripientes, tulerunt locum et gentem: *Non videbitis me*, etc. Nisi pœnitentiam egeritis et confessi fueritis me Filium omnipotentis Patris, in secundo adventu faciem meam non videbitis. *Cum dicetis*, etc. Hoc quidem turbæ dixerunt Domino veniente in Jerusalem. Sed quia Lucas non dicit Dominum ad Galilæos postea reversum, ut ab illis hoc ei decantaretur, cogit mystice hoc de adventu claritatis intelligi.

CAPUT XIV.

Et factum est, etc. Ἔδωρ, aqua, inde hydropis, morbus aquosus subcutaneus, de vitio vesicæ natus cum inflatione turgente et anhelitu fetido. Et est proprium hydropici, quanto plus bibit, tanto plus sinit, et ideo comparatur ei quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggravat, comparaturque diviti avaro.

VERS. 3. — *Si licet*, etc. Sabbatis præcipue docet et operatur Jesus, non solum propter spirituale sabbatum, sed et propter populi celebriorem conventum, quærens salutem omnium.

VERS. 4. — *At illi taquerunt*. Merito tacent, qui contra se dicturum quicquid dixerat vident. Si enim licet, cur observant? Si non licet, cur pecora curant? *Ipse vero*. Ideo ante Pharisæos hydropicam sanat, et mox contra avaritiam disputat, ut ipsos avaritiæ arguat per quam sabbatum violant, et legem male interpretantur. In sabbato enim non a bonis, sed a malis operibus feriandum est, unde dicitur: *Omne opus servile non facietis in eo* (Lev. xxiii), id est peccatum. Sic in æterna requie a malis tantum feriabitur, non a bonis.

VERS. 5. — *Cujus vestrum*. Competenti exemplo solvit quæstionem, ut ostendat eos sabbatum violare

in opere cupiditatis, qui cum violare arguunt in opere charitatis. *Bos in puteum.* Congrue animali quod decidit in puteum hydropicum comparat, quia noxio humore peribat. Et bene bovem et asinum nominat, ut vel sapientes vel hebetes, vel utrumque populum signat, scilicet Judæum pressum jugo legis, et gentilem nulla ratione domitum, sed stolidum et brutum, quos omnes a puteo concupiscentiæ demersos extrahit: *Omnes enim peccaverunt, et egent gratia Dei (Rom. xxxv).*

VERS. 7. — *Dicebat autem.* Postquam convicerat illos de avaritia et violatione sabbati, incipit docere de Evangelica gratia illos qui aderant idonei, invitans illos ad humilitatem contra tumorem quem habebant in lege Pharisei, vel intendens in doctrina sua quomodo debeant accubitus in Ecclesia eligere.

VERS. 8. — *Cum invitatus fueris.* Cum per gratiam fidei vocatus a prædicatore, membris Ecclesiæ te junxeris, non te de meritis gloriando, quasi cæteris sublimior extollas. *Ne forte honoratior.* Honoratiori post invitato locum dat, qui de suæ conversationis confidentia securior factus, cito illorum qui se in Christo secuti sunt agilitate præitur. Et cum rubore novissimum locum tenet, etc., cum de aliis meliora cognoscens, quidquid de sua operatione altum senserat, humiliat, dicens cum Propheta: *Exaltatus autem humiliatus sum et confusus (Psal. lxxxvii).*

VERS. 9. — *Et tunc incipias,* etc. Et tunc, erubescens quod de te aliquando majora præsumpsisti, incipies ad poenitentiam humiliari, et te minoris cognoscere meriti, ne nunc incipias querere quod tibi servatur in fine, quia hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissima benedictione deficiet.

VERS. 10. — *Tunc erit tibi gloria,* etc. Quotidie Dominus, dum convivas suos visitat et dijudicat, tanta spiritus sui humilibus dona præstat, ut eos cæta fidelium cum admiratione glorificet; stupensque in auctoris sui laudem prosiliat, dicens: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus (Psal. cxxxviii).*

VERS. 12. — *Dicebat autem.* Secundum ordinem litteræ. Postquam monuit invitatos qualiter debeant accumbere, monet et invitatores quos debeat invitare, ne temporalis expansio honorum quam facit cedat in vacuum, vel forsitan augmentet peccatum: sed ita expendat temporalia, ut per hæc pateat via ad æterna. *Et ei qui se invitaverat.* Principi Phariseorum loquitur, qui forsitan superbire poterat, quia tot ad convivium quasi ex misericordia vocaverat; vel sicut ex verbis Domini potest concipi, ideo potius invitaverat, ut ab illis iterum invitaretur, et sic nulla specialis retributio sequeretur. *Noli vocare amicos.* Fratres, amicos, et divites alterutrum convivia celebrare, non quasi scelus interdicat, sed ostendit non valere ad præmia vitæ. Sunt autem et quædam talium divitum convivia, quæ non solum in præsentem retributiones, sed etiam damnationem percipiunt futuro; unde Apostolus: *Non in comessatio-*

nibus et ebrietatibus (Rom. viii), id est in luxuriosis conviviis, quæ aut collatione omnium celebrantur, aut vicibus contubernalibus solent exhiberi, ubi neminem pudeat aliquid inhonestum facere vel dicere. *Ne forte.* Quasi dicat: Si intendis invitare, ut inviteris, ibi potes falli; sed si distribueris pauperibus, de mercede non falleris.

VERS. 13. — *Voca pauperes.* Qui pauperes vocat in futuro præmium percipiet. Qui amicos et fratres et divites vocat, recepit mercedem suam. Sed si hoc propter Deum facit, in exemplum filiorum Job, sicut cætera fraternæ dilectionis officia, ipse qui jussit remunerat. Qui luxuriosos propter lasciviam vocat, pœna non carebit.

VERS. 14. — *In resurrectione.* Cum omnes resurrecturi sint, tamen singulariter et quasi propria dicitur resurrectio justorum, qui in ea sunt immutandi.

VERS. 15. — *Hæc cum audisset,* etc. Illectus dulcedine auditæ resurrectionis in laudem ejus prorumpit, et in ea vere beatos fore asserit, etsi non bene intelligat quibus meritis ad illam beatitudinem possit attingi. *Beatus,* etc. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum (Joan. vi).* Si quis incarnationis sacramento perfecte incorporatus, divinæ majestatis visione frui meruerit, hic æterna beatitudine gaudebit. Sed quia multi fide tenus quasi orando percipiunt, dulcedinem vero ejus veraciter attingere fastidiunt, torpor eorum redarguitur.

VERS. 16. — *Homo quidam,* etc. Verbum incarnatum satietatem internæ dulcedinis multis præparavit, sed pauci veniunt, quia multi qui per fidem ei subjiciuntur male vivendo ei continuo contradicunt. *Cœnam magnam.* Hoc convivium, non prandium sed cœna dicitur, quia post prandium de quo Matthæus agit, cœna restat, post cœnam nullum convivium restat: de prandio multi, et de cœna nullus ejicitur.

VERS. 17. — *Et misit servum.* Hora cœnæ finis sæculi; unde Apostolus: *Nos scimus in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. x).* In hoc fine mittitur servus, id est ordo prædicatorum ad invitatos per legem et prophetas, ut repulso fastidio ad gustandam cœnam se præpararent, quia omnia jam sunt parata. Christo enim immolato, introitus regni patet.

VERS. 18. — *Et cæperunt,* etc. Ideo excusant, quia nemini intercluditur regnum, nisi quem suæ vocis professio excluderit. Excusat autem se omnis qui plus terrena quam cœlestia diligit, etiamsi ad cœlestia se tendere dicat. *Villam emi.* Villa, id est terrena substantia. Exit ergo videre villam, qui sola exteriora cogitat propter substantiam, et hoc est quod ab amatoribus mundi prius quæritur, scilicet substantia corporis.

(AUC.) In empta villa, dominatio notatur et superbia. Habere enim villam, etc., usque ad amorem rerum terrenarum viscus est spiritualium pennarum.

Rogo te. Dum dicit: Rogo te, habe me excusatum, A humilitas sonat in voce dum venire contemnit, superbia in actione.

VERS. 19. — *Juga boum.* Quinque juga boum, quinque corporis sensus, qui recte juga dicuntur, qui in utroque sexu geminantur; qui quoniam non interna, sed sola exteriora cognoscunt et tangunt, recte per eos curiositas designatur, quæ dum exterius investigat vitam proximi, sua intima nescit. Et curiosi animus quanto est peritus alieni, tanto ignarus sui. Nec discrepant verba excusantis a significatione sui vitii, dum dicit: *Eo probare illa.* Quia probatio ad curiositatem solet pertinere.

VERS. 20. — *Uxorem duxi.* Quia multi non propter fecunditatem, sed propter desideria carnis uxores ducunt, ideo per rem istam carnis voluptas designatur, propter quam ad cœnam Dei fastidiosus venire recusat.

VERS. 22. — *Factum est,* etc. Multos tales ex Judæis ad cœnam tuam collegimus, sed isti locum convivii tui non implent, superest locus ubi gentium numerositas suscipiatur.

VERS. 23. — *Ezi in vias et sepes,* etc. Nota quod in hac tertia invitatione non dicitur: *Invita,* sed *Compelle intrare.* Qui enim hujus mundi adversitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, atque a præsentis vitæ desideriis corriguntur, illi non nisi compulsivi intrant. Quidam autem vocantur et contempnunt, qui domum intellectus accipiunt, sed opere non implent. Quidam vocantur et veniunt, qui acceptam intelligentiam opere adimplent.

VERS. 25. — *Ibant autem turbæ,* etc. Turbæ quæ sequuntur Jesum iterfacientem in Jerusalem, signant eos qui ad cœnam invitati vel compulsivi veniunt, et tota intentione Jesum imitantur, præcedentem ad æternæ pacis visionem. Hos ergo instruit qui sincero amore patriam illam debeant appetere, et pro ea carnalis pietatis affectibus renuntiare.

VERS. 26. — *Si quis venit.* Simul et odisse et diligere possumus: ut et cognitione conjunctos, et divino præcepto diligamus, et quos adversarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus. *Adhuc.* Tunc bene animam odimus, eum ejus carnalibus desideriis non acquiescimus, sed reluctamur et frangimus.

VERS. 27. — *Et qui non bajulat.* Crux duobus modis bajulatur: cum vel per abstinentiam caro afficitur, vel per compassionem proximi affigitur animus. *Et venit post me.* Aliquis enim carnem lacerat pro inani gloria, vel proximo carnaliter compatitur ut culpæ faveat, hic crucem ferre videtur, sed Deum non sequitur.

VERS. 28. — *Quis enim ex vobis.* Postquam Dominus sequentibus se in Jerusalem dedit sublimia præcepta de contemptu mundi, et de abjectione corporis, supponit præceptum de perseverantia, ad quam necessaria est cum humilitate patientia. Et hoc per simile ædificantis. *Turrim ædificare.* Quia sublimia præcepta dedit, ædificandæ sublimitatis

A comparisonem subjungit. *Computat sumptus.* Ille computat sumptus, qui discernit esse erogandam temporalem pecuniam, et cor avertendum a cupiditatibus mundi, et animam præparandam contra adversa mundi.

VERS. 29. — *Omnes qui vident.* Sicut ait Apostolus: *Facti sumus spectaculum mundo, angelis et hominibus* (II Cor. iv). Et in omni quod agimus, considerare occultos adversarios debemus, qui nostris operibus insidiantur, et nisi contra eos vigilemus, patimur irrisores quos habemus ad malum suasores.

VERS. 31. — *Aut quis,* etc. Post similitudinem de turre ædificanda, supponit similitudinem majoris rei, de rege vagnaturo. In quo ostenditur per implementationem præcedentium mandatorum nullum ad gloriam posse pertingere, nisi severi judicis sententia temperetur per inisericordiam. In conspectu enim Dei omnis homo imperfectus. *Si possit.* Quasi cum decem millibus occurrit Deo, qui offert opera decem mandatorum quæ exterius gessit. Sed Deus quasi cum duplicato numero contravenit, cum vix illum præparatum in solo opere, discutit simul de opere et cogitatione. Et ideo, dum adhuc longe est per dilationem judicii, nos fragilitatis nostræ insufficientiam attendentes, ad impetrandam severi judicis pacem debemus præmittere legationem lacrymarum, bonorum operum, piorum affectum.

VERS. 33. — *Sic ergo,* etc. Infert a præmissis similitudinibus. Quandoquidem non bene potest ædificare qui non computat sumptus, nec secure potest occurrere qui non præmittit legationem, ergo nec meus potest esse discipulus qui non renuntiat omnibus.

VERS. 34. — *Bonum.* Vere qui vult meus esse discipulus oportet ut renuntiet omnibus, quia ita erit bonum sal, id est dignus constitui in numero apostolorum, ad condienda corda auditorum spiritualia sapientia.

VERS. 35. — *Neque in sterquilinum.* Sal sterilem facit terram. Unde ira victorum destructas urbes sale seminabat, ne in eis germen oriretur. Ita apostoli, destructo peccati regno, germen vitiorum compe-
D scunt. Sal cibos condit, carnes siccant. Prædicatione a vermibus et putredine vitiorum illasam servat suq Creatori humanam naturam.

CAPUT XV.

VERS. 4. — *Qui ex vobis,* etc. Didiceras in superioribus abnegare negligentiam, vitare arrogantiam, devotionem sumere, sæcularibus occupationibus non teneri, caduca non præferre perpetuis. Sed quia fragilitas humana firmum nequæ in tanto sæculi lubrico tenere vestigium, etiam adversus errorem remedium ibi medicus demonstrat, scilicet, judex spem veniæ non negat. *Centum oves.* Quia centenarius numerus perfectus est. Deus centum oves, id est perfectum numerum habuit, cum angelorum et hominum substantiam creavit; sed una periit, quando homo pascua vitæ peccando dereliquit: ergo quis

rationalis creaturæ numerus pereunte homine erat diminutus, quærit in terra hominem ut summa integretur.

Nonne dimittit. Quasi dicat : Murmuratis, quia peccatores recipio, sed ego non veni nisi ut aberrantes colligam, sicut unusquisque vestrum aberrantem ovem reducere laborat.

VERS. 5. — *Imponit in humerum.* Ovem in humeris posuit, qui, humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portavit : unde humeri Christi crucis brachia sunt, illic peccata nostra deposuit, in illa nobilis patibuli cervice requievit.

VERS. 6. — *Et veniens.* Reparato homine ad cælum redit pastor, ibi angelorum chorus invenit. Qui amici, quia in stabilitate sua voluntatem ejus continue custodiunt; qui et vicini, quia claritate visionis ejus fruuntur. Et nota, quod non dicit : Congratulamini ovi inventæ, sed *mihi*, quia gaudium ejus est vita nostra.

VERS. 7. — *Dico vobis.* In nonaginta novem, justorum numerus intelligitur; in una ove, peccatorum. *Gaudium.* Angeli, quia rationales, gaudent de reconciliato sibi homine, quod incendit nos ad probitatem : agamus quod illis gratum sit, quorum et affectare patrocinium, et offensam timere debemus. *Quam super.* Si in nonaginta novem justis qui non erraverunt nec indigent pœnitentia, angeli intelliguntur, majus videtur impios justificare quam justos creare et conservare, quia etsi utrumque æqualis potentiæ, hic majoris misericordiæ et majoris gaudii.

VERS. 8. — *Aut quæ mulier.* Mulier, id est Dei sapientia, decem drachmas habuit, cum homines et angelos ad imaginem suam creavit. Sed unam perdidit, cum homo a similitudine Creatoris recessit. Sed Dei sapientia lucernam ad quærendum accendit, cum in carne apparuit, quia lucerna est lux in testa, id est verbum in carne. Quod ubi inter homines claruit, domum evertit, quia conscientias hominum de reatu suo perturbavit, et sic drachma reperitur, dum in homine similitudo Conditoris reparatur. *Habens drachmas decem.* Angelorum et hominum naturam, quam ad æternitatem Dominus consistere voluit, ad suam similitudinem creavit. Decem ergo drachmas mulier habuit, cum novem ordinibus angelorum additus est homo, ut completeretur decimus electorum numerus. Qui nec post culpam a Creatore periit, quia eum sapientia Dei per carnem miraculis coruscans, ex lumine testæ reparavit. *Convocat.* Amicæ et vicinæ supernæ potestates, quæ tanto Deo juxta sunt, quanto eum vicinius contemplantur. Quas vocat, dum per exhibitionem gratiæ hominibus impensæ ad amorem sui vehementius accendit.

VERS. 11. — *Homo quidam.* Duabus præmissis parabolis, quantum ipse cum angelis gaudet de pœnitentium salute insinuat. In hac tertia non solum gaudium ostendit, sed etiam murmur invidentium reprehendit.

VERS. 12. — *Et dixit, etc.* Sicut Deus non habet alium a quo formetur, a quo negatur, sic iste vult

A sua potestate uti, ut nullo formante, nullo regente vivat. *Pater, da.* Dimidium patrimonium petentibus datur, nec est culpa patris qui dat adolescentiori. Nulla in regno Dei infirma ætas, nec fides gravatur annis, nisi ipse certe se judicaverit inidoneum qui poscit. Si iste non recessisset a patre, impedimentum nescisset ætatis, sed perægre profectus merito patrimonium vastat. *Et divisit.* Fidelibus suæ gratiæ protectionem, quam desiderabant, impertiendo : infidelibus vero naturahbus solum ingenii quo contenti erant, beneficium concedendo.

VERS. 13. — *Non post multos.* Non multo post institutionem humani generis, placuit animæ liberum arbitrium ferre secum, quasi quamdam potentiam naturæ suæ, et deserere eum a quo condita est, confidens viribus suis. Et has vires tanto citius consumat quanto datorem deserit. Hæc est prodiga vita, quæ amat fundere et spatiari in pompis exterioribus, relinquens omnem qui sibi est interior.

VERS. 14. — *Et ipse caput.* Quia nihil satis est prodigæ voluptati, quia voluptas semper habet famem sui; merito ergo eget, qui thesauros sapientiæ, divitiarumque cœlestium altitudinem reliquit.

VERS. 15. — *Uni civium.* Unus civium ille est qui concupiscentiis terrenis merito pravitate suæ præpositus princeps mundi vocatur. Qui in villam mittit, quia cupiditati mundialis substantiæ subjugat. Porcos pascit, cum ea quibus immundi spiritus gaudent, operatur. *Ut pasceret porcos.* Porcus immondum animal, quod sordibus delectatur; sic diabolus, qui in idolis cruore pecudum pascitur, et morte ipsius hominis. Misit ergo in villam, id est suam fecit famulum, ut pasceret porcos, immolans ei animam suam.

VERS. 16. — *Et cupiebat.* Cibis dæmonum est ebrietas, fornicatio et hujusmodi, quæ blanda sunt et ad sui usum provocant. Neque aia cura est luxuriosis nisi ut ventrem suum impleant, *quorum deus venter est (Philip. III).* Sed eis non potest saturari, quia voluptas semper habet famem sui. *Nemo illi dabit.* Quia diabolus cum aliquem suum facit, ultra ad vitiorum abundantiam non procurat, sciens esse jam mortuum.

VERS. 17. — *Quantum mercenarii.* Qui futuræ mercedis intuitu digna operari satagunt, quotidianis supernæ gratiæ resciuntur alimentis. Sed fame perit, qui extra domum patris, id est sine fide vivens, vitam beatam in inani philosophia inquit.

VERS. 18. — *Pater, peccavi.* Etsi Deus omnia novit, vocem tamen exspectat confessionis. Sine periculo prodas quod scis jam esse cognitum : habes causam ut pro te interveniat Christus, nec pro te gratis mortuus sit; habet et causam ignoscendi Pater, quia quod vult Filius vult et Pater.

VERS. 19. — *Fac me, etc.* Ad Filii affectum, qui omnia quæ Patris sunt sua esse non ambigit, aspirare non præsumit, sed mercenarii statum jam pro mercede serviturus desiderat, sed nec hunc etiam nisi paterna dignatione se promereri posse testatur,

(AMBR.) Distat inter servum, mercenarium et si-
Hum. Servus, etc., usque ad quod post osculum
patris generosissime dedignatur.

VERS. 20. — *Cum autem adhuc longe esset, etc.*
Antequam intelligeret Deum, sed tamen cum jam
pie eum quæreret, tamen nondum dignus operibus
rediret, per Verbum incarnatum anticipat filii re-
ditum. Ante ad terras venit quam ille ad domum
confessionis, ipsum verbum non deserens, sed in
verbo usque ad peregrinationem nostram condescen-
dens. Brachium, id est filium in amplexum rever-
tentis humiliavit. Pater super filii collum cecidit,
dum leve jugum suæ dilectionis sibi imposuit, et
osculatus est eum, ut ostenderetur quod alibi dicitur:
Osculetur me osculo oris sui (Cant. 1). Rediens,
osculum charitatis a patre accipit, dum per gratiam
certificatur de indulgentia.

VERS. 22. — *Cito proferte, etc.* Stola prima, vestis
innocentiæ, in qua primus homo conditus, sed post
culpam se nudum novit, et pellicium, id est mor-
tale sumpsit indumentum. *Annulum*. Id est signa-
culum fidei, quo signantur promissa in cordibus cre-
dentium. *In manu*. Id est operatione: ut per opera
fides clarescat, et per fidem opera firmantur. *Et
calceamenta*. Id est exempla priorum munitæ in of-
ficio prædicandi, ut et opus ornatur bene vivendo,
et cursus ad æterna præparando.

VERS. 23. — *Adducite vitulum*. Prædicate Chri-
stum et mortem ejus insinuate, ut et corde credat,
occisum imitando, et ore percipiat passionis sacra-
mentum ad emendationem.

VERS. 24. — *Et caperunt epulari*. Non solum fi-
lius pro quo vitulus occisus est, reficitur, sed et
pater et servi ejus, quia refectio Dei et sanctorum
est salus peccatorum. Et nota, quod post datam stolam,
annulum, calceamentum, vitulus immolatur, quia
nisi quis spem primæ immortalitatis induerit,
nisi annulo fidei opera præmunierit, nisi ipsam fidem
confitendo prædicaverit, cælestibus non potest inter-
tesse sacramentis.

VERS. 25. — *Erat autem filius, etc.* Filius, id
est populus Israel, qui nec ad colenda idola elonga-
verat. Neque in domo erat, quia interiora legis non
penetrabat: litterali sensu, contentus, terrena ope-
rans, terrena exspectans. Hic est qui agrum emit,
et quinque juga boum, legis onere pressus, terrenis
sensibus fruitur, et uxorem duxit in affectu carnis.
Et cum veniret. Appropinquat filius dærum cum
aliquis in populo illo spiritualiter legem intelligens,
labores servilis operis improbat, et Ecclesiæ liberta-
tem considerat. Audit symphoniam et chorum, id
est spiritu plenos vocibus consonis Evangelium
prædicare. Vocat unum de servis, cum sumit ad
legendum aliquem de prophetis. Et eum interrogat,
dum in eo scrutatur quæ sint hæc festa Ecclesiæ in
quibus se esse non videt.

VERS. 26. — *Interrogavit*. Et nunc quærit Israel
cur Deus lætetur in assumptione gentium, et propter

A invidiam nescit patris voluntatem, et foris stat,
quamvis per præcones rogetur.

VERS. 28. — *Indignatus*. Indignabantur Judæi et
conquerabantur, quia Jesus cum gentibus epulare-
tur. Et adhuc de gentium salute indignantur nec
volunt introire. Sed cum plenitudo gentium intro-
lerit, egredietur pater ad rogandum Israel, quando
manifesta erit vocatio Judæorum.

VERS. 29. — *Ecce tot annis*. (Hier.) Justitiam
legis secutus, justitiæ Dei non est subjectus. Quæ
enim major est justitia Dei quam ignoscere pœni-
tentibus?

Mandatum tuum, etc. Quasi non sit præterire,
saluti alterius invidere, vel de justitia se jactare.

VERS. 30. — *Occidisti illi vitulum*. Confitentur ve-
nisse Christum, sed invidia non vult salvari. Sic de
Judæo et gentili. Generaliter autem de justo et pec-
catore potest accipi. *Devoravit substantiam, etc.* Me-
retrices sunt superstitiones gentilium, cum quibus
substantiam dissipat, qui, relicto connubio verbi
Dei, cum dæmone feda cupiditate fornicatur. *Fili,
tu semper, etc.* Non quasi mentientem redarguit, sed
secum perseverantiam ejus approbans, et ad per-
fruitionem potioris exultationis invitans. *Omnia
mea, etc.* In æterna beatitudine, et omnium singula,
et singulorum omnia.

CAPUT XVI.

VERS. 1. — *Ad discipulos*. Quia Pharisei superbi
et avari sicut petentibus veniam, ita egenibus pe-
cuniam negabant; ideo Salvator aunc ad illos, nunc
illis audientibus, ad discipulos de pietate verba facit.
Homo quidam. Villicus proprie, villæ custos, sed
ponitur hic pro œconomio, id est dispensatore, qui
universam substantiam domus dispensat. In hoc
quippe dispensatore non omnia ad imitandum de-
bemus sumere, scilicet ut fraudulenter erga Deum
agamus. Sed econtrario istæ similitudines dantur,
ut intelligamus si laudari potuit a Domino qui frau-
dem faciebat, quanto magis placet Deo qui secun-
dum ejus præceptum opera illa facit.

VERS. 6. — *Centum cadus*. Cadus Græce, amphora
dicitur Latine, continens tres urnas. Chorus modis
triginta impletur. Simpliciter sic potest accipi; quis-
quis indigentiam pauperis, vel ex dimidia, vel ex
quinta parte alienat misericordiæ suæ mercède don-
natus est.

VERS. 8. — *Et laudavit Dominus*. Si dispensator
iniqui mammonæ Domini voce laudatur quod de re
iniqua sibi justitiam præparavit, et passus dispen-
dium, tamen laudat prudentiam ejus, non quod ad-
versum Dominum fraudulenter egerit, sed quod pro
se prudenter fecerit: quanto magis Christus qui
nullum damnum sustinere potest, et pronus est ad
clementiam, laudabit discipulos, si in sibi creditos
misericordes fuerint. *Filii hujus sæculi*. Cujus quis-
que opera agit, ejus et filius dicitur; unde: *Filii
hujus sæculi*, id est tenebrarum; et filii lucis, æternæ
vitæ.

VERS. . . — *Facite vobis*. Mammona lingua Syro-
rum divitiarum iniquitatis, quia de iniquitate collectae
sunt. Si ergo iniquitas bene dispensata vertitur in
justitiam, quanto magis epulae divini sermonis, in
quo nulla est iniquitas, bonum dispensatorem levant
in caelum.

VERS. 10. — *Qui fidelis*. In pecunia cum patere
participanda. *Et in majori*. Adhaerens Creatori, et
cum eo spiritus unus effectus. Sed qui temporalia
quae possidet non bene dispensat, aeternorum sibi
gloriarum de qua tumet evacuat.

VERS. 11. — *Si ergo*, etc. Qui non dat fratribus
ad utendum quod a Deo pro omnibus est creatum,
iniquus erit in spirituali pecunia dividenda, ut non
pro necessitate, sed pro personis doctrinam Domini
dividat.

VERS. 12. — *Et si in alieno*. Si carnales divitias quae
labuntur non bene dispensatis, veras et aeternas
divitias quis dabit vobis?

VERS. 13. — *Nemo servus*. Corripiens avaritiam
dicit amatores pecuniae Deum amore non posse; qui
ergo Deum amat pecuniam contemnit: non valet
enim simul transitoria et aeterna diligere.

Aut uni adhaerebit. (AUG.) Non quidem diligit.
Nemo enim diligit, etc., usque ad et de bonitate ejus
et impunitate sibi blanditur.

Non potestis, etc. Non ait habere divitias, sed ser-
vire. Servit qui custodit ut servus; sed qui servitutis
excussit jugum, distribuit ut Dominus. Qui servit
mammonae, illi utique servit qui merito suae perversi-
tatis rebus istis praepositus princeps mundi a Do-
mino dicitur.

VERS. 14. — *Audiebant autem*. Monebat Dominus
scribas et Phariseos non superbe sapere, non de
sua justitia praesumere, sed peccatores poenitentes
succipere: et sua quae forte inciderent peccata,
eleemosynis redimere. Sed illi praepotorem miseri-
cordiae, humilitatis, et parcimoniae, derident, quasi
minus utilia et nunquam facienda noxius imperaret,
vel certe utilia, sed a se jam perfecta superfluis
ingereret.

VERS. 15. — *Et ait*, etc. Dum peccatores quasi
infirmos et desperatores contemnit, et vos perfectos
in omnibus cunctaeque fragilitatis expertes, eleemo-
synarum remedio non egere creditis. Sed haec tu-
moris altitudo quam juste damnanda sit, videt ille
qui illuminat abscondita tenebrarum, et manifestat
consilia cordium.

VERS. 16. — *Lex et prophetae*. Disputantem contra
philargyriam deridebant, quasi contrarium legi et
prophetis: cum in lege multi divites Deo placuerunt,
et cum lex suis observatoribus bona terrae promit-
tat, quibus occurrit docens distantiam esse inter
legem et Evangelium: quia in lege carnalibus pro-
pter terram praecipuntur minora, et in Evangelio
spiritualibus propter caelum praecipuntur majora.

Et omnis. Magna vis est cum de terra genitu
caelum quaerit possidere per virtutem, quod non po-
tuit tenere per naturam, cum linguas etiam deriden-

tiuum contemnit, sicut Dominus irritus est a Phari-
saeis. Omnis qui vim facit, vehementi studio properat,
non torpenti lentescit affectu. Est ergo fidei religiosa
violentia, segnitias criminosa. Faciamus ergo vim
naturae, ut non ad terrena demergat, sed ad superna
se erigat.

VERS. 17. — *Facilius est*. Quamvis dicam, *Lex et
prophetae usque ad Joannem*, tamen non praedico
legis destructionem: quia facilius est maxima mundi
elementa quam minima legis praecipua transire, quia
etiam illa quae levia vel superstitiosa videntur, non
vacant a sacramentis spiritualibus quando omnia et
in Evangelio recapitulatur.

VERS. 18. — *Omnis* etc. (AMBR.) Non omne conju-
gium est a Deo. Non enim gentilibus Christianae
B copulantur, cum lex prohibeat. Ubi est impar conju-
gium, lex Dei non est.

VERS. 19. — *Homo quidam*. Contra derisores ava-
ros quod proposuit exemplo astruit, scilicet quoddam
dives apud inferos torquetur, qui Lazarum non
fecit sibi amicum, a quo posset recipi in aeterna ta-
bernacula, et magis videtur narratio quam parabola.

Qui induebatur purpura, etc. (GREG.) Purpura col-
or regii habitus est, conchis marinis, etc., usque ad
quia viscera pietatis ignoravit, quia praecipua pretio
redimere noluit.

VERS. 20. — *Et erat quidam*. Si qua repreheusi-
bilia in pauperibus videmus, despiciere non debemus,
quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, me-
dicina paupertatis curat. *Ulceribus plenus*. Hujus
C ulcera dives fastidiosus exhorret, ne inter pretiosas
epulas, unguentatosque convivas, fetorem ulcerum
lambentibus canibus sustineat.

VERS. 21. — *Cupiens*. In una re duo judicia Dei
explentur: ex visione pauperis diviti non miseranti
cumulus damnationis inferitur; et rursus ex visione
divitis, tentatus quotidie pauper probatur, quem ad
majorem ipsius probationem paupertas simul et
aegritudo, et visa divitis copia, et nulla sibi adhibita
consolatio, afficiunt. *Canes*. Potest in lingua canum
lingua significari adulantium qui vulnera lingunt,
dum mala quae in nobis reprehendimus improbo fa-
vore laudant.

VERS. 22. — *In sinum Abrahae*. Sinus Abrahae est
D requies beatorum pauperum, quorum est regnum
caelorum, in quo post hanc vitam recipiuntur. Sep-
ultura inferni poenarum profunditas est, quae su-
perbos et immisericordes post hanc vitam vorat. *E-
sepultus est*. In lege non tenacia, sed rapina damna-
tur; in Evangelio dives quod sua non dedit torquetur.

VERS. 23. — *Elevans autem*. A longe vident infi-
deles, dum in imo positi ante diem judicii fideles
super se in requie attendunt, quorum gaudia post
contemplari non possunt. Longe est quod conspi-
ciunt, quia illuc per meritum non attingunt.

Vidit Abraham. (GREG.) Credendum est, quod
ante retributionem extremi judicii injusti in re-
quie, etc., usque ad et de illorum poena torquentur
quos inutiliter amaverunt.

VERS. 24. — *Ut iningat.* Qui micas cadentes de A monsa Lazaro non dedit, de extremo ejus digito aquam distillari in ore suo cupit, et qui minima in vita non dedit, in inferno minima quaerit.

VERS. 25. — *Quia receperisti.* (Aug.) Nota quod dives iste aliquid boni habuit, ex quo bonum transitorium in hac vita recepit, et Lazarus aliquid mali habuit, sed ignis inopia purgavit.

VERS. 26. — *Et in his omnibus.* Sicut reprobi a poenis ad gloriam sanctorum transire volunt, ita justi per misericordiam mente ire volunt ad positos in tormentis, ut eos liberent; sed non possunt, quia justorum animæ etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, jam tamen auctoris sui justitiæ conjunctæ, tanta rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moveantur.

VERS. 27. — *Rogo ergo.* Postquam ardenti de se spes tollitur, animus ad propinquos recurrit, quia reprobis mentem poena sua quandoque inutiliter erudit ad charitatem, ut jam tunc etiam suos spiritualiter diligant, qui hic dum peccata diligerent, nec se amabant. Servatur ergo diviti ad poenam, et cognitio pauperis quem despexit, et memoria fratrum quos reliquit, ut de visa despecti gloria, et de poena inutiliter amatorum amplius torqueatur. *Ut mittas.* Serius dives iste magister incipit esse, cum jam nec discendi tempus habeat, nec docendi.

VERS. 31. — *Si Moysen.* Qui verba legis despiciunt, Redemptoris præcepta quæ ex mortuis surrexit, quanto subtiliora sunt, tanto hæc difficilius implebunt, et cujus dicta implere renuunt, ei proculdubio credere recusant.

CAPUT XVII.

VERS. 1. — *Et ait ad discipulos.* Sciendum cum Dominus de misericordia loqueretur, Pharisæi avari in irrisione perseverabant, in quo infirmis auditoribus scandalum, ne attenderent, faciebant. Hos ergo increpat loquens apostolis, scilicet quod illi suo vitio faciebant, ut evenirent scandala per se quæ non poterant non evenire in mundo ærumnis et erroribus plenissimo.

VERS. 2. — *Si lapis molaris, etc.* Secundum ritum provinciæ ubi erat ista criminum poena, ut alligato saxo in profundum demergerentur. Et vere utilius innoxium poenâ gravissima vitam finire, quam ledendo fratrem mortem moreri perpetuam. *De pusillis.* Non ætate, sed fide et animo, qui occasiones quaerunt quomodo scandalizentur, ideo consulere oportet vos his ne occasione vestri recedant a fide et a salute.

VERS. 3. — *Attendite vobis.* Quo ordine scandala declinare et vae perpetuum evitare possimus, insinuat. Sed si nos attendimus ne quem lædamus, si poenitentem zelo justitiæ corripimus, si ex corde poenitenti dimittimus, nec jubemur passim peccanti, sed poenitentiam agenti dimittere. Primum ergo est peccantem increpare, ut postea poenitenti possimus dimittere. Ita enim peccat qui peccantem videns

tacet, sicut qui poenitenti non indulget. *Et si poenitentiam.* Aliter fratri poenitenti, aliter inimico persecuenti veniam dare præcipimur. Fratri concessa remissione socia charitate communicamus, persecutori malum nobis volenti, vel si potest facienti, bona volumus et facimus quod possumus.

VERS. 4. — *Septies.* Solet universitas septenario designari. Præcipitur ergo ut omnia peccata dimittantur, vel semper poenitenti dimittantur.

VERS. 5. — *Adauge.* Cum supra dixisset (*Luc. xvi*): *Qui fidelis est in minimo, etc.* Apostoli qui in alieno et in minimo, id est in terrenorum contemptu fuerant fideles, in suo et majori fidem postulabant augeri, ut qui ex fide jam habent exordia virtutis, in eadem proficiant, donec ad perfectionem veniant.

B **VERS. 6.** — *Arbori moro.* Per morum colore sanguineo cujus fructus et virgulta rubent, Evangelium crucis exprimitur, quæ per fidem apostolorum de gente Judæorum (in qua velut in stirpe generis tenebatur verbum prædicationis) est eradicata et in maro gentium transplantata, cui etiam convenit subjecta parabola de ministris verbi. Folia mori serpenti subjecta necem inferunt, et verbum crucis ut cuncta salularia confert, cuncta noxia tollit. Fructus mori in flore albet, formatus irrutilat, maturitate nigrescit: sic diabolus, flore angelicæ naturæ et potestate rutilantis prævaricando terror inhorruit odore, qui per fidem excluditur.

VERS. 7. — *Quis autem, etc.* Servus arans aut pasceus doctor est Ecclesiæ, de quo dicitur: *Nemo mittens manum ad aratrum et aspiciens retro, aptus est regno (Luc. ix)* Dei. Et Dominus Petro dicit: *Pasce oves meas (Joan. xxi)*. Qui servus de agro regreditur, cum intermisso opere prædicandi, quasi ad curiam conscientiæ rediens sua dicta vel facta pertractat, cui Dominus non statim jubet ab hac vita transire, et æterna quiete refoveri, sed domi parere quod cœnet, id est post laborem apertæ locutionis, humilitatem propriæ conversationis exhibere, in tali enim conscientia Deus cœnat.

VERS. 8. — *Et ministra mihi.* Ministrat conditori qui ejus naturam considerans, et ejus judicia pertimescens, de suis se virtutibus humiliat. Minister enim a minori statu dicitur.

D **VERS. 10.** — *Sic et vos.* Postquam ad perfectionem fidei exhortatus est, per quam fiunt mirabilia opera, etiam contra rerum naturam monet, ne quis de suis operibus gloriatur, sed quanto fides est foris virtutibus excellentior, tanto conscientia intus sit humilior, quia Domino jure debemus obsequium. *Servi inutiles.* Si homo ab homine servo non uniformis, sed multiplex ministerium exigit, nec gratiam habet, quanto magis vos qui sine me nihil potestis, non unius usum operis vel laboris exercere debetis, sed semper novis studiis augere priora, nec vos jactetis, quia bene servitis.

Quod debuimus facere. Qui venit ministrare non ministrari, nos debitores sibi fecit, ne nostris operibus confidentes, sed ejus examen paventes, omni-

bus impletis quæ præcepta sunt, nos imperfectos esse recognoscamus, quandiu peregrinamur a Deo.

VERS. 11. — *Et factum est.* Post parabolam qua invitatur ad humanitatem et perseverantiam in diversis officiis Dei, reprehenduntur ingrati de impensis beneficiis.

VERS. 12. — *Occurrerunt, etc.* Leprosi sunt hæretici, qui quasi varios colores habentes in eodem corpore, varias sectas, nunc falsitatis, nunc veritatis, permiscunt in eadem prædicatione. Hi autem quia vitantur et ab Ecclesia removentur longe, necesse habent ut magno clamore interpellent.

Qui steterunt, etc. Qui contra Decalogum peccaverunt, nec amando Deum (de quo male sentiunt), nec proximum, a quo dividuntur, sub denario ad Deum clamant et sanantur, dum in Ecclesiæ societate doctrinam integram veramque assequuntur, et omnia secundum Catholicam quasi regulam disserunt, et varietate mendaciorum quasi lepra carent. Sed unus gratias agit, id est qui in unitate Ecclesiæ per humilitatem remanent; qui vero per superbiam elati mundatori sunt ingrati, novem sunt, quia per unitatem a perfectione denarii deficiunt.

VERS. 13. — *Et levaverunt vocem.* Quia in verbis Salvatoris se errasse cognoscunt, salvandi præceptorem vocant, et per cognitionem præceptoris redeunt ad formam salutis.

VERS. 14. — *Ite, etc.* Quisquis hæretica pravitate, vel gentili superstitione, vel Judaica perfidia, vel fraterno schismate per Dei gratiam mundatus caruerit, necesse est ut ad Ecclesiam veniat, coloremque fidei verum aliis similem ostendat.

VERS. 15. — *Unus autem.* Unus autem regressus significat unius Ecclesiæ devotam in Christo humilitatem, qui cadens ad pedes ejus gratias agens, quia repressis præsumptionis cogitationibus, quam sit infirmus videt, nihil virtutis sibi tribuit; bona quæ agit de misericordia intelligit.

VERS. 16. — *Et cecidit in faciem.* Cadit in faciem, qui de perpetratis malis erubescit. Ibi enim cadit homo, ubi confunditur. Qui in faciem cadit, videt quo cadat; qui retro cadit, non videt. Boni ergo in faciem cadunt, quia humiliant se in his visibilibus, ut ad invisibilia erigantur; mali retro cadunt, quia cadunt in invisibilibus, ubi non vident quid eos sequatur.

VERS. 19. — *Surge.* Qui infirmitatem suam agnoscens humiliter ante Deum jacuit, divina consolatione surgere ad fortiora opera, et ire crescendo usque ad perfectiora jubetur. *Fides tua.* Fides quæ ad agendas gratias inclinavit, econtra perfidia illos damnat qui de acceptis beneficiis sunt ingrati. *Te salvum fecit.* In superiori parabola decernitur fidem per humilitatem debere augeri. In ista rebus ipsi manifeste ostenditur, non fidei tantum agnitam rationem, sed fidei executam operationem esse, quæ salvum faciat credentem.

VERS. 20. — *Interrogatus.* Ideo interrogant, quia, sicut Lucas inferius aperuit, existimabant quod,

veniente Domino Hierosolymam, confestum regnum ejus manifestaretur.

Non venit regnum Dei, etc. Quia, quando veniet, neque ab angelis, neque ab hominibus potest observari, sicut Dominicæ incarnationis tempus, et prophetarum vaticiniis præfixum, et angelorum est præconiis manifestatum, adeo ut conceptus est, natus, baptizatus, prædicans, moriens, resurgens, ad cælos ascendens, comitantibus indesinenter, vel angelorum, vel hominum, vel certe miraculorum sit declaratus indicis.

VERS. 21. — *Ecce enim regnum.* Non poterit observari, quia regnum meum non est corporale, ut putatis, sed spirituale, quod fide jam inceptit.

Regnum Dei. Vel sic potest accipi responsio Domini: *Regnum Dei intra vos est*, qui quandoque venturus Judex omnium, nunc etiam regnat in cordibus fidelium. Sed cum hæretici turbant Ecclesiam pravis dogmatibus, desiderant fideles ut Dominus, una die ad terras rediens, si fieri posset, veritatem fidei intimaret. Sed non videbunt, quia quod semel Evangelico fulgore est exhibitum, non est opus corporali visione Domini firmari.

VERS. 22. — *Veniet dies.* Noluit dicere quando veniret, sed venturum dixit, ut incuteret omnibus terrorem imminentiis judicii, nec securitatem afferret dilationis.

Desideretis. Post meam ascensionem, quando vos in hoc exilio mundi ingemiscetes desiderabitis me videre in gloria mea, quæ voluntas laudanda, non tamen in hoc mundo implenda. *Unum diem.* Bene unum dicit, quia in illa gloria, de qua propheta ait: *Melior est dies una in atris tuis super millia* (Psal. LXXXIII), nulla est tenebrarum interruptio, nulla saltem memoria miseriæ vel doloris. Hujus diei præsentiam bonum est desiderare, non tamen magnitudine desiderii nobis fingere somnia, quasi instet dies Domini, quod ab aliquibus faciendum prædicat.

VERS. 23. — *Et dicent, etc.* Fuere quidam qui computantes curricula ætatum, consummationis sæculi, certum annum, diem et horam se dicerent invenisse.

VERS. 24. — *Nam sicut, etc.* Nolite illis credere, quia secundus adventus repentinus erit, et ita manifestus, quod nullus poterit ignorare de sub cælo, quia discrimen judicii sub cælo, hoc est, in aeris medio geritur.

VERS. 25. — *Primum autem, etc.* Loquens de gloria adventus, inserit etiam de passione, ut eum morientem viderent quem regnaturum audierant, dolorem passionis, spe promissæ claritatis mitigarent.

VERS. 26. — *Et sicut factum est.* Subitum adventus sui diem pluribus astruit exemplis, et quem fulguri (cito omnia transvolanti) comparaverat, diebus Noe, vel Loth æquiparat, quando repentinus mortalibus supervenit interitus.

VERS. 27. — *Edebant, etc.* Non connubia vel alimenta damnantur, cum in his successionis, in illis naturæ posita sint subsidia, sed immoderatus licito-

rum usus arguitur. Quia enim his se totos dando, A Dei judicia contemnebant, igne vel aqua perierunt. *Usque in diem.* Allegorice : Noe arcam ædificat, cum Dominus fidees in Ecclesia congregat. Quam et consummatam ingreditur cum hanc in die iudicii præsentia sua illustrat. Sed dum arca ædificatur, iniqui luxuriantur, et dum intratur, æterna damnatione plectuntur.

VERS. 28. — *Similiter*, etc. Prætermisso maximo Sodomitarum scelere, sola ea commemorat quæ vel levia, vel nulla esse potarentur, ut intelligas quali pœna feriantur illicita, si licita et ea sine quibus vita non ducitur, immoderatus acta, igne et sulphure punientur.

Loth. Allegorice : Loth, qui interpretatur *declinans*, est populus electorum, qui dum in Sodomis, id est inter reprobos ut advena moratur, quantum valet scelera eorum declinat. Exeunte Loth, Sodoma perit, quia *in consummatione sæculi exarunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis (Matth. xii).*

VERS. 30. — *Filius hominis.* Qui interim apparet omnia videt, tunc apparet omnia iudicabit, quando cunctos iudiciorum suorum oblitos huic sæculo conspexerit manipatos, ut merito debeant cum ipso quem inhabitant orbe deleri.

VERS. 31. — *In illa die.* Hucusque de hoc quod regnum, id est Christus, non cum observatione, sed insperatus adveniat : nunc a qualibus ipse adventus expectari debeat. In tecto est, qui carnalia excedens velut in aura libera spiritualiter vivit. Vasa ejus in domo, sunt concupiscentiæ carnales, quas prius amaverat, sed superna petens in mundo reliquerat, quas imminente iudicio necesse est ne repetat.

Et qui in agro. Quod dixerat : Eum qui in agro est retro non debere redire, ne de his tantum dictum videretur, qui aperte de agro redituri sunt, id est Dominum palam negaturi ; ostendit multos qui cum faciæ in anteriora videntur tenerè, animo tamen retro respiciunt.

VERS. 32. — *Memores esto'e.* Uxor Loth significat illos qui in tribulatione retro respiciunt, et se a spe divinæ promissionis avertunt, et ideo statua salis facta est, quia admonendo homines ne similia faciant, corda eorum condit ne sint fatui.

VERS. 33. — *Quicumque.* Qui vitam carnalem (negando Christum) in mundo salvare voluerit, in futuro perdet eam ; vel qui æternam salutem animæ quærit, non dubitet eam dare ad mortem hujus temporis.

VERS. 34. — *In illa nocte.* Id est in illa tam tenebrosa tribulatione ut in errore inducantur, si fieri potest, etiam electi (*Matth. xxiv*). *Duo in lecto.* Illi scilicet qui otium eligunt, neque sæcularibus, neque ecclesiasticis negotiis occupati.

VERS. 35. — *Altera relinquetur.* Qui vel humana laude, vel qualibet corruptione statum vitæ qua imbutus est, deserit. De quo Jeremias : *Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus (Thren. i).* *Dux erunt*, etc. Dux differentiæ, sequentium orbem rerum mobilium. Quæ femineo genere designantur,

quia majorum consilio reguntur, ut feminæ a viris, quæ tamen in unum molunt in quantum de suis negotiis Ecclesiæ usibus deserviunt. Sed quidam tantum propter æterna, *qui habent tanquam non habentes*, quidam propter temporalia, *qui in incerto divitiarum sperant (1 Tim vi).*

VERS. 37. — *Qui dixit illis.* Duo quærentibus unum respondet, sanctos scilicet secum assumendos, aliud subjiciendo innuit, malos scilicet a se repulsos cum diabolo damnandos. *Ubicunque*, etc. Ubicunque fuerit Dominus corporaliter, illo congregabuntur electi, qui ejus passionem humiliter imitando tanquam de carne ejus saturantur, quorum per resurrectionem renovabitur ut aquilæ juventus.

CAPUT XVIII.

VERS. 2. — *Judex quidam.* Hæc parabola ad orandum et credendum, et non de nobis, sed de Deo præsumendum hortatur.

VERS. 3. — *Vidua autem.* Hæc vidua potest habere similitudinem Ecclesiæ, quæ desolata videtur donec veniat Dominus, qui tamen in secreto etiam nunc curam ejus gerit. *Vindica me.* Cum justi pro persecutoribus orare moneantur, tamen de malis salva justitia hanc vindictam expetunt : ut pereant omnes mali, vel conversi ad justitiam, vel amissa per supplicium potestate quam nunc contra bonos quando hoc ipsum bonis expedit vel temporaliter aliquid possunt. Quem finem cum justi venire desiderant, quamvis pro inimicis orent, tamen non absurde vindictam desiderare dicuntur.

VERS. 8. — *Verumtamen.* Dico me facturum vindictam justorum, sed illi erunt valde pauci, quia cum in die iudicii in forma Filii hominis apparuero, tanta erit raritas justorum, ut non tam ob clamorem fidelium injuste damnatorum, quam ob eorum torporem juste damnandorum totius jam mundi sit acceleranda ruina. *Putas.* In verbo increpatur dubitationis infidelitas, non opinatur Divinitas. Scit enim omnia per quem sunt omnia, sed dubitando increpat infidelium corda.

VERS. 10. — *Duo homines.* Quia parabola qua ad orandum invitavit, ita conclusit, ut diceret, veniente Judice, difficile fidem in terra reperiendam. Ne quis sibi de supervacua fidei cognitione, vel etiam confessione blandiretur, in hac parabola, diligentius ostendit a Deo non fidei verba, sed opera examinanda, inter quæ maxime regnat humilitas, quam quia non habent superbi de sua justitia præsumentes, et infirmos despicientes, quasi vacui fide, cum orant non exaudiuntur.

VERS. 11. — *Deus, gratias*, etc. Quatuor sunt species tumoris : cum vel quis bonum quod habet, a se habere æstimat : aut si datum a Deo credit, pro meritis datum putat ; aut cum jactat se habere quod non habet ; aut cum despectis cæteris appetit singulariter videri habere quæ habet. Hac Pharisæus peste laborabat, qui ideo non justificatus descendit, quia merita bonorum operum sibi singulariter tribuens, publicano se prætulit.

VERS. 12. — *Jejuno bis*. Ecce Phariseus ad exhibendam abstinentiam, ad impetrandam misericordiam, ad referendas Deo gratias oculum habet, ad humilitatis custodiam non habet. Et quid prodest si tota civitas custodiatur, et unum foramen per quos hostes intrent relinquatur?

VERS. 13. — *Et publicanus*. Sicut humilis, non audet appropinquare, ut ad eum Deus appropinquet: non aspicit ut aspiatur; premit conscientiam, sed spem sublevat; percutit pectus, poenas de se exigit ut Deus parcat; constitetur ut Deus ignoscat; ignoscit Deus quod ille agnoscit. *Deus, propitijs*. Publicanus humiliter orans ad illos pertinet de quibus dicitur: Deus non faciet vindictam electorum ad se clamantium. Phariseus merita jactans, ad illos de quibus subditur: *Filius hominis veniens, putas inveniet fidem in terra?*

VERS. 14. — *Quia omnis*, etc. Posita Pharisei et publicani controversia, ponitur judicis sententia, ut caveatur superbia.

VERS. 15. — *Afferbant autem*. Post dictam controversiam, post datam sententiam humili magistro, offeruntur infantes, ut ostendatur quod innocens et simplex ætas ad gratiam pertineat. Increpant apostoli, non quod nollent infantes manu et voce Salvatoris benedici, sed quia nondum perfecti in fide, putabant eum in similitudinem hominum lassari importunitate offerentium.

Increpabant. Hoc fortasse ideo, quia prius populum Judæorum ex quo secundum carnem erant, salvari volebant, sed et pro Chananzæ muliere supplicaverunt. Sciebant ergo mysterium, quod utriusque populi vocatio deberetur, sed fortasse adhuc nesciebant ordinem.

VERS. 16. — *Sinite pueros*. Nemo prohibeat languidos venire ad medicum. Isti in ramo nihil adhuc commiserunt, sed in radice perierunt. Qui pro se agere non possunt, causam suam majoribus commiserunt. Tangat medicus, et *benedicat pusillia cum majoribus* (*Psal. cxiii*). *Talium est enim*. Non ait istorum, sed qui habent ex studio innocentiam et simplicitatem quam isti habent per naturam, quia non ætas regnat, sed mores. Non enim est virtus non posse peccare, sed nolle. Sicut puer non perseverat in ira, læsus non meminit, non concupiscit mulierem, non cogitat vel loquitur malum, sic vos nisi talem innocentiam et animi puritatem habueritis, non intrabitis in regnum cælorum.

VERS. 17. — *Regnum Dei*. Id est doctrinam Evangelii sicut puer jubemur accipere. Puer in discendo non contradicit doctoribus. Non rationes et verba componit ad resistendum, sed fideliter suscipit, obtemperat et quiescit.

VERS. 18. — *Et interrogavit eum*. (BEDA.) Audierat hic princeps similes puerorum dignos esse, etc., usque ad his qui perfecti esse volunt, adjungit: *Omnia vende et da pauperibus* (*Marc. x*).

Magister bone. Quia bonum magistrum dixit, et non Deum vel Dei Filium confessus est. dicit quamvis sanctum hominem comparatione Dei bonum non esse. Christus autem non renuit testimonium bonita-

tis, sed magistri absque Deo excludit bonitatem.

VERS. 19. — *Dixit autem*. (AMBR.) Versuta interrogatio, et ideo arguta responsio. Tentator enim, etc., usque ad cum his verbis definiatur contra naturam esse dives misericors.

Mandata nosti. Hæc est puerilis innocentiae castitas, quæ nobis imitanda proponitur, si regnum Dei ingredi volumus.

VERS. 23. — *Dives erat*. Nullus dives, id est confidens divitiis suis, intrabit, ut Jesus secundum Matthæum exponit. Non ergo divites manentes, sed qui esse desierunt intrabunt.

VERS. 25. — *Facilius est enim*. Mystice. Facilius est Christum pati pro dilectoribus sæculi, quam dilectores sæculi ad Christum converti. Camelus dicitur Christus, quia sponte humiliatus, infirmitatis nostræ onera sustulit. Acus punctio, per quam angustias passionis significat, qua passione velut acus, naturæ nostræ quasi scissa vestimenta resarcire dignatus est, id est reparare post lapsum. Aliter: facilius est gentilem populum gibbo peccatorum deformem per angustam vitæ viam ingredi, quam Judæum de meritis gloriantem, et ad subeundum leve onus Christi se humiliare nolentem.

VERS. 26. — *Quis potest?* Intelligent in numero divitum deputandos omnes qui amant divitias, etsi non habent: aliter enim, cum sit turba major pauperum, non dicerent: *Quis potest salvus fieri?*

VERS. 29. — *Nemo*. Qui carnalia pro Domino dimiserit, spiritualia accipiet. Marcus ait: *Centies tantum nunc*, etc. (*Marc. x*), id est, in hac vita persecutionibus plena gaudium regni degustant, et omnium electorum sincera dilectione fruuntur.

VERS. 30. — *Recipiat*, etc. Qui pro Domino omnes divitias dimiserit, et carnis affectus contempserit, multo plura recipiet in præsentem, et a fratribus et sororibus propositi sui glutino spirituali colligatis, multo gratiosorem in hac vita recipiet charitatem.

VERS. 31. — *Assumpsit*. Prævidens ex passione sua discipulos perturbandos, prædicit et passionis poenam, et resurrectionis gloriam, ut cum morientem cernerent, resurrecturum non dubitarent. *Et consummabuntur*. In hoc ostendit quidquid prophetæ prædixerunt ad suæ dispensationis mysterium intendisse. In quo percutit hæreticos, qui dicunt Christum legi et prophetis contrarium prædicasse, et alium Veteris, alium Novi esse Deum Testamenti. Confutat etiam paganorum dementiam, quia ejus crucem derident cum proximæ suæ passionis, et tempus quasi futurorum præscius ostendit, et locum quasi mortem non timens adiit.

VERS. 34. — *Et ipsi*, etc. Discipuli sermonem Dominicæ passionis toties replicatum ideo intelligere non valent, quia quem maxime videre desiderant, ejus mortem audire non possunt, et quem non solum hominem innocentem, sed etiam verum Deum esse sciunt, mori posse non putant.

VERS. 35. — *Cæcus*. Cæcus significat humanum genus, quod a superna claritate exclusum damnatio-

his suæ patitur tenebras, sed a Domino appropinquante Jericho curatur. Jericho *luna* interpretatur, per quam defectus mortalitatis intelligitur. Dum ergo Verbum Dei infirmitatem nostræ carnis suscipit, homo ad cognoscenda redit. Cæcus sedet juxta viam dum incipit credere in ipsum, qui dicit: *Ego sum via* (Joan. XIV). Mendicat, dum rogat.

VERS. 39. — *Et qui præibant*, etc. Qui Jesum præeunt venientem, significant cæcum carnalium vitiatorum, quæ dissipant cogitationem hominis et perturbant vocem orationis, ne Jesus ad illuminandum venire possit cor hominis, sed jam sentiens se gravari phantasmate priorum vitiatorum, et vocem orationis suæ impediri, ne pro se exorari possit, ardentius clamat.

VERS. 40. — *Stans autem*, etc. Transiens, cæcum audit, stans illuminat, quia per humanitatem suam nostræ cæcitatibus vocibus compatitur, sed per potentiam Divinitatis lumen nobis gratiæ infundit. *Adduci ad se*. Qui prætereuntem aliquatenus sentiebat, dum in oratione patitur phantasmatum turbas, vehementius insistens orationi ducitur ad stantem, et recipit lumen, quia Deus in corde firmo figitur, et sic lux amissa reparatur.

VERS. 41. — *Quid tibi*, etc. Non ex ignorantia querit, sed ideo ut rogetur, ut mentem ad orationem excitet. Quod intelligens, cæcus subjungit: *Domine, ut videam*. Non petit cæcus aurum vel aliquid temporale, sed tantum lumen. Imitemur ergo eum, quem mente et corpore audivimus sanatum; petamus a Domino lucem æternæ visionis, et dicet nobis: *Respice, fides tua salvum te fecit*.

VERS. 43. — *Et confestim vidit*. Videt et sequitur, qui bonum quod intelligit operatur, et Jesum præsentem vel prætereuntem imitatur. Et hic talis non solum pro impetrato in Deum proficit, sed etiam alios ad laudem Dei accendit. *Et omnis plebs*. Laudat plebs Deum non solum pro impetrato munere lucis, sed et pro merito fidei impetrantis, quia non solum laudat quod potenter et misericorditer illuminat, sed quia clamorem fidei firmiter clamantis exaudit.

CAPUT XIX.

VERS. 1, 2. — *Et ingressus*, etc. Ecce camelus deposita sarcina gibbi per foramen acus transit, dum contempto censu fraudium, angustam portam quæ ducit ad vitam ascendit. Et quia devotione fidei ad videndum Salvatorem, quod natura minus habebat, ascensu arboris supplet, juste quod rogare non audebat, Dominicæ susceptionis benedictionem accipit quam desiderabat. Mystice, Zachæus, qui interpretatur *justificatus*, significat credentes ex gentibus qui per occupationem temporalium depressi erant, et minimi, sed a Domino sanctificati.

Et ipse dives. Quis de se desperet, cum venit iste ad Deum cui census ex fraude? Per hunc apparet, quia non omnis dives avarus.

VERS. 3. — *Præ turba*. Quæ turba, nisi imperitiæ confusio multitudinis, quæ verticem sapientiæ videre nequit? Zachæus ergo non in turba, sed plebem transgressus Messiam quem desiderat aspicit.

VERS. 4. — *Sycomororum*. Sycomorus arbor est,

moro foliis similis, sed altitudine præstans, et interpretatur *ficus fatua*, id est crux. Quæ credentes ut ficus pascit, ab infidelibus irridetur ut fatua. Quam pusillus ascendit, dum quilibet humilis et propriæ infirmitatis conscius, in virtute crucis gloriatur, et per hanc laudabilem fatuitatem transeuntem prope Dominum cernit, quia si nondum ita solide ut est jam, tamen raptim, et quasi in transitu luci sapientiæ cœlestis intendit.

Quia inde erat transiturus. (Isid.) Illa parte ubi sycomorus, vel ubi crediturus, etc., usque ad velut in secunda altitudine operis eminebat.

VERS. 5. — *Et cum venisset*. Per præmissos præcones verbi sui, in quibus velut Jesus et loquebatur, venit ad populum nationum, qui passionis ejus fide jam sublimis, etiam divinitatem ejus agnoscere ardet, suspiciens videt, quia per fidem a terrenis elevatum elegit eligentem se, et amat amantem se. *Descende*. Quod descendere de sycomoro, et sic in domo parare mansionem jubetur, hoc est quod Apostolus ait: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed jam non novimus. Si enim mortuus est ex infirmitate, sed jam vivit ex virtute Dei* (II Cor. v, XIII). *Manere*. Manebat aliquando Dominus in domo principis Phariseorum, id est in Judæorum Synagoga docebat.

VERS. 7. — *Murmurabant*. Manifestum est Judæos semper gentium odisse, vel non intellexisse salutem. Unde et adversus Petrum dicitur: *Quare introisti ad gentes præputium habentes* (Act. IX)?

VERS. 8. — *Stans autem*, etc. Aliis calumniantibus hominem peccatorem, ipse et Zachæus stans, id est in ea quam cœperat fidei veritate persistens, non solum se ex peccatore conversum, sed etiam inter innocentes probat conversatum, cum etiam ante conversionem innocenter vixit, et qui ante conversionem dimidium, post conversionem potest dare et totum. *Si quid*, etc. Primum est secundum legem reddere, deinde quod remanet pauperibus erogare. Hunc fructum vitæ publicanus de sycomoro per sapientem stultitiam legit quod rapta reddit, propinqua relinquit, visibilia contemnit, ejus quem nondum videt sequi vestigia concupiscit.

VERS. 9. — *Filius sit*. Non carne, sed fide, quia sicut Abraham jussu Dei patriam ob spem futuræ hæreditatis deseruit, sic et iste qui thesaurum in cœlis acquirit spe.

VERS. 10. — *Venit*, etc. Etiam murmurantibus sua mysteria non dedignatur exponere, quod propter pœnitentiam peccatorum suspiciendam maxime ipse in terram venerit, ubi et se appellat Filium hominis, ut insinuet nobis dispensationem suæ pietatis.

VERS. 11. — *Hæc illis*, etc. Suscepta et commendata pœnitentia publicani divitis, per parabolam docet sibi magis pœnitentiam peccatorum, quam justitiam placere superborum, latiusque in gentibus de ignorantia legis humilibus, quam in Judeis de justitia legis superbientibus se esse regnaturum.

Eo quod. Non solum qui justii perseverant, sed etiam qui de injustitia convertuntur ad filios promissionis pertinent.

VERS. 12. — *Nobilis abiit.* Ille est nobilis cui cæcus clamabat : *Miserere mei, fili David*, et cui tubæ clamabant : *Hosanna filio David : benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel*, qui constitutus est a Patre rex, cui datæ sunt gentes in hæreditatem. *Longinquam.* Excæcatos Judæos relinquens, transit ad illuminandas gentes, quæ longe (quia a finibus terræ) clamant ad Dominum, vel quia *longe a peccatoribus salus* (*Psal. cxviii*) : Deus, qui ubique præsens, longe ab his qui idola colunt, sed et ipsi prope facti sunt in sanguine.

VERS. 13. — *Vocatis autem decem.* Vocat decem servos, dum elegit discipulos littera Decalogi imbutos. Dat decem mnas, dum post resurrectionem surgit, et aperit sensum, ut spiritualiter intelligat legis dicta Mna decem drachmas appendit. Et omnis Scripturæ sermo, quia vitæ cœlestis perfectionem suggerit, quasi centenarii numeri pondere fulget. *Negotamini.* Verba legis mystica interpretatione discussa populis offerte, et ab eis confessionem fidei, morumque probitatem recipite.

VERS. 15. — *Et factum est.* Quotidie Christus accepto regno a Patre redit, quia peregrinantis in terra Ecclesiæ semper statum conspicit. Huic servo pecuniam negotiaturo commodat, in altero modum consummati operis examinat. Hunc prudenter laborantem ampliori gratia donat, illum luxuriosa sectantem, etiam quod dederat privat. In judicio vero multi qui ad docendum idonei videbantur, ob negligentiam suam inter indoctos reputabuntur. Quidam simplicioris observationis devotionem inter apostolicos summa præmia percipient. *Qui enim recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet* (*Matth. x*).

VERS. 16. — *Venit autem.* Primus servus, ordo doctorum in circumcisione missus, qui unam mnas negotiaturus accepit, quia unum Deum, unam fidem, unum baptisma missus est prædicare. Sed decem acquirit dum populum sub lege constitutum docendo sibi sociat.

VERS. 17. — *In modico fuisti fidelis.* Modicum est quicquid in præsentem percipimus donorum ad comparisonem futurorum. *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus* (*I Cor. xiii*). *Decem civitates.* Decem civitates sunt animæ, per legis verba ad gratiam Evangelii pervenientes, quibus tunc glorificandus præponitur, qui eis pecuniam verbi digne Deo commendaverit; unde Apostolus : *Quæ est spes nostra, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum Jesum* (*I Thes. ii*)?

VERS. 18. — *Et alter,* etc. Bonus ordo, vocaturus gentes, et Judæos missurus interfici, qui noluerunt super se Christum regnare, hanc præmisit comparisonem, ne diceretur : Nihil dederat populo Judæorum unde melior possit fieri, ut quod exigeretur ab eo qui nihil recipit? Ex una mna quinque facit, qui moralia habet propter quinque sensus.

VERS. 20. — *Et alter,* etc. Qui a præputium mis-

sus est, cui Dominus unam unam eandemque fidem, quæ circumcisioni credita est, ad prædicandum commisit. Quæ quinque mnas facit, quia gentes quinque sensibus corporis mancipatas, ad gratiam fidei evangelicæ convertit. *In sudario,* etc. In sudario pecuniam reponit, qui ad prædicandum idoneus, officium prædicandi vel suscipere renuit, vel susceptum non bene gerit, sed percepta dona sub otio temporis abscondit secum, dicens : Sufficit mihi ut de me rationem reddam, cur aliis prædicem, vel de aliis cogar reddere rationem? cum etiam apud Deum illi sunt inexcusabiles quibus lex data non est, neque audito Evangelio dormierunt, quia per creaturam poterant Creatorem cognoscere.

VERS. 21. — *Metis quod.* Metit enim Deus ubi non seminavit, id est etiam eos impietatis reos tenet quibus legis verbum vel Evangelii non ministravit. Timens ergo periculum iudicii, requiescam ab administratione verbi.

VERS. 22. — *Sciebas,* etc. Quod putaverat pro excusatione dixisse vertitur in culpam. Si me ita durum et crudelem noveras, quare ista cogitatio non incussit tibi timorem, ut scires me mea diligentius quæsiturum?

VERS. 23. — *Pecuniam.* Id est evangelicam prædicationem paratisque fidelium cordibus non intimasti. *Meam ad mensam.* Non tuam. Unde Apostolus : *Si quis loquitur, quasi sermones Dei* (*I Petr. iv*). *Cum usuris.* Qui verbi pecuniam a doctore emit credendo, necesse est ut cum usuris solvat operando. Vel, de accepto verbi fenum usuras solvit, qui ex eo quod audit, etiam alia studet intelligere.

VERS. 24. — *Auferte,* etc. Collatam gratiam amittit, qui prædicando aliis communicare neglexit. Augetur vero illi qui in ea laboravit. Sicut regium chrisma quod superbiendo Saul amisit, David obediendo promeruit. Spiritus enim Domini qui a Saul recessit, directus est a die illa et deinceps in David.

VERS. 26. — *Et abundabit.* Mystice : cum omnis Israel salvus erit, tunc plenitudo spiritualis gratiæ quam modo torpenter exercemus, doctoribus illius temporis abundanter conferetur.

VERS. 28. — *Et his dictis.* Finita parabola, vadit Hierosolyman, ut ostenderet de ejusdem maxime civitatis eventu parabolam fuisse præmissam, quæ non longe post, et ipsum occisura ob odium regni ejus hostili clade sit peritura.

VERS. 29. — *Ad Bethphage.* Bethphage, vitulus sacerdotum in monte Oliveti, et interpretatur *domus buccæ.* Bethania villa vel civitas in latere ejusdem montis, et dicitur *domus obedientiæ.* Has Dominus Hierosolyman venturus præsentia sua sublimavit, quia multos ante passionem suam docendo piæ confessionis donis et obedientiæ spiritualis implevit. Quæ bene in monte Oliveti sunt positæ, id est in ipso Domino qui nos unctione spiritualium chrisma tum, et conscientiæ pietatisque luce refovet. Et qui non vult abscondi civitatem supra se positam, mittit discipulos in castellum, quod est contra eos, ut per

eos totius contra positi orbis munitiones pene- A
tret.

VERS. 30. — *Introeuntes invenietis.* Introeuntes in mundum prædicatores inveniunt populum nationum, perfidiæ vinculis irretitum, liberum et lascivum. *Cui nemo, etc.*, id est, nullus rationalis doctor frænum correctionis posuit, qui vel linguam a malo prohiberet, vel in arctam viam vitæ ire cogeret. Nemo indumenta salutis quibus *calefieret*, utilia suadendo contulit. *Nemo sedit*, quia nullus stultitiam ejus deprimendo correxit. *Alligatum.* Alligatus vinculis perfidiæ, in quo addictus vel astrictus Domino errore famulabatur, sed dominatum sibi vindicare non poterat, quem Dominum fecerat non natura, sed culpa. Et ideo cum Dominus dicitur, unus agnoscitur. Nam, etsi multi dii et domini, generaliter tamen unus B
Deus et unus Dominus.

VERS. 33. — *Solventibus autem, etc.* Non despicias hunc asellum, quia sicut in vestitu ovium sunt lupi rapaces, ita sub exuviis corporis (quod nobis est commune cum belluis) mens Deo plena vegetatur. *Dixerunt.* Multos habebat dominos qui non uni superstitioni deditus, sed pro libitu immundorum spirituum raptabatur ad varios errores. *Quid solvitis.* Qui solvendo pullo contradixerant, audito nomine quiescunt, quia magistri errorum qui doctoribus ad salutem gentium venientibus obsistunt, suas tenebras defendunt, donec miraculis attestantibus veri possessoris virtus emineat. Sed postquam Dominicæ fidei potestas apparet, cedentibus adversariorum querelis, cœtus qui Deum corde portet addu- C
citur.

VERS. 35. — *Vestimenta.* Vestimenta apostolorum doctrina virtutum, vel discretio Scripturarum, et gratia spiritualiter, quibus illi corda hominum prius nuda et frigida contegunt, ut mereantur habere sessorem Christum. *Imposuerunt.* Dum populus gentium portat Christum, discipuli in via vestimenta sternunt, quia corporis sui exuentes amictum simplicibus sanguine suo viam parant, ut inoffenso gressu mentis, Hierosolymam, quo Christus ducit, tendant, id est ad veram pacis visionem.

VERS. 37. — *Ad descensum.* Descendente Domino de monte Oliveti, id est, humiliante se ad infirmitatem nostræ carnis illo qui erat in forma Dei, cum eo descendunt turbæ, id est, humiliatur qui ejus misericordia indigent, ut ab eo exalentur. *Gaudentes.* Freqüenter ingressus est civitatem Hierusalem, sed non rex vocatus, quod semper fugerat, nisi modo cum ascendit passurus. Quod ideo factum est, ut amplius eorum adversum se excitaret invidiam, quia jam tempus passionis instabat. *Super.* Maxime de resurrectione Lazari, quæ nuper facta erat. Nam et propterea obviam venit ei turba, quia hoc signum factum audierant ab eo. Laudant etiam de signis et doctrina, quæ fecit cum ascendit ad diem scenopægiæ, quod Joannes narrat.

VERS. 38. — *Benedictus.* Turba post modicum crucifixura, regem appellat, expectatum secundum

PATROL. CXIV.

carnem David filium venisse declarat, ut adversum se testimonium extorqueatur invitis. *Pax.* Sicut nascente Domino hominum et angelorum agmina cœlestia decantabant: *Gloria in excelsis Deo. Et in terra pax hominibus, etc.* Sic eidem mox triumphaturo homines concinunt: *Pax in cœlo, et gloria in excelsis.*

VERS. 39. — *Magister.* Mira invidentium dementia, quem vera docentem noverant, cum magistrum appellari audiunt, discipulos ejus quasi melius edocti redarguendos æstimant, quos ille instituerat, quem Deum apparet esse per miracula.

VERS. 40. — *Lapides.* Crucifixo Domino apostolis præ timore tacentibus, petræ quæ scissæ sunt, apertis monumentis Deum et mundi Dominum aperte clamabant.

Mystice: si cæcitas contigerit in Israel, ut a laude Dei conticeat, populus gentium mollito corde lapideo Creatorem suum credet et annuntiabit.

VERS. 44. — *Et non relinquunt.* Perversus enim cum perversionem adjicit, quasi lapidem super lapidem struit. Sed cum anima ad ultionem rapitur, talis cogitationum constructio dissipatur, et hoc ideo, quia non cognoveris tempus. Perversam enim animam Deus visitat, aliquando præcepto, aliquando miraculo. Sed quia superbiens contemnit, nec de malis suis erubescit, in extremo inimicis tradetur, cum quibus in æterno judicio damnationis societate colligitur. *Ad pacem, etc.* Dum carnem das voluptatibus mala ventura non prospiciens, habes bona præsentia quæ ad pacem possunt esse temporalem. Et cur hoc, subdit, scilicet, quia non prævidet mala quæ ei eventura sunt. Si enim prævideret, in præsentibus prosperis lætata non fuisset.

VERS. 45. — *Et ingressus.* Post enumerata mala, ingressus templum ejecit vendentes et ementes, per hoc innuens, quod ruina populi, maxime ex sacerdotum culpa fuit; dum enim vendentes et ementes percutit, ostendit unde radix perditionis processit.

VERS. 47. — *Et erat docens.* Domus Dei est conscientia fidelium, quam facit speluncam latronum qui, relicta simplicitate sanctitatis, illud meditatur agere, unde proximum innocentem possit lædere. Sed econtra Dominus mentes fidelium ad cavenda mala erudit. *Quærebant illum perdere.* Ideo non poterant illum perdere, quia timebant tumultum populi, vel ideo volebant perdere, quia, neglecto, suo magisterio, totum populum videbant ad ejus doctrinam confluere.

CAPUT XX.

VERS. 2. — *In qua potestate.* De Dei potestate dubitant, et subintelligi volunt diaboli esse quod facit. Unde addunt: *Aut quis est, etc.* In quo plane negant Dei Filium, quem non suis viribus, sed alienis signa facere credunt.

VERS. 3. — *Interrogabo vos, etc.* Poterat aperta responsione tentatorum calumniam confutare, sed prudenter interrogat, ut vel suo silentio vel sua sententia condemnentur.

VERS. 4. — *Baptismus Joannis*, etc. Quem confitemini de cœlo habuisse prophetiam mihi perhibuit testimonium, et ab illo audistis in qua potestate ego faciam. Quod illi intelligentes, dubitant quid debeant respondere.

Neque ego, etc. Propter duas causas veritas quærentibus est abscondenda. Vel, quia minus capaces sunt ad audiendum; unde dicitur: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo* (Joan. xvi). Vel quia ex odio et contemptu quærant; unde dicitur: *Nolite sanctum dare canibus* (Matth. vii).

VERS. 9. — *Cæpit autem*. Principibus sacerdotum et scribis de sua interrogatione confutatis, Dominus quod cœperat, exsequitur, et illis audientibus plebena, quod sua verba libentius audiat alloquitur, inferens parabolam qua et illos impietatis arguat, et regnum Dei ad gentes transferendum ostendat.

Vineam. Moraliter: *Vinea Domini sabaoth, domus Israel* (Isa. v): coloni, operarii, qui ad excolendum prima hora, tertia, sexta et nona sunt conducti. *Et ipse peregre*, etc. Qui ubique est, diligentibus se præsentior est, negligentibus abest, et longo tempore absuit, ne perperam videretur exactio. Nam quo indulgentior liberalitas eo inexcusabilior pervicacia.

VERS. 10. — *Et in tempore*. Primus servus qui mittitur, Moyses legislator. Qui per quadraginta annos fructum legis quam dederat, a cultoribus inquirebat, sed cæsum dimitunt inanem.

VERS. 11. — *Et addidit*, etc. Alter servus David propheta, qui post Moysem colonos vineæ psalmodiæ modulamine et citharæ dulcedine ad exercitium boni operis invitavit, sed et hunc contumelia affectum, dimitunt inanem, dicentes: *Quæ nobis pars in David, aut quæ hæreditas in filio Isai* (Reg. xii)? Qui tamen pro hac vinea, ne penitus extirpetur exorat: *Domine Deus virtutum, converte et respice ex celo, et vide et visita vineam istam* (Psal. lxxvii). Tertius servus chorus prophetarum. Qui populum corripiebant, et mala quæ vineæ imminerent prædicabant, sed et illos persecuti sunt et occiderunt.

VERS. 14. — *Quem cum vidissent*. Aperte probat Judæos, non per ignorantiam crucifixisse Filium Dei, sed per invidiam. Intellexerunt enim hunc esse cui dictum est: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (Psal. cxvii). Et ideo consulentes sibi dicunt: *Ecce mundus totus post eum abiit* (Joan. xn), etc. Hæreditatem ergo Ecclésiæ quam non moriens Pater reliquit, sed ipse sua morte emptam resurgendo possedit, hanc Judæi eripere volunt, sed fidem, quæ per eum est, exstinguere conantur, justitiæ Dei non subjecti, sed suam constituere volentes. *Hic est hæres*: Christus hæres, quia morti propria supervixit, et testamentorum quæ ipse condidit, quasi hæreditaria in nostris profectibus emolumenta consequitur.

VERS. 15. — *Et ejectum illum*. Marcus ordinem mutat: *Occiderunt et ejecerunt extra vineam* (Marc.

A xii). In quo pertinacia eorum notatur, qui post resurrectionem prædicantibus apostolis credere noluerant, sed quasi utile cadaver projicientes, gentibus suscipiendum dederunt.

VERS. 16. — *Absit*. Contradicunt sententiæ quam contra perfidiam suam dictam esse cognoscunt. Quod enim in mente gerebant, in parabola contineri intelligunt. Negantibus ergo Judæis justum fore, divinæ scientiæ legis (quam ipsi spernebant) ad gentes transferri, quid Salvator respondeat attende.

VERS. 17. — *Quid est*, etc. Quomodo implebitur hæc propheta? Nisi quia Christus a vobis reprobat, credituris gentibus est prædicandus, ut in se uno angulari lapide duos condat parietes. *Ædificantes*. Qui supra coloni, hic ædificantes dicuntur, quia qui plebem ad ferendos fructus excolere, hanc ipsi Domino inhabitatore dignam quasi domum constituere jubebantur.

VERS. 18. — *Omnis qui ceciderit*. Qui credit et tamen peccat, cadit super lapidem, et non conteritur, sed confringitur, quia per patientiam ad salutem reservatur. Sed cui lapis irruit, id est, qui negat penitus, conteritur, ut nec testa remaneat. Vel cadit super eum, qui modo contemnit, et injuriis afficit, necdum penitus interit, sed quassatur, ut non ambulet rectus. Cadit super eum lapis, quem veniens in judicio opprimit.

VERS. 19. — *Et quærebant*, etc. Quasi mentientem quærunter interficere in quo vera probantur quæ dixerat. Ipse est enim hæres, illi pravi coloni qui solo humano terrore retardantur donec veniret hora ejus.

VERS. 20. — *Et observantes*. Quod præ timore populi, per se non possunt, inanibus præsidii efficere volunt, velut immunes a morte ipsius videantur.

VERS. 22. — *Licet nobis*, etc. Cum nuper sub Augusto Judæa Romanis stipendiaria facta esset, Pharisei qui de justitia sibi applaudebant, qui decimas et primitiva Deo dabant, tributa homini solvenda negabant, pro qua seditione postea regnum et tota patria destructa sunt.

VERS. 24. — *Cujus habet*, etc. Alia imago Dei, alia mundi. Si ergo Christus non habuit imaginem Cæsaris, cur censum dedit? Non de suo dedit, sed mundo reddidit quæ erant mundi. Et tu si non vis esse obnoxius Cæsari, noli habere quæ sunt mundi. Si habes divitias, obnoxius es Cæsari. Si vis terreno regi nihil debere, omnia tua relinque et Christum sequere. Et bene prius quæ Cæsaris sunt reddenda decernit. Non enim potest quis esse Domini, nisi prius mundo renuntiaverit.

VERS. 25. — *Reddite ergo*. Sicut Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic et Deus animam lumine vultus sui signatam.

VERS. 27. — *Accesserunt autem*, etc. Duæ hæreses erant in Judæis: Phariseorum, qui præferabant justitiam traditionum et observationum, unde et divisi vocabantur a populo, et Saducæorum, qui et ipsi vindicabant sibi quod non erant, id est just.

VERS. 28. — *Magister*. Qui resurrectionem corporum non credunt, et animas putant interire cum corporibus, turpitudinem fabulæ fingunt, quæ deliramenti arguit eos qui resurrectionem asserunt. Potest autem fieri, ut in gente eorum hoc aliquando acciderit. *Ut accipiat*, etc. In lege litteræ cogebatur nubere in vita. Sed in lege spiritus commendatur castitas.

VERS. 35. — *Illi vero*, etc. Cum omnes boni et mali sint resurrecturi et absque nuptiis mansuri, Dominus tamen et ad gloriam resurrectionis incitet, de solis electis disserit. Si autem in resurrectione neque ducunt uxores, resurgent ergo corpora quæ possunt nubere et ducere. Quod dicitur de his qui habent membra genitalia, sed nulla voluptate vel necessitate nubendi mancipabuntur. Et nota quod cum insidiatoribus et conculcatoribus secreta mysteria loquatur, non tamen sanctum dat canibus, sed aderant multi idonei quos propter aliorum immunditiam non oportebat negligi. *Neque nubent*, etc. Cum connubia propter filios, filii propter successionem, successio propter mortem, ubi ergo non est mors, neque connubia.

VERS. 37. — *Quia vero resurgent mortui*. Postquam propositæ quæstioni de resurrectionis conditionibus satisfecit, de ipsa resurrectione contra eorum infidelitatem agit.

VERS. 40. — *Et amplius*, etc. Confutati in sermonibus non amplius interrogant, sed aperte comprehensum Romanæ potestati tradunt, ex quo intelligimus venena invidiæ posse quidem superari, sed difficile conquiscescere.

VERS. 41. — *Quomodo dicunt*, etc. Consummaturus præcepta Dominus, in fine testamenti sui fidem concludit ut Dominum Jesum verum Deum et verum hominem ad dexteram Patris sedere credamus.

VERS. 43. — *Donec ponam*. Quod a Patre subjiciuntur inimici, non infirmitatem Filii, sed unitatem naturæ, qua in altero aliter operatur, significat. Nam et Filius subjicit inimicos Patri, quia Patrem clarificat super terram.

VERS. 46. — *Attendite a scribis*. Duplici ratione jubemur attendere a vanæ gloriæ cupidis, ne vel eorum simulatione decipiamur, vel eorum exemplo ad amorem temporalium inflammemur. *Et amant salutationes in foro*. Non salutari in foro, nec primas sedes vetat eis quibus debentur ex ordine officii, sed eis qui indebite amant. Animum enim, non gradum redarguit. Nec vero caret culpa, si is fori litibus interesse velit, qui desiderat sedere in cathedra Moysi.

Qui devorant, etc. Marcus: *Sub obtentu prolixæ orationis*, qui ut religiosiores appareant, prolixius orant, ubi ab infirmis quibuslibet, et peccatorum suorum conscientia turbatis, quasi patroni laudes et pecunias accipiant, quorum oratio fit in peccatum, ut non solum pro aliis non possint intercedere, sed nec sibi ad salutem proficere, imo pro ipsis orationibus magis damnabuntur. *Hi accipient damnationem*. In hoc insinuat illos etiam, qui in angulis stan-

tes orant, ut videantur ab hominibus, damnationem quidem mereri, sed istos majorem.

CAPUT XXI.

VERS. 1. — *Respiciens autem*, etc. Qui appetitores primatus, et vanæ gloriæ cavendos esse monuerat, etiam dona ferentes in domum Domini certo examine discernit, ut retribuatur singulis secundum intentionem cordis.

VERS. 4. — *Ex abundantia*. Judæus ex abundantia mittit, qui de justitia præsumens, ita orat apud se (*Luc. xviii*): *Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum*. Omnem victum Ecclesia in munera Dei mittit, quæ omne quod innuit, non sui meriti, sed divini muneris intelligit, dicens: *Deus, propitius esto mihi peccatori*.

VERS. 5. — *Et quibusdam*. Post oblationem viduæ in qua Ecclesia de gentibus signatur, destructio templi supponitur, ut velamento litteræ occultantis, recondita sacramenta Ecclesiæ incipiant patescere. Curavit enim Deus civitatem et templum et omnia figuralia subvertere, ne quis post adventum Christi ad illa recurreret.

VERS. 7. — *Interrogaverunt*. Quia laudantibus ædificationes templi prædixerat omnia destruenda, discipuli (sicut Marcus ait) Petrus, Jacobus, et Joannes et Andræas separatim quærunt tempus, et signa prædictæ destructionis.

VERS. 8. — *Multi enim*. Imminente Hierosolymorum excidio, multi fuere principes qui se Christos esse, et tempus libertatis appropinquare dicerent. Temporibus quoque apostolorum hæresiarchæ multi prodierunt, qui inter cæteras falsitates diem Domini instare prædicabant, quos et Apostolus redarguit.

VERS. 9. — *Prælia et seditiones*. Hæc a passione Domini in Judæa abundaverunt, quibus ne territi apostoli Jerusalem et Judæam deserant, admonentur, *quia non statim finis, sed post quadragesimum secundum annum*.

VERS. 40. — *Tunc dicebat*. Horum alia a cælo, alia e terra, alia ab elementis, alia ab hominibus. Mystice. Regnum adversus regnum, et pestilentia eorum quorum sermo, ut cancer serpit, et fames, audiendi verbum Dei, commotio terræ, a vera fide separatio in hæreticis intelligi debet, qui contra se invicem dimicantes, Ecclesiæ victoriam faciunt. *Et signa magna*. Hæc etiam eo tempore impleta apud Josephum inveniuntur, qui narrat stellam gladio similem per annum supra Hierosolymam pependisse, et currus equitesque armatos quadraginta diebus in aere debellasse, et vitulam inter manus immolantium agnam peperisse.

VERS. 13. — *Continget autem*, etc. Eorum qui vel persequuntur, vel vivendo non mutantur. Mors enim justorum bonis est in adjutorium, malis in testimonium damnationis ut inde perversi sine excusatione pereant, unde electi exemplum capiunt, ut vivant.

VERS. 16. — *A parentibus*, etc. Majus tormentum, cum aliquis ab illis patitur, de quibus præsumebat,

quia cum damno corporis mala cruciant amissæ charitatis. Et quia dura sunt quæ prædicuntur de afflictione mortis, subditur consolatio de gaudio resurrectionis.

VERS. 18. — *Et capillus.* Quasi dicat : Cur timetis ne pereat, quod incisum dolet, quandoquidem nec illuc potest perire in vobis, quod incisum non dolet? Caro enim incisa dolet, capillus non dolet.

VERS. 19. — *In patientia vestra.* Patientia radix et custos est omnium virtutum. In hac ergo animas, quæ corpus possident, possidemus, cum ipsas animas ad patiendum ratione regimus. Vera autem patientia est aliena mala æquanimiter perpeti; contra cum qui mala irrogat, nullo dolore moveri.

VERS. 21. — *Et qui in regionibus.* Ecclesiastica historia narrat Christianos qui in Judæa erant, imminente excidio ab angelo monitos fuisse, et trans Jordanem in civitate Pella, donec desolatio Judææ impleretur, habitasse.

VERS. 23. — *Erit enim pressura,* etc. Hæc pressura et ira usque hodie populo illi per omnes gentes disperso durat. Non tamen in æternum durabit.

VERS. 24. — *Donec impleantur,* etc. Id est, *Donec plenitudo gentium intraverit, et sic omnis Israel salvus* (Rom. xi), et quasi ad solium propriæ natiuitatis gavisurus redeat. Quid enim impletis temporibus nationum, et omni Israel salvato sequatur, Dominus ex ordine ponit. Nam et hæc secundum Matthæum apostoli quæsierunt, non solum tempus evertendi templi, sed et signum adventus ejus, et consummationis sæculi.

VERS. 25, 26. — *Et erunt signa.* Hæc de ipso adventu, cum omnes virgines prudentes et fatuæ, insolito clamore suscitatae, lampades ornant, id est, opera sæcum numerant, pro quibus maximo cum timore jam instantem æterni discriminis expectant eventum. Appropinquante extremo iudicio, sonitus maris et fluctuum confunditur, terrarumque orbis prementibus undique colonis inficitur : maxima cæli luminaria novo horrore percussis radiis, turbatam faciem velant, quia, appropinquante termino suo, elementa quasi paventia nutant et fremunt.

VERS. 27. — *Et tunc videbunt.* Quem in humilitate positum audire noluerunt, ut virtutem ejus tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc corda ad ejus patientiam non inclinant. Quia vero contra reprobos hæc dicta sunt, mox ad consolationem electorum supponit.

VERS. 28. — *His autem feri incipientibus.* Id est, cum plagæ crebrescent, cum terror iudicii commotis virtutibus ostenditur. *Levate capita.* Exhilarate corda vestra, quia, dum finitur mundus cui amici non estis, prope est redemptio quam quæritis. Quod vero mundus despici debeat, provida comparatione manifestatur.

VERS. 29. — *Videte ficulneam.* Regnum Dei æstati comparat, quia tunc mœroris nostri nubila transibunt, et æterni dies vitæ sub claritate solis fulgebunt. Sicut enim ex fructu arborum vicina æstas

agnoscitur, ita et ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnum Dei. Ex his verbis ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit ut cadat, ad hoc germinat ut quæcunque germinaverit, cladibus consumat.

VERS. 33. — *Cælum et terra.* Nihil in corporum natura cælo et terra durabilius est. Nihil transit velocius quam sermo. Verba quousque imperfecta sunt verba non sunt, si perfecta sint jam omnino non sunt : neque enim perfici nisi transeundo possunt. Ait ergo : *Cælum et terra transibunt.* Quasi dicat : Omne quod apud vos durabile, et sine mutatione est, ad æternitatem durabile non est, et omne quod apud me transire cernitur, fixum et sine transitu tenetur, quia sermo meus, qui transit, sententias manentes exprimit. *Verba autem mea non transibunt.* Et cum verba mea ita absque dubio sint implenda, videte ne contra contestationem verborum meorum sitis dediti crapulæ, et ebrietati, et sæcularibus curis, sicut quidam erunt tempore imminenti iudicii : De quibus dicitur : *Cum dixerint : Pax et securitas, superveniet repentinus interitus* (I Thess. v).

VERS. 37. — *Erat autem,* etc. Quod verbo docuit exemplo astruit. Qui ante universale iudicium, et singulorum incertum exitum voluptatibus et curis sæculi renuntiare, et vigilare monuit et orare, ipse imminente sua passione, doctrinæ, vigiliis, precibusque instat, et eos pro quibus passurus erat, verbo provocat, et oratione Patri commendat. Sic et nos cum inter prospera juste et pie conversamur, inter adversa de divina misericordia non desperemus. Diebus docemus in templo, quia fidelibus boni operis formam præbemus ; noctibus in monte Oliveti moramur, quia in tenebris angustiarum gaudii spiritualis consolatione respiramus.

CAPUT XXII.

VERS. 1. — *Appropinquabat,* etc. *Qui dicitur Pascha,* etc. Pascha non a passione, sed a transitu nominatur, quod illa die transivit exterminator per Ægyptum, vel Dominus liberans populum suum, quo nomine significabatur Agnus in hac die de mundo ad Patrem transiturum. Inter Pascha vero et azyma hoc distat, quod Pascha vocatur solus dies, in quo agnus occidebatur ad vesperam, id est decima quarta luna primi mensis. Dies azymorum erant a quinta decima luna usque ad vigesimum primum diem ejusdem mensis. Sed evangelistæ indifferenter ponunt, et diem Azymorum pro Pascha, et Pascha pro diebus Azymorum, unde hic Lucas : *Dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha* (Luc. xii), quia et Paschæ dies in azymis panibus celebrari præcipiebantur. Et nos quasi perpetuum Pascha facientes, semper ex hoc mundo transire præcipimur : uno die immolato agno ad vesperam sequuntur septem dies Azymorum, quia Christus in plenitudine temporum semel pro nobis passus, toto tempore sæculi (quod septem diebus agitur) in azymis sinceritatis et veritatis præcepit esse vivendum.

VERS. 2. — *Et quærebant*, etc. Hæc ante biduum A Paschæ congregatis principibus sacerdotum et scribis in atrium Caiphæ Matthæus gesta testatur.

VERS. 3. — *Intravit*. Dicit Joannes, quod post buccellam a Domino traditam intravit Satanas in Judam. Sed et ante buccellam invaserat eum Satanas, et quem prius intraverat ut deciperet, postmodum intravit, ut jam sibi traditum plenius possideret.

VERS. 7. — *Venit autem dies*. Licet sequenti die, id est quintadecima luna sit crucifixus, hæc tamen nocte qua Agnus immolabatur, et carnis sanguinisque suis discipulis sacramenta celebranda tradidit, et a Judæis tentus, ligatus, ipsius immolationis, id est passionis suæ, sacravit exordium.]

VERS. 10. — *Ecce introeuntes*. Sicut Deus cuncto- B rum præsciis, cum discipulis loquitur de his quæ alibi geruntur. Et bene paraturis Pascha amphoram aquæ portans occurrit, ut ostendatur, quod hujus Paschæ mysterium pro ablutione mundi per aquam baptismi sit celebrandum ubi veri Paschæ cultoribus typicus de limine fervor aufertur, et ad tollenda peccata vivifici fontis baptismum consecratur. Amphora significat perfectam mensuram expleti temporis, quo dignum erat hæc geri. *Homo amphoram*. Sine nomine designatur, ut pauper et ignobilis æstimetur, qui a Domino eligitur. Cujus sanctitas in hoc apparet, quod in strato ejus Dominus cum discipulis, cum sublimium virtutum delectatione requiescit. *Sequimini*. Consulte prætermittuntur nomina, vel bajuli aquæ, vel Domini domus, ut omnibus C volentibus imbui sacramentis Christi (quod est Pascha celebrare) Christum suæ mentis hospitio suscipere quærentibus, facultas danda signetur.

VERS. 12. — *Cœnaculum magnum*. Spiritualis est lex, quæ de angustiis terræ egrediens in sublimi loco recipit Salvatorem. Qui in littera remanet, intimis Pascha facit, sed qui aquæ bajulum, id est, gratiæ præconem in domum Ecclesiæ sequitur, transcendens litteræ superficiem, in mentis solio refectionem parat Christo, dum cuncta vel Paschæ sacramenta, vel cætera legis decreta de eo intelligit scripta.

VERS. 15. — *Desiderio desideravi*, etc. Desiderat primo typicum Pascha manducare, et sic passionis suæ mysteria mundo declarare, ut et antiqui Paschæ probator existat, et hoc ad suæ dispensationis figuram pertinuisse demonstrans, jam adveniente veritate umbra cessare debeat. In cujus rei figura defecit manna, postquam comederunt filii Israel de frugibus terræ, nec usi sunt ultra cibo illo.

VERS. 16. — *Non manducabo*. Non ultra Mosai- cum Pascha celebrabo, donec in Ecclesia quod est regnum Dei spiritualiter intellectum compleatur. In hoc regno usque hodie manducat Christus, cum ea quæ Moyses rudi populo carnaliter observanda præcepit, in membris suis spiritualiter exercet.

VERS. 17. — *Et accepto calice*. Hic calix ad vetus Pascha, cui finem imponebat, pertinet. Quo accepto

gratias agit, ideo scilicet, quia vetera transierunt et nova omnia erant ventura. *Gratias egit*. Ostendit quid quisque facere debet in flagello culpæ propriæ, cum ipse æquanimiter flagella tulit alienæ.

VERS. 18. — *Dico enim vobis*. Sicut typicum esum agni, sic et typicum Paschæ potum negat se bibiturum, donec ostensa resurrectionis gloria, regnum Dei, id est fides mundi adveniat, ut per horum duorum immutationem sacramentorum, cætera legis sacramenta vel jussa ad spirituales observantiam doceat transferenda. Potest tamen simpliciter accipi, quod ab hora cœnæ usque ad tempus resurrectionis quo in regno Dei erat venturus, vinum non erat bibiturus. Post resurrectionem enim cum discipulis manducavit et bibit.

VERS. 19. — *Et accepto*. Finitis veteris Paschæ solemnii transit ad novum, quod in suæ redemptionis memoria in Ecclesiam frequentare desiderat, ut pro carne et sanguine agni, suæ carnis et sanguinis sacramentum in panis et vini figura substituat. Frangit et porrigit, ut ostendat sui corporis fractionem non sine sua sponte futuram. Agit gratias de veteribus terminatis, et novis incipientibus. *Pane*, etc. Quia panis corpus confirmat, vinum operatur sanguinem.

VERS. 21. — *Verumtamen*, etc. Sicut de passione prædixit, sic prædixit et de proditore, ut videns se latere non posse, pœniteat facti. Nec designat ex nomine, ne manifeste correctus impudentior fiat. Mittit ergo culpam in numero, ut conscius pœnitentiam agat prædixit et pœnam, ut quem pudor non convicerat, denunciata supplicia coerceant. *Manus tradentis me*. Exemplo Judæ Filium hominis tradit, qui illud inviolabile Domini corporis sacramentum violare præsumit. Vendit, qui ejus timore et amore neglecto caduca amare vincitur et criminosa.

VERS. 24. — *Facta est*, etc. (BEDA.) Causa contentionis nobis incognita, sed non est incredibile, etc., usque ad quid spiritualis magister jusserit videamus.

(AMBR.) Caveamus ergo impendio, etc., usque ad ut non de prælatione jactantia sit, sed de humilitate contentio.

VERS. 25. — *Dixit autem eis*. Pius magister non initæ contentionis arguit, sed formam humilitatis quam sequantur, describit; quasi dicat: Vos more sæcularium per prælationem pervenire vultis ad regni possessionem, sed ad summam virtutum non potentia venit, sed humilitate. Necessè est autem ut correctionem subditus et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina, aut ne districtio rigida, aut pietas sit remissa.

VERS. 27. — *Nam quis*, etc. Ad verba exhortationis splendæ exemplum de se exponit. Hinc Joannes scribit (*Joan. XIII*): *Si ego lavi pedes vestros Dominus et magister*, etc. Possunt et in verbo ministrandi omnia quæ Dominus in carne gessit, non tantum prædicando vel miraculis admovendo, sed

etiam animam quam pro nobis accepit, ponendo, ut A et nos pro invicem ponere animas discamus.

VERS. 28. — *Permansistis mecum*. Infirmetas mea non conturbavit vos, sed in bono cœpto perseverastis. Sicut ergo mihi perseveranti usque ad mortem dedit Pater nomen quod est super omne nomen (*Phil. III*): sic et ego perseverantes vos mecum ducam ad æternum regnum. Intelligendum est Judam jam recessisse, et multos alios jam retro abisse, auditis verbis incomprehensibilis sacramenti quando hæc loquebatur Dominus.

VERS. 30. — *Et sedeat super thronos*. Hæc mutatio dextræ Excelsi, ut qui humiles nunc gaudent ministrare conservis, tunc sublimes super mensam Domini perpetuis dapibus alantur, et qui in tentationibus injuste judicati cum Domino permanent, B illic cum eo super tentatores suos justii iudices veniant. Quanto enim hic despectiores, tanto illic majori culmine potestatis excrescent. *Judicantes duodecim*. Per duodecim, non duodecim personæ, sed multitudo judicantium significatur, propter duas partes septenarii, quo universitas significatur, id est tria et quatuor per quas duodecim multiplicantur.

VERS. 31. — *Ait autem Dominus*. Ne glorientur duodecim quod soli de tot millibus cum Domino in tentationibus permansisse dicerentur, admonet eos eadem procella potuisse conteri, nisi divina gratia fuissent protecti. Cum vero Satanæ expetit tentare, et velut qui triticum purgat ventilando concutere, docetur nullus a diabolo, nisi Deo permittente tentari. C *Ecce Satanæ, etc.* Satanæ bonos ad cribrandum petit, cum ad eorum afflictionem æstibus anhelat malitiæ. Quo enim invidens eorum tentationem appetit, eo illorum quasi probationem deprecans petit.

VERS. 32. — *Ego autem rogavi*. Non ut tenteris, sed ne deficiat fides tua, ut post lapsum negationis ad pristinum statum pœnitendo resurgas. Utile est enim sanctis et tentationibus examinari, ut tentati quam fortes fuerint appareat, vel cognita per tentationem sua infirmitate fortiores fieri discant, et sic cum probati fuerint accipiant coronam vitæ.

VERS. 33. — *Qui dixit ei, etc.* Quia Dominus dixerat se pro Petro orasse, conscius ille præsentis affectus et ferventis fidei, sed nescius casus futuri, non D credit se ab eo posse deficere. Sed ille qui novit quid sit in homine, ne quis de suo statu incaute confidat, vel de casu incautius diffidat, sicut Deus modum, tempus, numerum negationis ejus prædicat, et sicut misericors auxilium suæ defensionis promittit.

VERS. 35. — *Quando misi vos*. Non eadem regula vivendi persecutionis tempore qua pacis discipulos informat. Missis siquidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via præcepit; ordinans scilicet, ut qui *Evangelium nuntiat, de Evangelio vivat*. Instante vero mortis articulo, et tota illa gente pastorem simul et gregem persequente, congruam tem-

pori regulam decernit, permittens necessaria victui, donec sopita persecutorum insania tempus evangelizandi redeat.

VERS. 36. — *Sed nunc, etc.* In hoc nobis quoque datur exemplum, ut nonnunquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore sine culpa possimus intermittere. Verbi gratia: si per inhospitales regiones iter agimus, plura viatici causa licet portare quam domi habeamus. *Et qui non habet*. Gladium vel habitum sumere, vel non habitum jubet emere, ut sciant legentes non facultatem resistendi deesse discipulis, sed amorem magistro potius inesse patiendi, ubi etsi nulla alia causa esset evaginandi gladium, sufficere potest illa ut, amputata servi auricula, tactu Domini sanaretur. In quo admonemur, ne iram percussi sustineamus, sed fidem resurgentes suscipiamus.

VERS. 38. — *Ecce gladii duo*. Duo gladii promuntur, unus Novi, alter Veteris Testamenti, quibus adversus diaboli munimur insidias. Et dicitur: *Satis est*. Duo gladii sufficiunt ad testimonium sponte passi Salvatoris. Unus qui et apostolis audaciam certandi pro Domino et evulsa ictu ensis auricula Domino etiam morituro pietatem virtutemque medicandi inesse doceret. Alter qui nequaquam exemptus vagina, ostenderet eos non totum quod potuere, pro ejus defensione facere permissos.

VERS. 39. — *Et egressus*. Tradendus a discipulo Dominus consuetum locum adit, ubi facile posset inveniri, ne mortem putaretur timuisse. Et bene discipulos sanguinis et corporis sui mysteriis imbutos, in montem Oliveti educit ut omnes in morte ipsius baptizatos designaret, altissimo sancti Spiritus charismate confirmandos.

VERS. 40. — *Orate*. Impossibile est hominem non tentari, nec ait, ut non tentemini, sed, *ne intretis in tentationem*. *Orate*, id est, ne tentatio vos superet, et intra casses suos teneat.

VERS. 41. — *Et ipse, etc.* Dato apostolis præcepto orandi, et ipse avulsus est ab eis. Solus orat pro omnibus qui solus pro omnibus passurus erat, innuens orationem suam, tantum quantum et passionem a nostra distare. *Jactus est lapidis, etc.* In hoc mystice innuit, ut in idipsum dirigant lapidem, id est usque ad ipsum perducant intentionem legis, quæ scripta erat lapide: usque ad illum enim potest pervenire ille lapis, quoniam *finis legis est Christus omni credenti ad justitiam* (*Rom. x*).

VERS. 42. — *Orabat dicens*. Orat non tam timore patiendi, quam misericordia prioris populi, ne ad illo bibat calicem propinatum. Unde et signanter dicit: *Istum, id est, populi Judæorum qui non habent excusationem ignorantæ in meam mortem, quia quotidie annuntior illis in lege et prophetis. Si ergo fieri potest, ut sine interitu Judæorum credat multitudo gentium, recuso passionem. Si vero illi excæcandi sunt, ut alii videant, non mea, sed tua fiat voluntas.*

Pater, si vis, etc. (*AMBROSII*.) Pro me doluit cum pro

ae nihil habuit quod doleret. Suscepit enim tristitiam meam ut mihi largiretur suam lætitiā. Confidenter ergo tristitiā nomino, qui crucem prædico.

Versumtamen, etc. Appropinquans Dominus passioni, infirmantium vocem et timorem ut abstraheret, in se suscepit : et rursus per obedientiam fortitudinem mentis ostendit, ut cum nobis imminet quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus ne fiat, ut tamen per fortitudinem parati simus ad implendum conditoris voluntatem potius quam nostram.

Vers. 44. — *Et factus est sudor.* Appropinquante morte certamen mentis nostræ in se expressit, qui merito quamdam vim terrori patimur, cum post pusillum sumus inventuri quod in æternum duret. **Sanguinis decurrentis in terram.** Per terram sanguine irrigatam declaratur, quod effectum suæ precis iam obtineret, ut fidem scilicet discipulorum quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret, et quidquid illa scandali de morte ejus pertulisset, hoc totum ipse moriendo deleteret, sed et totum mundum peccatis mortuum ad vitam resuscitaret.

Vers. 47. — *Ut oscularetur.* Suscipit Dominus osculum, non quod simulare nos doceat, sed ut nec proditorem refugere videretur, et plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret. Unde dicitur : *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus* (Psal. cxix).

Vers. 49. — *Domine, si percutimus in gladio.* Ordo : Cum interrogassent dicentes : *Domine, si percutimus in gladio*, tunc respondit : *Sinite usque huc.* Id est, non vds moveat quod futurum est. Permittendi sunt hucusque progredi, ut me apprehendant, et impleantur quæ de me scripta sunt. Sed inter moras verborum interrogantium et respondentis, Petrus, aviditate defensionis majore commotus, pro Domino percussit. Sed non poterunt simul dici, quæ potuerunt simul fieri. Non ergo dicitur : *Sinite usque huc*, quasi Domino placuerit factum Petri, cum apud Matthæum legatur dixisse : *Converte gladium tuum in locum suum*, quod post factum apparuit dixisse Jesum.

Vers. 50. — *Servum*, etc. Mystice : Servus est populus Judæorum, principibus, scilicet indebite mancipatus, qui in passione Domini dexteram aurem, id est, spiritualem intelligentiam perdidit. Sinistra, id est, vilitate litteræ contentus, non Petro tollente, sed divino judicio ablatam pendente. Quæ auris in his qui credere maluerunt, pietate Domini restituitur.

Vers. 52. — *Venerant ad se*, etc. Juxta alios evangelistas non venerant ad Jesum principes sacerdotum et magistratus, sed in atrio Caiphæ expectaverant. Sed quia illi de nece Domini ita agebant, ut quasi innocii viderentur, cum per discipulum traditus, a tribuno et turbis comprehensus, a præside damnatus, a Romanis crucifixus, a populis etiam Barabbas est electus, volens evangelista eos maxime

esse reos, quorum consilio cuncta gerebantur, dicit eos venisse ad comprehendendum Salvatorem qui suæ jussionis potestate venerunt. *Quasi ad latronem*, etc. Stultum est cum gladiis et fustibus querere, qui ultro se eorum offert manibus, et in nocte quasi latitantem et vestros oculos declinantem investigare per proditorem, qui quotidie in templo docet. Sed ideo adversum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra qua contra lucem armamini, in tenebris est.

Vers. 54. — *Principis sacerdotum.* Caiphæ, qui pontificatum unius anni pretio sibi emerat a Romano principe : prius tamen ad Apnam, ut Joannes ait : *Sequebatur a longe.* Merito a longe qui in proximo fuerat negatorus. Significat Ecclesiam imitaturam Christi passionem longe differenter, quia Ecclesia patitur pro se, Christus pro Ecclesia.

Vers. 55. — *Ignem in medio.* Ignis cupiditatis instinctu maligni spiritus accensus, in atrio Caiphæ ad negandum et blasphemandum Deum linguas perfidorum armabat. Quod enim intus in domo principis sacerdotum maligna synodus gerebat, hoc ignis inter frigora noctis foris accensus typice demonstrabat. Hoc frigore ad horam torpens Petrus, quasi prunis ministrorum calefieri cupiebat, quia temporalis commodi solatium perfidorum societate quærebat. Sed hanc infidelitatem Domino respiciente reliquit et post resurrectionem in captura piscium, cum prunas positas, et piscem superpositum vidisset, cor suum prunis amoris inflammavit.

Vers. 56. — *Ancilla quædam.* Cur prima ancilla prodit, cum viri magis poterant cognoscere? Nisi ut iste sexus ostendatur in nece Domini peccasse, per passionem redempturus. Et ideo mulier prima resurrectionis mysterium accepit, et mandata custodit, ut veterem prævaricationis errorem aboleret.

Vers. 57. — *At ille negavit.* Non in monte, non in templo, non in domo sua Petrus negat, sed in prætorio Judæorum, in domo principis sacerdotum ubi non est veritas, ubi Christus captus et ligatus. Quid nisi erraret, quem intromisit ostiaria Judæorum? Eva male induxit Adam, Petrum male introduxit femina.

Vers. 59, 60. — *Homo, nescio quid dicis.* Non solum negat Christum, qui dicit illum non esse Christum, sed etiam qui cum sit, negat se esse Christianum, et ita impletur quod dicit Dominus : *Tu me negabis. Gallæus est.* Hierosolymitæ et Galilæi æque sunt Hebræi et unius linguæ, sed unaquæque provincia habet suas proprietates, vernaculum loquendi sonum mutare non potest. *Et continuo.* Post tertiam negationem sequitur galli cantus. Sacramenta rerum per statum temporum designantur. Media nocte negat, galli cantu pœnitet. Post resurrectionem sub luce quem ter negaverat, ter se amare professus est, quia qui in tenebris oblivionis erravit speratæ jam lucis rememoratione correxit et ejusdem veræ lucis præsentia plene quidque putaverat exerxit.

VERS. 61. — *Et conversus Dominus.* Intuitu provocavit ad lacrymas, quasi in mentem ei reducens quoties negaverat, quod ei prædixerat, nec potuit in tenebris remanere quem lux mundi respexit.

VERS. 62. — *Et egressus foras.* Ab impiorum concilio seclusus culpam lavat, quæ non intus ob hoc permissus est hæsitare ut in Ecclesiæ principe conderetur remedium poenitentiae, et nemo auderet de sua virtute confidere.

VERS. 63. — *Illudebant, etc.* Impleta est propheta: *In virga percutietur maxilla iudicis Israel.* Et item: *Dedi maxillam meam alapis.* Sed qui tunc cædebatur colaphis Judæorum, nunc cæditur blasphemis falsorum Christianorum. Velaverunt faciem, non ut eorum scelera non videret, sed ut a se (sicut quondam Moysi fecerunt) gratiam cognitionis ejus abscondant: *Si enim crederent Moysi, crederent et Domino* (Joan. VIII). Hoc velamen usque hodie manet super corda eorum, sed credentibus est ablatum: cum illo moriente velum templi scissum est.

VERS. 64. — *Prophetiza.* Contumelia in eum qui se prophetam dicebat. Sed et hæretici et Judæi, qui usque hodie Christum negant, et mali Christiani qui reprobis actibus exacerbant, dum suas cogitationes et opera tenebrarum ab illo videri non putant, quasi illudentes aiunt: *Prophetiza: Quis est qui te percussit?*

VERS. 66. — *Si tu es Christus.* Non veritatem desiderant, sed calumniam parant. Intelligebant Christum purum hominem de David nasciturum. Secundum hoc ergo quærant, ut si diceret, Ego sum Christus, calumniarentur quod sibi arrogaret regiam potestatem.

VERS. 67. — *Si vobis dixero.* Sæpe dixerat se esse Christum. Interrogaverat etiam eos quomodo dicerent Christum filium David cum eum David Dominum vocet, ut per hoc ad credendum Deum provocaret: sed illi nec dicenti credere, nec interroganti respondere, nec eum qui innoxius erat dimittere volebant.

VERS. 69. — *Ex hoc autem erit.* Qui semen David calumniari quærebant plus etiam audiunt, quod per contemptum sit venturus ad gloriam.

VERS. 70. — *Vos dicitis.* Ita temperat responsonem ut et verum dicat, et sermo calumniæ non pateat. Maluit se Christum Filium Dei probare, quam dicere, ut condemnandi causa tolleretur his qui fatentur quod obijciunt.

VERS. 71. — *Ipsi enim audivimus.* Ubi dixit: *Erit Filius hominis sedens ad dexteram virtutis Dei.* Sua se sententia damnant qui eum morti tradunt quem oris et operis sui testimonio Deum esse cognoscunt.

CAPUT XXIII.

VERS. 1. — *Duxerunt illum.* Tradiderunt Romanæ potestati, ut eo modo Judæi ab ejus interfectione alienos se esse ostenderent, in quo non eorum innocentia, sed insania monstratur.

VERS. 5. — *Pilatus autem.* etc. Cum duo objecta

fuissent, scilicet quod attributa reddi prohiberet, et se Christum diceret, Pilatus potuit audire quod de tributis dixerat: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, et inde hoc quasi apertum mendacium nihil pendens, solum quæ nesciebat quæsit.

Tu dicis. Eodem verbo quo principibus sacerdotum, respondet et præsidi, ut propria sententia ambo condemnentur.

VERS. 4. — *Nihil invenio.* Pridie quam pateretur Dominus, ait discipulis: *Venit princeps mundi hujus, et non habet in me quidquam* (Luc. xx). Sed quia princeps, id est Pilatus, eum absolvit, in quo nihil damnationis invenit, vide quid agant Judæi qui non æquitatis amore verum investigant, sed invidiæ stimulo justum damnare laborant.

VERS. 5. — *Commovet populum.* Non illum, sed se accusant. Docuisse enim populum, et a pristina corporis ignavia docendo commovisse, talique actu a Galilæa usque ad Judæam, id est totam promissionis terram, a fine usque ad finem pertransisse, non criminis, sed judicium est virtutis. Denique Pilatus nec interrogandum Salvatorem de hoc ratus, sed magis nacta occasione, liberum ab eo judicando cupit reddere.

VERS. 7. — *Et ut cognovit.* Ne contra insontem, et quem traditum per invidiam noverat, sententiam dare cogeretur, Herodi mittit audiendum, ut a suo tetrarcha vel absolveretur vel damnaretur, sed ne qua Judæis excusatio remaneret, Herodes quoque qui natu et religione Judæus erat, quid de Christo senserit, ostendere permissus est, ut utraque regio, et Judæa in qua Christus natus, et Galilæa in qua nutritus erat, in ejus necem conspirasse monstrantur.

At ipse nihil respondit. Tacuit et nihil fecit, quia et Herodis incredulitas non merebatur videre divina, et Dominus jactantiam declinabat. Significantur autem in Herode omnes impii, qui non credunt legi et prophetis, et in Evangelio Christi opera videre non possunt. Principibus ergo sacerdotum accusantibus, apud Pilatum pauca, apud Herodem nulla respondet, ne crimen diluens dimissus a principe crucis utilitatem differret.

VERS. 11. — *Et illusit.* Quod in alba veste spernitur et illuditur, significat quod pro totius mundi peccatis in carne casta immolatus agnus est passus et sepultus: quod hic alba, juxta alios Evangelistas purpurea vel coccinea veste illuditur, indutus, signat geminum martyrii genus, quo in passionibus Ecclesia adornatur, ut sit candidus actione, rubicundus sanguine. Ipse enim membrorum flosculus vernans, in pace lilia gignit, bello rosas. *Et remisit ad Pilatum.* Ad Herodem mittitur, ad Pilatum remittitur, et si uterque reum non pronuntiat, alienæ tamen iniquitatis stimulis obsequitur.

VERS. 12. — *Et facti sunt amici.* Nefandum foedus, quod Herodes et Pilatus in occidendo Christum pepigerunt, successores eorum hæreditario jure custodiunt, dum Judæi et gentiles, sicut genere et religione, ita mente quoque dissidentes, in Christianis tamen

persequendis, et fide Christi perimenda consentiunt. In typo Herodis et Pilati qui per Jesum amici facti sunt, Judæorum gentiumque figura servatur, ut per passionem Christi utriusque populi concordia facta sit ventura, ita tamen ut Gentilis prius capiat regnum Dei, et ad Judæum fidei suæ devotionem transmittat, ut illi quoque gloria majestatis suæ corpus vestiant Christi, quem antea despexerant.

VERS. 14. — *Obtulistis*. Quantum studium dimittendi Jesum Pilatus habeat, attende. Primo illis accusantibus dicit se nihil causæ in eo invenisse, deinde tamen in incepto persistentibus mittit ad Herodem, ut exploret an ille aliquid sceleris in eo invenire possit, an dimittendum decernat. Denique Herodis agnita voluntate, nec invento in Jesu facinore, plebis sententiam quærit, cui unum in Pascha oportet dimitti. Iterum etiam tertio volens dimittere, interrogat. Sed quanto curiosius dimittere quærit, tanto criminiosiores ad mortem ejus invenit.

VERS. 15. — *Sed neque Herodes*. Ad exprobrandam durtiam Judæorum vel Gentilium fatetur Pilatus, nec se, nec Herodem aliquid in occidendo Christo et illudendo invenisse, sed alienæ crudelitatis clamoribus obtemperasse.

VERS. 16. — *Emendatum ergo*, etc. Pilatus absolvit Jesum quem probat insontem, sed ut implerentur Scripturæ, absolvit quidem judicio, quem tamen crucifigit mysterio.

VERS. 18. — *Tolle hunc*, etc. Quia pro Jesu latronem, pro Salvatore interfectorem, pro datore vitæ ademptorem elegerunt, merito salutem perdidit et vitam, et latrocinis et seditionibus in tantum se subdiderunt, ut et patriam regnumque quod Christo prætulerant, perderent, et hactenus libertatem animæ vel corporis quam vendiderant, non reciperent. *Barabbam*, etc. Barabbas, qui filius magistri vel patris eorum interpretatur, ipse est Antichristus, quem illi Christo præferent, quibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis*. Pilatus os malleatoris interpretatur, diabolus significat, qui est malleus universæ materiæ, per quem Deus vasa probare permittit, et tandem conterit, cum in extrema damnatione confringit.

VERS. 21. — *Crucifige, crucifige eum*. Magna crudelitas: non solum occidere, sed crucifigere quærent, ut manibus et pedibus ad lignum confixis producta morte necaretur, ne dolor citius finiretur, et ut in cruce diu videretur.

VERS. 22. — *Corripiam*, etc. Hanc correptionem deridendo et flagellando nefandorum desideriis exhibuit, ne usque ad crucifigendum sævirent. Quod et verba Joannis evangelistæ, et ipsa columna testatur ad quam ligatus fuit Dominius, quæ usque hodie Dominici sanguinis cernentibus certa signa demonstrat. Sed licet Pilatus hoc agat, insatiabilis tamen sacrilegorum furor non cessat, sed magis instat quia accusationem, quam contra Dominum detulerant, sollicita Pilati interrogatione viderant evatata. Tandem impudici ad solas preces se con-

vertunt, ut quod criminando vel quasi ratiocinando nequiverant, jam postulando et vociferando et perficiendo perficiunt.

VERS. 25. — *Dimisit autem*, etc. Auctor seditionis et homicidiorum Judæis dimittitur, id est diabolus, qui ob culpam a lucis patria depulsus, et in tenebrarum carcerem fuerat missus, et ideo pacem habere non possunt, quia pacis auctorem non elegerunt.

VERS. 26. — *Apprehenderunt quemdam*, etc. Primo Dominus crucem portavit, sed postea imposta est Simoni, quem exeuntes obviam habuerunt, et hoc congrue: *Christus enim passus est pro nobis ut sequamini vestigia ejus (I Petr. II)*. Qui vero eum vult sequi, tollat crucem suam et sequatur. Quia vero Simon non Israelita, sed Cyrenæus erat, per eum Gentiles designantur, prius peregrini et hospites testamentorum, sed nunc in fide cives et domestici Dei et cohæredes Christi, unde Simon obediens Cyrenæ hæres interpretatur. Sed Simon venit de villa, id est de pago, a quo pagani, qui a civitate Dei alieni urbanæ sunt conversationis ignari. Sed Simon pago egrediens crucem portat post Jesum, cum populi gentium paganis ritibus derelictis obedienter amplectuntur vestigia Dominicæ passionis.

VERS. 27. — *Sequebatur*, etc. Sed non eadem mente crucem sequitur: Mali sequuntur ut morientem læti aspiciant. Mulieres, ut quem vivere desiderabant, moriturum, morientem, et mortuum plorarent. Nec ideo inducitur solus mulierum planctus, quando et multi viri dolerent, sed quia femineus sexus quasi contemptibilior, liberius poterat præsentibus principibus sacerdotum, quod contra eos senserit ostentare. Quia vero *novit Dominus qui sunt ejus (II Tim. II)*, prætermissa furentis populi turba, ad amantes et plangentes se feminas oculos et ora convertit. *Quæ plangebant*. Tristabantur de vita mortali, quæ morte erat finienda, non de cæcis qui medicum occidebant.

VERS. 28. — *Filiæ Hierusalem*. Nota cum filios Hierusalem vocat, quod non solæ quæ cum eo venerant a Galilæa, sed etiam ejusdem urbis cives ei multæ mulieres adhæserant. *Nolite flere*. Ne lamentemini me moriturum, cujus cito resurrectio mortem solvere potest, cujus mors mortem et ipsum mortis auctorem destruet. Vos potius vestramque progeniem dignis lacrymarum fontibus abluite, ne cum perfidis damnemini in ultionem meæ crucis.

VERS. 29. — *Ecce venient dies*. Dies Romanæ obidionis et captivitatis. Naturale est imminente captivitate, hostilique per agros urbesque clade fervente, cunctos qui evadere queant, alta quæque vel abdita refugia quibus abscondantur, requirere.

VERS. 30. — *Cadite super nos*. Potest hoc ex superfluo intelligi de his qui utrolibet sexu seipsos castraverunt propter regnum cœlorum.

VERS. 31. — *Quia si in viridi ligno*. Viride lignum Christus et sui electi, aridum impii et peccatores, unde ait: Si ergo ego qui peccatum non feci, qui

lignum vitæ merito appellatus duodenos fructus gratiæ per singulos menses affero, sine igne passionis de hoc mundo non exeo, quæ tormenta manent illos qui fructibus sunt vacui, insuper et lignum vitæ flammis dare non timent? *Et si nunc est tempus, ut incipiat iudicium de domo Dei, et omnes qui volunt pie vivere Christo persecutionem patiuntur, qui finis eorum qui non credunt Evangelio? (I Petr. iv; I Tim. III).*

VERS. 32. — *Ducebantur autem.* Impletur quod dictum est: *Et cum iniquis deputatus est (Isa. LIII).* In morte deputatur cum iniquis, ut in resurrectione vivificet iniquos qui propter homines homo factus, hominibus dedit potestatem filios Dei fieri.

VERS. 33. — *Calvariæ locum.* Extra portam Hierusalem erant loca in quibus truncabantur capita damnatorum, et dicebantur loca Calvariæ, id est decollatorum. Ibi crucifigitur, ut, ibi erat area damnatorum, erigantur vexilla martyrii. *Et latrones*, etc. Execrabilis in facto iniquitas Judæorum, quæ quasi latronem crucifigit omnium Redemptorem, bonus tamen in mysterio latro, qui insidiatus est diabolo, ut vasa ejus auferret. Per illum qui a dextris significatur mortificatio carnis pro cœlesti gloria, per illum qui a sinistris mortificatio carnis pro aliqua mundi causa.

VERS. 34. — *Jesus autem*, etc. Quia Lucas Christi sacerdotium scribere disposuit, recte Dominus apud Deum pro persecutoribus jure sacerdotis intercedit, et latroni contenti paradisi pandit, nec frustra orat, sed pro eis qui post passionem ejus crediderunt, impetrat. Non pro eis orat, qui per invidiam et superbiam Filium Dei intellexerunt, negant et crucifigunt, sed pro eis qui zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, nescierunt quid fecerunt.

Dividentes. De his Joannes latius. Quadripartita vestis significat Ecclesiam toto orbe, quæ quatuor partibus constat, diffusam, omnibus partibus æqualiter, id est, concorditer distributam. Tunica sortita, omnium partium significat unitatem, quæ charitatis vinculo continetur. *Sortes.* In sorte Dei gratia commendata est. Sic quippè in uno ad omnes pervenit, cum sors omnibus placuit, quia et Dei gratia in unitate ad omnes pervenit, et cum sors mittitur, non personæ cujusquam vel meritis, sed occulto Dei iudicio creditur.

VERS. 35. — *Alios salvos fecit.* Sua se sententia damnant, qui etiam nolentes quod alios salvos fecerit, confitentur. Poterat quidem se salvare, sed quia ipse Christus Dei electus, de cruce descendere noluit. Nam qui ideo venit, ut pro nobis crucifigeretur, ideo, se de cruce salvare neglexit, quia cum cæteris peccatoribus etiam crucifixores moriendo curavit salvare.

VERS. 36. — *Illudebant autem ei*, etc. Nota quod Judæi vocabulum Christi et Filii Dei auctoritate Scripturæ sibi traditum irrident. Milites vero Scripturarum inscii non Christo Dei electo, sed regi Judæorum insultant. *Et acetum offerentes.* Acetum

erant Judæi, a vino patriarcharum degenerantes. Hoc aceto milites potant Dominum, quem illorum suggestione morti tradunt.

VERS. 38. — *Erat autem*, etc. Hæ tres linguæ præ cæteris eminebant. Hebræa, propter Judæos in lege gloriantes: Græca propter Gentilium sapientiam: Latina propter Romanos imperantes. Ergo velint nolint Judæi, omne regnum mundi, omnis mundana sapientia, omnia divina legis sacramenta testantur, quod Jesus est imperator creditum et constitutum. *Hic est rex Judæorum.* Titulus qui Christum regem testatur, non infra, sed supra crucem ponitur, quia licet in cruce hominis infirmitate dolebat, super crucem tamen regis majestatis fulgebatur, et ideo immolato titulus est supra positus, ut cunctis legere, id est, credere volentibus pateat, quia per crucem non perdidit, sed corroboravit imperium.

VERS. 40. — *Increpabat eum.* Ipsa increpationis scandalum etiam circa credentes revelat, quorum alii a dextris, alii a sinistris.

VERS. 42. — *Domine, memento mei.* Magna gratia in hoc latrone eminet. Nullum membrum a supplicio liberum habet, præter cor et linguam, totum quod liberum habet, offert. Corde credit, ore confitetur. Fidem habuit qui regnaturum credidit quem secum morientem vidit. Spem habuit, qui aditum postulavit. Charitatem firmiter tenuit, qui latronem et de sua iniquitate arguit, et vitam quam cognoverat ei prædicavit. Magna virtus, confitetur quem videt humana infirmitate morientem, quem negabant apostoli, quem viderant miracula divina virtute facientem.

VERS. 43. — *Amen dico tibi.* Pulcherrimum affectandæ conversionis exemplum, quod tam cito latroni venia relaxatur, et uberius gratia quam precatio. Semper enim Dominus plus tribuit quam rogatur: Ille rogabat: *Memento mei*, etc. Dominus ait: *Hodie mecum eris*, etc. Cito ignoscit Dominus, quia ille cito convertitur.

VERS. 44. — *Et tenebræ*, etc. Sol retraxit radios ne aut pendentem videret Dominum, aut ne impii blasphemantes sua luce fruerentur. Et nota quod sexta hora, id est sole recessuro a centro mundi, crucifigitur; diluculo, id est oriente sole, resurgit, quia *mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (Rom. xviii).* Adam peccante post meridiem, id est inclinata luce fidei, vox Domini auditur, eodem igitur temporis articulo, quo tunc peccanti Adæ obcluserat, nunc latroni pœnitenti Dominus paradisi reserat.

VERS. 45, 46. — *Velum templi*, etc. Hoc exspirante Domino gestum est, sed Lucas præoccupat, volens miraculum solis conjungere miraculo veli. Scinditur autem velum, ut arca testamenti et omnia sacramenta legis quæ tegebantur appareant, et ad gentes transeant. Josephus ait: Virtutes angelicas præsidens quondam templi tunc pariter conclamasse: *Fugiamus ab his sedibus. Pater*, etc. Patrem invocans, se Filium Dei declarat. Spiritum commendans, non defectum virtutis, sed confidentiam ejusdem

cum parte potestatis insinuat. Amat enim dare gloriam Patri, in quo nos informat, ut gloriam demus Creatori.

VERS. 47. — *Videns autem centurio*. Videns quod ita haberet potestatem mittendi spiritum, quod non habet nisi conditor animarum, ipse qui crucifixerat in ipso passionis scandalo, confitetur Dei Filium, quem Judæi post tot miracula credere renuerunt. Unde per centurionem fides Ecclesiæ designatur, quæ, velo mysteriorum cælestium per mortem Domini reserato, mox justum et Dei Filium tacente Synagoga confirmat.

VERS. 48. — *Percutientes pectora*. Quod percutiunt pectora in signum penitentiae et luctus dupliciter potest intelligi. Sive enim cujus vitam dilexerant, injuste occisum dolebant: sive cujus mortem se impetrasse meminerant, hunc in morte amplius glorificatum tremebant. Sed quæcunque causa pectus tundere coegerit, videamus distantiam gentis et gentis. Gentiles, moriente Domino Deum timentes, aperte confessionis voce glorificant: Judæi percutientes solum pectora, silentes domum redeunt.

VERS. 50. — *Nomine Joseph*. Joseph per nobilitatem potentiae sæcularis corpus accipere, per justitiam meritorum dignus est sepelire.

VERS. 52. — *Hic accessit*, etc. Non apostoli, sed Joseph justus et constans, et Nicodemus, in quo non erat dolus, sepeliunt. Talis est etiam sepultura Christi, quæ fraudem iniquitatemque non habet, in quo obstruitur tergiversatio Judæorum. Nam si apostoli sepelissent, dicerent non sepultum quem dixerunt raptum.

VERS. 53. — *Syndone*. Ex simplici sepultura Domini ambitio divitum condemnatur, qui nec mortui carere possunt divitiis.

Mystice: In syndone munda Jesum involvit, qui pura mente eum suscipit. Hinc etiam mos Ecclesiæ habet, ut sacrificium altaris non serico, non panno tincto, sed puro lineo celebretur.

Et posuit eum. Bene ergo Christus in monumento justus conditur, ut habeat Filium hominis ubi reclinet caput, et justitiæ habitatione quiescat. Bene novo, ut in novitate vitæ qui Christum suscipit ambulet. Non sepelit Christum, nisi qui credit in Christum.

In monumento exciso. Solus Dominus tumulo includitur, ut sepultura illius et resurrectio a nostræ fragilitate naturæ dissimilis monstretur. Sepultus est, sed quandiu voluit: resurrexit, sed quando voluit. *In quo nondum*. Si in monumento ubi alius positus fuisset, poneretur, alius resurrexisse fingeretur. In petra exciso, ne si ex multis lapidibus ædificatum esset, fossis tumuli fundamentis, furto ablati diceretur.

VERS. 54. — *Et dies erat*, etc. Sexta die factus homo, sabbato quievit Deus. Sexta ergo crucifixus præparationis implet arcanum. Sabbato sepulcro quiescens, resurrectionis exspectat eventum. Sic nos in sexta mundi ætate debemus pati pro Domino. In septima, id est, quando morimur, corpus in tu-

mulo, anima cum Domino post opera manet in quiete, donec in octava resurgant corpora.

VERS. 55. — *Mulieres*. Aliis notis Jesu post depositum corpus recedentibus, solæ mulieres, quæ arctius amabant, officium funeris inspiciabant, ut congruo tempore munus devotionis suæ offerrent, exspectantes quod Jesus promiserat, et ideo primæ viderunt.

VERS. 56. — *Et revertentes*. Inspecta Domini sepultura revertentes parant aromata et unguenta, qui lecta, audita, recordata, passione Domini, ad opera virtutum quibus Christus delectetur se convertunt, et sabbato silent. Post sabbatum cum muneribus venturi ad Dominum, cum finita præsentis vitæ paraseve in beata quiete gaudentes exspectant tempus resurrectionis, quo Christo occurrunt cum redolentibus actionum aromatibus. *Et sabbato*, etc. Mandatum erat, ut sabbati silentium a vespera usque ad vesperam servaretur. Ideo mulieres sepulto Domino, quandiu licebat operari, in unguentis præparandis occupantur paraseve usque ad solis occasum, et transacto sabbato occidente sole, ut mane venientes ungerent eum, quia vespere sabbati, præoccupante jam noctis articulo, monumentum adire non poterant.

CAPUT XXIV.

VERS. 1. — *Una autem sabbati*, etc. Una sabbati idem est quod prima sabbati, id est, una dies a die sabbati vel sabbatorum, quæ nunc Dominica dicitur. Quod valde mane mulieres ad monumentum venerunt, magnus fervor charitatis quærendi et inveniendi Dominum ostenditur.

Mystice: Exemplum datur, ut, illuminata fide, decussisque vitiorum tenebris, ad sacrum corpus Domini accedamus. Nam sepulcrum figura est altaris, in quo celebratur mysterium corporis et sanguinis Domini. Aromata quæ deferunt odorem virtutum, et suavitatem orationum, cum quibus altari propinquare debemus, significat.

VERS. 2. — *Lapidem revolutum*. Revolutio lapidis significat reserationem sacramentorum Christi, quæ velo litteræ tegebantur. Lex in lapide scripta est, cujus ablato tegmine Domini corpus mortuum non invenitur, sed vivum evangelizatur: quia etiam cognovimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus (II Cor. v). Potuit autem clauso exire sepulcro, qui clauso exivit utero.

VERS. 4. — *Mente consternatæ*. Mente consternantur, quia et lapidem immensæ magnitudinis revolutum stupebant, et corpus tam venerabile non inventum dolebant. Sicut tentato in solitudine Domino, expleta victoria angeli ministrabant ei, ita modo post devictam mortem venerunt angeli, qui non solum verbo, sed etiam fulgenti habitu gloriam annuntiant triumphantis. Et sicut corpori in sepulcro astiterunt, sic etiam corpori consecrato in altari quotidie assistunt.

VERS. 5. — *Declinarent vultum*. Nota quod nec sanctæ mulieres in terram cecidisse, nec aliquis

sanctorum in resurrectione Domini prostratus in terram adorare legitur; unde mos coepit in Ecclesia paschali tempore non flecti genua in oratione, sed vultu in terram declinato orare.

Vers. 6. — *Recordamini.* Die tertia, sicut ex hoc loco habemus, inter discipulos etiam feminis quæ eum sequebantur, Dominus resurrecturum se prædixit. Parasceve hora nona expiravit, mane prima sabbati resurrexit. Merito autem una die et duabus noctibus in sepulcro jacuit, quia lucem suæ simplæ mortis (quæ tantum in carne erat) tenebris duplæ noctræ mortis quæ in corpore erat et anima, apposuit, et utramque nostram curavit. Si enim utramque suscepisset, nos a neutra liberasset.

Vers. 8. — *Et recordatæ sunt.* Sicut mulieres in monumento Domini stantes, recordantur verborum quæ de sua dispensatione præfatus erat, sic nos inter Dominicæ passionis mysteria celebranda, non solum passionis, sed et resurrectionis debemus recordari.

Vers. 9. — *Nuntiaverunt.* Sicut in principio mulier auctor culpæ viro fuit, vir exsecutor fuit erroris, ita nunc quæ mortem prior gustaverat, resurrectionem vidit, et ne perpetui reatus opprobrium apud viros sustineret, quæ culpam viro transfuderat, transfudit et gratiam. Et quia constantiam prædicandi non habet inferior sexus ad exsequendum infirmior, mandatur viris officium evangelizandi.

Vers. 11. — *Et non crediderunt.* Quod discipuli tarde credunt, non tam illorum infirmitas quam nostra futura firmitas fuit, nam illis dubitantibus resurrectio multis argumentis monstratur, quæ dum legentes agnoscimus, quid aliud quam de eorum dubitatione solidamur?

Vers. 12. — *Petrus autem surgens.* Joannes commemorat, quod et ipse et Petrus simul cucurrerunt, et quod Petro intus introeunte in monumentum, et vidente linteamina et sudarium, ipse Joannes inclinans se, vidit linteamina, nec introivit. Sed intelligendum est Petrum primo procumbentem vidisse quod Lucas commemorat, Joannes tacet: post vero ingressum, ut diligentius interiora dignosceret, ingressum tamen antequam Joannes intraret.

Vers. 13. — *Nomine Emmaus.* Emmaus ipsa est metropolis civitas insignis Palæstinæ, quæ post expugnationem Judææ sub Marco Aurelio Antonio principe restaurata, cum statu mutavit et nomen.

Vers. 15, 16. — *Dum fabularentur.* Loquentes de se Dominus appropinquans comitatur, ut et fidem resurrectionis eorum mentibus incendat, et quod se promiserat facturum, impleat: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xxviii). *Appropinquans, etc. Oculi, etc.* Apparuit quidem in specie propria, sed speciem quam recognoscerent, non ostendit. Sicut et ipsi et intus amabant, et tamen dubitabant, sic ipse foris et præsens adest, et quis sit, non ostendit. De se ergo loquentibus præsentiam exhibet, sed de se dubitantibus speciem cognitionis aufert.

Vers. 18, 19, 20. — *Peregrinus es, etc. Quibus, etc.* Peregrinum putant, quem non agnoscunt. Et vere peregrinus erat eis, a quorum fragilitate per gloriam resurrectionis jam longe stabat, a quorum fide resurrectionis nescia extraneus manebat. *Vir propheta, etc. Et quomodo tradiderunt, etc.* Prophetam et magnum fatentur, Filium Dei tacent, vel quia nondum perfecte credunt, vel si credunt timent tradi in manus Judæorum, nescientes cum quo loquuntur.

Vers. 21. — *Nos autem, etc.* (Quodammodo redarguunt seipsos, quod in illum redemptionem speraverint, quem mortuum viderant, nec resurrecturum credebant, et maxime dolent eum sine culpa occisum, quem innocentem noverant, et ex hoc tristes incedebant.

Vers. 22. — *Terruerunt nos, etc.* Merito dicuntur teruisse eos quibus de non invento corpore plus mœstitiam addiderunt, quam de nuntiata resurrectione gaudium quo recrearentur, afferunt.

Vers. 24. — *Abierunt quidam, etc.* Cum supra dixerit Petrus cucurrisse ad monumentum, et modo dicat Cleophas: *Quidam ex nostris abierunt ad monumentum, etc.* Intelligendum est, quod duo simul ierunt. Sed Petrum solum primo commemoravit, quia primitus illi nuntiavit Maria.

Vers. 25. — *O stulti et tardi corde.* Hic gemina humiliandi necessitas incumbit, qui nec in Scripturis quantum oportet edocti, nec ad implenda quæ novimus quantum decet, sumus intenti. Nam si Moyses et prophetæ de Christo locuti sunt, et cum per passionem et gloriam intraturum prædixerant, quomodo gloriatur se esse Christianum, qui neque in Scripturis qualiter ad Christum pertinent investigat, neque ad gloriam quam cum Christo habere cupit, per passiones attingere desiderat?

Vers. 28, 29. — *Et ipse, etc. Mane nobiscum, etc.* Talem se exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente. Prohandi erant, si hunc quem nondum ut Deum diligebant, saltem ut peregrinum diligerent. Sed quia extranei a claritate esse non possunt, cum quibus veritas gradiebatur, ad hospitium vocant, imo cogunt. Quo exemplo colligitur, quia peregrini non solum ad hospitium sunt vocandi, sed etiam trahendi.

Vers. 30. — *Fregit, etc.* Quem in expositione Scripturæ non cognoverunt, in fractione panis noverunt, quia non auditores legis, sed factores justificabuntur, et veritas melius operando quam audiendo intelligitur.

Vers. 31. — *Aperti sunt, etc.* Subtrahitur carnalibus oculis species infirmitatis, ut mentibus incipiat apparere gloria resurrectionis.

Vers. 32. — *Et dixerunt, etc.* Mystice: Ideo in Christo illis ostensa est alia effigies, ne eum nisi in fractione panis cognoscerent, ut omnes intelligant se Christum non agnoscere, nisi fiant participes corporis ejus, id est Ecclesiæ, cujus unitatem commendat Apostolus in sacramento panis, dicens:

Unus panis, unum corpus multi sumus (1 Cor. x). A cicatrices et tunc servavit, et in iudicio servaturus est. Primo ad fidem resurrectionis astruendam : deinde ut Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit semper ostendat : tertio, ut sua morte redemptis quam misericorditer sint adjuti, propositis ejusdem mortis insinuat indicium. Sed postremo, ut in iudicio quam juste damnentur impii denuntiet, ostensa quam ab illis accepti cicatrice. Non ergo ex-impotentia curandi cicatrices servavit, sed ut perpetuum victoriae suae circumferat triumphum.

Ardens. (GREG.) Exaudito sermone, cor prius torpore incredulitatis et timoris frigidum igne sancti Spiritus est accensum, ut jam superuo desiderio ardeat, et ad credendam veritatem se extendat. Quot praeceptis instruitur homo, quasi tot facibus inflammatur.

VERS. 34. — Surrexit Dominus. Jam fama erat quod resurrexerat Jesus ab illis mulieribus facta, et B a Simone Petro cui apparuerat, haec loquentes invenerant isti duo, sed et ipsi prius audierant quod resurrexerat, sed timuerunt dicere in via quando tantummodo angelos dixerunt visos mulieribus. Ignorantes enim eum cum quo loquebantur, poterant timere ne inciderent in manus Judaeorum, si quid passim dicerent de Christi resurrectione.

VERS. 36. — Stetit Jesus, etc. Haec ostensio est illa, de qua Joannes ait (Joan. xx) : *Cum sero esset die, etc., et dixit eis : Pax vobis.* Quod vero dicit Joannes Thomam non fuisse cum illis : cum Lucas dicat istos duos invenisse undecim congregatos, et eos qui cum eis erat, intelligendum est quod Thomas inde exisset antequam Dominus eis hoc loquentibus appareret.

VERS. 37,38. — Spiritum videre. Et dixit eis. Noverant discipuli fuisse verum hominem, sed postquam mortuus est, non credunt tertia die potuisse veram carnem de sepulcro resurgere. Putant ergo se videre spiritum quem emisit in passione, sed hunc errorem aufert Dominus.

Quid turbati estis. (AMBR.) Credebant apostoli, sed tamen turbantur, etc., usque ad quod clausis januis, Dominus cum corpore suo se improvisus infuderit.

Cogitationes, etc. Falsae non desuper descendentes, sed sicut mala herba in corde ascendentes, fidem quam in vobis plantavi exigo, quod ex vobis ortum est condemno, si non est veritas resurrectionis, perditus est fructus passionis.

VERS. 39. — Palpate et videte. Multis documentis persuadet resurrectionem praebendo se, et oculis videndum, et manibus contractandum, qui dum palpando ossa carnemque monstrat, statum suae vel nostrae resurrectionis signat, in qua corpus nostrum, et subtile erit per effectum spiritualis potentiae, et palpabile per veritatem naturae. Post resurrectionem Dominus in corpore suo duo contraria ostendit, et palpabile ejusdem naturae ut informet ad fidem, et incorruptibile alterius gloriae, ut invitet ad praemium.

VERS. 40. — Ostendit eis manus, etc. Ut ostensa vulnerum cicatrice infidelitatis vulnus sanaret, quas

cicatrices et tunc servavit, et in iudicio servaturus est. Primo ad fidem resurrectionis astruendam : deinde ut Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit semper ostendat : tertio, ut sua morte redemptis quam misericorditer sint adjuti, propositis ejusdem mortis insinuat indicium. Sed postremo, ut in iudicio quam juste damnentur impii denuntiet, ostensa quam ab illis accepti cicatrice. Non ergo ex-impotentia curandi cicatrices servavit, sed ut perpetuum victoriae suae circumferat triumphum.

VERS. 41. — Habetis hic aliquid. Ad insinuandam veritatem resurrectionis, non solum tangi, sed convalesci voluit, non quod vel ipse vel nos post resurrectionem cibo debeamus indigere, sed ut corpus, non spiritum esse manifestaret, manducavit potestate, non necessitate. Aliter absorbet aquam terram sitiens aliter solis radius calens : illa indigentia, iste potentia.

VERS. 42. — Piscis assi. Piscis assus, ipse mediator passus, in aquis humani generis captus laqueo mortis, assatus tempore passionis. Ipse et favus mellis nobis est in resurrectione. Favus mellis in cera, id est Divinitas in humanitate. In hujus mellis comestione signatur, quia illos in corpore suo ad aeternam quietem suscipit, qui cum tribulationes pro Deo sentiunt, ab amore internae dulcedinis non recedunt. Qui hic assantur, illic vera dulcedine satiabuntur.

VERS. 43. — Et cum manducasset. Omnes ambages aufert : visus est, tactus est, manducavit, et ne in aliquo sensus humanos ludificasse videretur, mittit manus ad Scripturas, ut etsi magicis artibus videatur potuisse quod voluit, sicut dicunt pagani, saltem videant prophetare non potuisse antequam natus fuit.

VERS. 45. — Tunc aperuit. Post visum, post contactum, post commemoratam legem aperuit sensum, ut quod vident et legunt, intelligant, deinde post sui corporis commendatam veritatem commendat Ecclesiae unitatem : *Et praedicari in nomine ejus.*

VERS. 46. — Oportebat, etc. Oportebat ut ministri qui poenitentiam et remissionem erant praedicaturi D in omnes gentes, inciperent ab Hierosolymis. Non solum quia illis credita sunt eloquia Dei, et quia eorum est adoptio filiorum, et gloria testamenti, et legislatio ; sed ideo etiam ut gentes variis erroribus et facinoribus implicatae, hoc maxime indicio divinae pietatis ad spem veniae provocentur, quod eis qui Filium Dei crucifixerunt, veniam relaxat.

VERS. 49. — Vos autem sedete. Postquam discipulos de virtute praedicationis perfecte instruxit, cum repente si vellet posset eos roborare, distulit, dicens : *Vos autem sedete.* Ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti praedicare ante tempus praesumant. In civitate sedet, qui intra mentis claustra se constringit, ne loquendo exterius evagetur, ut cum

divina virtute perfecte fuerit indutus, tunc quasi a seipso foras exeat, alios instruendo.

VERS. 50. — *Eduxit autem eos.* Prætermisiss omnibus quæ per quadraginta dies gesta sunt, primo resurrectionis diei tacite conjungit novissimum quo ascendit in cœlum. Et pulchre benedicturus discipulos, educit in Bethaniam, quæ domus obedientiæ dicitur, quia qui propter inobedientiam perversorum descendit, propter obedientiam conversorum ascendit.

VERS. 53. — *In templo.* Ut in loco orationis inter eandem devotiones, promissum sancti Spiritus adventum, paratis per omnia cordibus expectent. Sic

nos post celebrata in Hierosolymis, id est visione pacis, passionis et resurrectionis solemnia, Domino duce petamus Bethaniam, ut mente quieta corporis et sanguinis ejus sacramentis imbuamur, et domus obedientiæ esse curemus.

Laudantes et benedicentes. Lucas qui sacerdotium Christi cæteris amplius exponendum suscepit, et ideo Evangelium suum a ministerio templi per sacerdotium Zachariæ cœpit, pulchre hoc in templi devotione complevit, cum apostolis ibi ministros, scilicet, novi sacerdotii futuros, non in victimarum sanguine, sed in laude Dei et benedictione concludit.

EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

PROLOGUS.

Omnibus divinæ Scripturæ paginis, Evangelium excellit, quia quod lex et prophetæ futurum prædixerunt, hoc completum dicit Evangelium. Inter ipsos autem evangeliorum scriptores Joannes eminet in divinorum mysteriorum profunditate, qui a tempore Dominicæ Ascensionis per annos sexaginta quinque verbum Dei absque adminiculo scribendi usque ad ultima Domitiani prædicavit tempora. Sed occiso Domitiano, cum permittente Nerva de exilio redisset Ephesum, compulsus ab episcopis Asiæ de cœterna Patri divinitate Christi scripsit adversus hæreticos, qui eo absente irruperant in ejus ecclesias, qui Christum ante Mariam fuisse negabant. Unde merito in figura quatuor animalium aquilæ volanti comparatur, quæ volat altius cæteris animalibus, et solis radios irrevolveratis aspicit luminibus. Cæteri quippe evangelistæ, qui temporalem Christi nativitatem et temporalia ejus facta, quæ gessit in homine sufficienter exponunt, et de divinitate pauca dixerunt, quasi animalia gressibilia, cum Domino ambulant in terra. Hic autem pauca de temporalibus ejus gestis edisserens, sed divinitatis potentiam sublimius contemplans, cum Domino ad cœlum volat. Qui enim supra pectus Domini in cœna recubuit, cœlestis haustum sapientiæ cæteris excellentius de ipso Domini pectoris fonte potavit. Legerat siquidem evangelia trium evangelistarum, et approbaverat fidem eorum et veritatem in quibus deesse vidit aliquam gestarum rerum historiam, et ea maxime quæ Dominus gessit primo prædicationis suæ tempore, scilicet, antequam Joannes Baptista clauderetur in carcere. Hæc ergo quasi dimissa ab illis, scribit Joannes quæ fecit Jesus antequam Joannes traderetur, sed maxime divinitatem Christi et Trinitatis mysterium commendare curavit. Tres siquidem alii evangelistæ, dicta et facta Domini temporalia, quæ ad informandos mores vitæ præsentis maxime valent, copiosius consecuti, circa activam vitam sunt versati. In qua laboratur, ut cor mundetur ad videndum Deum. Joannes vero pauca Domini facta dicit, verba vero

B Domini quæ Trinitatis unitatem, et vitæ æternæ felicitatem insinuant, diligentius conscribit, et sic in contemplativa vita virtute commendanda, intentionem suam et prædicationem tenuit. In qua contemplativa vacatur, ut Deus videatur. Iste siquidem est Joannes quem Dominus de fluctivaga nuptiarum tempestate vocavit, et cui matrem virginem virgini commendavit.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *In principio erat Verbum.* Contra eos qui propter temporalem Christi nativitatem dicebant Christum non semper fuisse, incipit de æternitate Verbi dicens: *In principio erat Verbum.*

VERS. 3. — *Omnia per ipsum facta sunt.* (Aug.) Non est creatura per quem omnis creatura facta est, etc., usque ad quæ concordant cuncti potentiæ Divinitatis.

Et sine ipso factum est nihil. (Orig.) Ita distinguit: *Et sine ipso factum est nihil.* Ordo: *Nihil est quod factum est sine ipso.*

VERS. 4. — *Quod factum est, erat vita in ipso.* (Aug.) Joannes Chrysostomus: *Et sine ipso factum est nihil. Quod factum est.* Hilarius: *Sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso.*

VERS. 6. — *Fuit homo missus.* Postquam sublimi volatu ultra omnem naturam in altitudinem theologiæ ascendit, quia Verbum apud Patrem semper fuisse contemplatus est, mox ad humilitatem humanæ naturæ, et specialiter præcursoris Verbi descendit contra illos qui dicebant humanam naturam in primo parente ex toto perditam et ad nihilum reductam. *Homo missus.* Homo, non angelus, ut hæretici volunt, missus a Deo. Ideo potuit dicere de Deo.

VERS. 9. — *Erat lux vera.* Omnis homo dicitur illa natura in homine, quæ ad imaginem et ad similitudinem Dei facta est. Alia omnia quæ sunt in homine inferiores partes hominis sunt, et quodammodo extra hominem sunt. In illa scilicet, anima velut in quodam mundo superiori vera lux lucet, et in illum mundum venientes, et per gratiam nascentes illuminat, quia